

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

Ihmisoikeuskeskuksen toimintakertomus 2012

Människorättscentrets
årsberättelse 2012

**Ihmisoikeuskeskuksen
toimintakertomus 2012**

**Människorättscentrets
årsberättelse 2012**

Esipuhe / <i>Sirpa Rautio</i>	7
Esipuhe / <i>Pentti Arajärvi</i>	11
Esipuhe / <i>Petri Jääskeläinen</i>	15
1. Suomen kansallinen ihmisoikeusinstituutio	20
1.1. Perustamisvaiheet	21
1.2. Suomen malli	23
2. Ihmisoikeuskeskus	26
2.1. Ihmisoikeuskeskuksen lakisääteiset tehtävät	27
2.2. Toiminnan käynnistämisestä	28
2.3. Keskeisiä teemoja Ihmisoikeuskeskuksen toiminnassa	28
2.3.1. Suomen perus- ja ihmisoikeustilanteen seuranta	28
2.3.2. Ensimmäinen kansallinen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelma	30
2.3.3. Ihmisoikeusindikaattorit	32
2.3.4. Kansainväliset ihmisoikeussopimukset	33
2.3.5. Ihmisoikeussopimusten voimaansaattaminen kansallisesti	34
2.3.6. Määräaikaisraportointi ja suositukset	36
2.3.7. Ihmisoikeusvalitukset kansainvälisille lainkäyttö- ja tutkintaelimille	37
2.3.8. Vireillä olevat ihmisoikeussopimukset	39
2.3.9. Ihmisoikeuskasvatus ja -koulutus	39
2.3.10. Ihmisoikeudet ja yritystoiminta	42
2.4. Kansainvälinen yhteistyö	45
3. Ihmisoikeusvaltuuskunta	48
3.1. Asettaminen ja kokoonpano	49
3.2. Tehtävät ja toiminta	50
3.3. Työskentely vuonna 2012	51
4. Valtioneuvoston oikeuskanslerin ja erityisvaltuutettujen puheenvuorot	54
4.1. Oikeuskansleri perus- ja ihmisoikeuksien edistäjänä <i>Apulaisoikeuskansleri Mikko Puumalainen</i>	55
4.2. Tasa-arvovaltuutettu valvoo sukupuolten tasa-arvoa <i>Tasa-arvovaltuutettu Pirkko Mäkinen</i>	59
4.3. Tietosuojavaltuutettu turvaa yksityisyyttä ja henkilötietoja <i>Tietosuojavaltuutettu Reijo Aarnio</i>	63
4.4. Vähemmistövaltuutettu torjuu etnistä syrjintää <i>Vähemmistövaltuutettu Eva Biaudet</i>	67
4.5. Lapsiasiavaltuutettu - lapsen äänen vahvistaja <i>Lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula</i>	71
5. Liitteet	76
Kuvatiedot	110

Förord / <i>Sirpa Rautio</i>	7
Förord / <i>Pentti Arajärvi</i>	11
Förord / <i>Petri Jääskeläinen</i>	15
1. Finlands nationella människorättsinstitution	20
1.1. Inrättandet	21
1.2. Den finska modellen	23
2. Människorättscentret	26
2.1. Människorättscentrets lagstadgade uppgifter	27
2.2. Inledning av verksamheten	28
2.3. Centrala teman i Människorättscentrets arbete	28
2.3.1. Uppgiften att bevaka de grundläggande och mänskliga rättigheterna i Finland	28
2.3.2. Den första nationella handlingsplanen för grundläggande och mänskliga rättigheter	30
2.3.3. Människorättsindikatorer	32
2.3.4. De internationella konventionerna om mänskliga rättigheter	33
2.3.5. Nationellt genomförande av människorättskonventioner	34
2.3.6. Periodisk rapportering och rekommendationer	36
2.3.7. Klagomål till internationella rättskipnings- eller undersökningsorgan	37
2.3.8. Aktuellt arbete med konventioner som gäller mänskliga rättigheter	39
2.3.9. Fostran och utbildning om mänskliga rättigheter	40
2.3.10. Mänskliga rättigheter och företagsverksamhet	43
2.4. Internationellt samarbete	46
3. Människorättsdelegationen	48
3.1. Tillsättning och sammansättning	49
3.2. Uppgifter och verksamhet	50
3.3. Arbetet år 2012	51
4. Justitiekanslern och specialombudsmännen	54
4.1. Justitiekanslern som främjare av grundläggande och mänskliga rättigheter <i>Biträdande justitiekansler Mikko Puumalainen</i>	55
4.2. Jämställdhetsombudsmannen övervakar jämställdheten mellan könen <i>Jämställdhetsombudsman Pirkko Mäkinen</i>	59
4.3. Dataombudsmannen säkerställer integritet och personuppgifter <i>Dataombudsman Reijo Aarnio</i>	63
4.4. Minoritetsombudsmannen bekämpar etnisk diskriminering <i>Minoritetsombudsman Eva Biaudet</i>	67
4.5. Barnombudsmannen - gör barnets röst bättre hörd <i>Barnombudsman Maria Kaisa Aula</i>	71
5. Bilagor	76
Bilder	110

Esipuhe Förord / Sirpa Rautio

Sirpa Rautio

JOHTAJA, IHMISOIKEUSKESKUS
PUHEENJOHTAJA, IHMISOIKEUSVALTUUSKUNTA

MÄNNISKORÄTTSCENTRETS DIREKTÖR
MÄNNISKORÄTTSDLEGATIONENS ORDFÖRANDE

Ihmisoikeuskeskuksen perustaminen vuoden 2012 alusta on merkittävä askel Suomen perus- ja ihmisoikeushistoriassa. Pitkien keskustelujen ja pohdintojen jälkeen Suomessa on lopulta kansallinen ihmisoikeusinstituutio, jonka tehtäviin kuuluu perus- ja ihmisoikeuksien edistäminen ja turvaaminen kotimaassa sekä kansainvälinen yhteistyö ihmisoikeuksien saralla.

Vaikka Ihmisoikeuskeskuksesta tuli resursseiltaan kaavailtua pienempi, sen roolia ja merkitystä ihmisoikeustoimijana ei pidä väheksyä. Itse olen keskuksen ensimmäisenä johtajana optimistinen sen suhteen, että keskus osaltaan tulee vaikuttamaan Suomessa perus- ja ihmisoikeustyön tehostumiseen, yleisen tietämyksen lisääntymiseen ja positiivisen kulttuurin kasvamiseen perus- ja ihmisoikeusasioissa. Alku on ollut monessa suhteessa lupaava ja yhteistyö eri tahojen kanssa on lähtenyt hyvin käyntiin.

Ihmisoikeuskeskuksen perustaminen ajoittui hetkeen, jolloin Suomessa hyväksyttiin ensimmäinen hallitusohjelmassa sovittu kansallinen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelma. Ohjelman laatiminen on myös merkittävä virstanpylväs, sillä kansallisen toimintaohjelman laatimista oli suositeltu jo vuodesta 1993 lähtien. Wienissä järjestettiin silloin YK:n maailmankonferenssi ihmisoikeuksista. Samassa kokouksessa hyväksyttiin nk. Pariisin periaatteet, joiden mukaan myös Suomen kansallinen ihmisoikeusinstituutio rakennettiin.

Samoihin aikoihin Ihmisoikeuskeskuksen kanssa perustettiin myös muita merkittäviä ih-

När Människorättscentret inrättades vid ingången av år 2012 togs ett betydelsefullt steg i Finlands grundrättighets- och människorättshistoria. Efter långa diskussioner och överväganden har Finland slutligen fått en nationell människorättsinstitution, med uppgift att främja och säkerställa de grundläggande och mänskliga rättigheterna här i landet samt inom det internationella samarbetet på människorättsområdet.

Fastän Människorättscentret fick mindre resurser än planerat, ska man inte ringakta dess roll och betydelse som människorättsaktör. Som centrets första direktör är jag själv optimistisk i fråga om att centret för sin del kommer att bidra till att arbetet med grundläggande och mänskliga rättigheter blir effektivare i Finland, att det allmänna medvetandet ökar och att en positiv kultur växer fram i grundrättighets- och människorättsfrågor. Början har i många avseenden varit lovande och samarbetet med olika aktörer har kommit väl igång.

Inrättandet av Människorättscentret inträffade samtidigt som man i Finland godkände det första nationella handlingsprogrammet för de grundläggande och mänskliga rättigheterna, vilket hade överenskommit i regeringsprogrammet. Programmet är också en betydelsefull milstolpe, ty ända sedan 1993 fanns en rekommendation om att ett nationellt handlingsprogram borde utarbetas. Det året ordnades i Wien FN:s världskonferens angående mänskliga rättigheter. Vid samma konferens godkändes de s.k.

misoikeustoimijoita. Toimintaohjelman täytännönnäköjen seuranta varten nimitettiin pääosin kansalaisjärjestöjen edustajista koostuva perus- ja ihmisoikeustoimijoiden paneeli sekä ministeriön virkamiehistä rakentuva valtioneuvoston perus- ja ihmisoikeusyhteys henkilöiden verkosto. Näistä jälkimmäinen tullee olemaan pysyvä rakenne ja jatkossakin tärkeä yhteistyökumppani Ihmisoikeuskeskukselle. Uudet rakenteet ja toimintaohjelma yhdessä voivat vaikuttaa siihen, että perus- ja ihmisoikeustilannetta seurataan systemaattisemmin kuin aiemmin.

Uusien toimijoiden lisäksi Suomessa on lukuisia muita perus- ja ihmisoikeusalan toimijoita, joista valtioneuvoston oikeuskansleri ja erityisvaltuutetut kuvaavat toimintaansa tässä ensimmäisessä Ihmisoikeuskeskuksen vuosikertomuksessa. Ottaen huomioon keskuksen ja sen valtuuskunnan tehtävät synergian ja yhteistyön kehittämisessä eri toimijoiden välillä, on luontevaa että ensimmäisessä kertomuksessa kuvataan Suomen perus- ja ihmisoikeus rakenteita keskuksen oman toiminnan lisäksi.

Vaikka Suomessa perus- ja ihmisoikeudet toteutuvat pääsääntöisesti varsin hyvin, meillä on edessä myös ongelmia ja haasteita. Yksi tämän hetken suurimmista haasteista on sellaisen kattavan yhdenvertaisuuslainsäädännön säätäminen, jossa oikeussuoja on riittävä ja tehokas syrjintäperusteesta riippumatta. Nykyinen lainsäädäntö asettaa syrjinnän uhrin eriarvoiseen asemaan syrjintäperusteesta riippuen ja on kaiken kaikkiaan sekava ja vaikea ymmärtää. Tulevaisuuden haasteena on myös varmistaa, että ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta keskeiset yhteiskunnan tarjoamat palvelut ovat yhdenvertaisesti saatavilla eri puolilla Suomea ja että myös haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden oikeudet toteutuvat täysimääräisesti.

Perus- ja ihmisoikeuksista keskusteltaessa on hyvä myös muistuttaa niistä monista oikeuksista, jotka toteutuvat Suomessa kansainvälisesti vertaillen erittäin hyvin. Oikeus ilmaiseen peruskoulutukseen on yksi niistä. Ylipäänsä meillä on painotettu taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia kansalais- ja poliittisten oikeuk-

Parisprinciperna, på vilka även Finlands nationella människorättsinstitution har byggts.

Samtidigt med Människorättscentret inrättades även andra betydelsefulla människorättsaktörer. För att bevaka verkställigheten av handlingsprogrammet utsågs en Panel av aktörer för grundläggande och mänskliga rättigheter, vilken huvudsakligen består av företrädare för medborgarorganisationer, samt statsrådets nätverk för kontaktpersoner som arbetar med grundläggande och mänskliga rättigheter. Nätverket kommer antagligen att ha en bestående struktur och även i framtiden vara en viktig samarbetspart för Människorättscentret. De nya strukturerna och handlingsprogrammet tillsammans kan bidra till att grundrättighets- och människorättsituationen bevakas mer systematiskt än tidigare.

Vid sidan av de nya aktörerna finns det i Finland talrika andra aktörer på grundrättighets- och människorättsområdet. Här i Människorättscentrets första årsberättelse beskriver de viktigaste av dem sin verksamhet. Med beaktande av centrets och dess delegations uppgifter att utveckla synergier och samarbete mellan olika aktörer är det naturligt att i denna första berättelse beskriva inte bara centrets egen verksamhet utan också Finlands grundrättighets- och människorättsstrukturer.

Fastän de grundläggande och mänskliga rättigheterna i regel tillgodoses väl i Finland, har vi också problem och utmaningar framför oss. En av de största utmaningarna just nu är att åstadkomma en sådan heltäckande likabehandlingslagstiftning som ger ett tillräckligt och effektivt rättskydd oberoende av vilken diskrimineringsgrund det är fråga om. Den nuvarande lagstiftningen behandlar offren för diskriminering olika, beroende på vilken diskrimineringsgrund det är fråga om, och är som helhet oklar och svår att förstå. En kommande utmaning är också att säkerställa att samhällets tjänster som är viktiga för de mänskliga rättigheterna finns tillgängliga på ett jämlikt sätt i olika delar av landet och att rättigheterna också för dem som är utsatta ställning tillgodoses fullt ut. När man diskuterar grundläggande och mänskliga rättigheter är det också bra att påminna om de

sien lisäksi. Niitä ei vain usein mielletä ihmis-oikeuksiksi.

Ihmisoikeusperustainen ajattelu ei vielä olekaan täysin lyönyt läpi Suomessa, ei julkisessa hallinnossa eikä keskustelussa. Ihmisoikeuskasvatuksen ja -koulutuksen saralla on vielä paljon tehtävää. Ihmisoikeuskeskuksen ensimmäisen vuoden kärkihanke onkin kattava selvitys siitä, mikä on ihmisoikeuskasvatuksen tila Suomessa koulutuksen alalla. Selvityksen pohjalta laaditaan toimintasuunnitelma, jossa keskuksen omaa roolia myös tullaan selkeyttämään ihmisoikeuskoulutuksen osalta.

Ihmisoikeuskeskukseen – kuten koko kansalliseen ihmisoikeusinstituutioon – on sen toiminnan alkuvaiheessa kohdistunut varsin korkeita odotuksia. Jotkut niistä ovat ehkä epärealistisia ottaen huomioon resurssien määrän. Keskus on ottanut odotukset ja haasteet vastaan ja pyrkinyt alusta alkaen hyvän yhteistyön kehittämiseen ja omien vahvuusalueiden löytämiseen. Vastaanotto on ollut uudelle toimijalle kaiken kaikkiaan erittäin hyvä. Tässä yhteydessä haluankin kiittää hyvästä yhteistyöstä erityisesti eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian koko henkilökuntaa ja ihmisoikeusvaltuuskunnan jäseniä.

många rättigheter som i en internationell jämförelse förverkligas mycket väl i Finland. Rätten till gratis grundläggande utbildning är en av dem. Över huvud taget har vi betonat de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna vid sidan av medborgarrättigheterna och de politiska rättigheterna. Ofta är det bara så att de inte uppfattas som mänskliga rättigheter.

Ett människorättsgrundat tänkande har inte ännu fullt ut slagit igenom i Finland, vare sig inom den offentliga förvaltningen eller i den offentliga debatten. Inom fostran och utbildning om mänskliga rättigheter finns det ännu mycket att göra. Ett spjutspetsprojekt under Människorättscentrets första år är därför att göra en heltäckande utredning av hur det förhåller sig med människorättsfostran inom utbildningen i Finland. Utifrån utredningen utarbetas en handlingsplan, där också centrets egen roll i människorättsutbildningen kommer att klarläggas.

På Människorättscentret – liksom hela den nationella människorättsinstitutionen – har i början av verksamheten ställts rätt höga förväntningar. Vissa av dem är kanske orealistiska med beaktande av resurserna. Centret har tagit emot förväntningarna och utmaningarna och redan från början försökt utveckla ett gott samarbete och finna sina egna starka sidor. Mottagandet för den nya aktören har på det hela taget varit synnerligen gott. För det goda samarbetet vill jag i det här sammanhanget därför tacka i synnerhet hela personalen vid Riksdagens justitieombudsmans kansli och medlemmarna i människorättsdelegationen.

Esipuhe Förord / Pentti Arajärvi

Pentti Arajärvi

IHMISOIKEUSVALTUUSKUNNAN VARAPUHEENJOHTAJA
MÄNNISKORÄTTSDLEGATIONENS VICE ORDFÖRANDE

Ihmisoikeuskeskuksella on ihmisvaltuuskunta, jonka tehtävänä on muun muassa käsitellä laajakantoisia ja periaatteellisesti tärkeitä perus- ja ihmisoikeusasioita. Valtuuskunnan piirissä on pohdittu erityisesti huomion kiinnittämistä siihen, millainen pääsy yksilöllä on oikeuksiinsa – miten perus- ja ihmisoikeudet toteutuvat.

Ihmisoikeudet ovat yksilöiden ja joskus ryhmien oikeuksia. Niiden toteutumista tai toteutumattomuuttakin on siis tarkasteltava yleensä yksilötasolla. Tästä seuraa tietynlaisia ongelmia.

Perinteisin sopimusten valvontajärjestelmä ovat sopimusvaltioiden määräajoin tekemät raportit, joita usein ainakin hyvässä eurooppalaisessa käytännössä täydentävät riippumattomien järjestöjen varjoraportit. Valvontakäytännössä asianomainen maa saa tietoa niistä puutteista ja kehittämisen kohteista, joita sillä on kyseisen sopimuksen soveltamisalalla. Näin saadaan parhaimmillaan myös suhteellisen hyvä kuva sopimuksen täytäntöönpanon kokonaisuudesta.

Muitakin valvontajärjestelmiä on laadittu. Kansainvälisellä työjärjestöllä ILO:lla on oma valvontajärjestelmänsä. Kidutuksen vastaisia sopimuksia valvotaan siten, että valvontakomitea vierailee sellaisissa laitoksissa, joissa epäasianmukaista kohtelua ja kiellettyjä menettelyjä todennäköisimmin esiintyy.

Valvonta saattaa myös perustua kanteluihin. Tällä alueella Suomi on kansainvälisesti kunnostautunutkin, kun se ainoana sopimusvaltiona on hyväksynyt edustavien kansalaisjärjestöjen oi-

Människorättscentret har en människorättsdelegation, med uppgift att bl.a. behandla vittsyftande och principiellt viktiga frågor som gäller grundläggande och mänskliga rättigheter. Inom delegationen har vi särskilt funderat på hur man kan fästa uppmärksamhet vid möjligheten att få tillgång till rättvisa – hur de grundläggande och mänskliga rättigheterna respekteras.

De mänskliga rättigheterna tillhör individen och ibland även någon grupp. Frågan om de respekteras eller inte måste alltså vanligen granskas på individnivå. Det ger upphov till vissa problem.

Det mest traditionella systemet för att övervaka en konvention är att de fördragsslutande staterna med jämna mellanrum utarbetar rapporter, vilka ofta åtminstone enligt god europeisk praxis kompletteras av skuggrapporter av oavhängiga organisationer. Genom tillsynspraxis får varje land information om de brister och utvecklingsbehov som det har när det gäller konventionen i fråga. Så kan man när det är som bäst även få en relativt god bild av hur konventionen som helhet genomförs.

Även andra övervakningssystem har skapats. Den internationella arbetsorganisationen ILO har ett eget övervakningssystem. Tortyrkonventionerna övervakas så att en övervakningskommitté besöker sådana anstalter där det är mest sannolikt att otillbörlig behandling och förbjudna metoder tillämpas.

Övervakningen kan också grunda sig på klagomål. I det avseendet är Finland internationellt

keuden tehdä kanteluja Euroopan sosiaalisen peruskirjan perusteella. Mutta jopa sellaisia sopimuksia löytyy, joissa ei ole valvontajärjestelmää lainkaan.

Yksilön turvan kannalta vahvin ja merkittävin valvontajärjestelmä on yksilövalitus. Yksilövalitusjärjestelmä on tyypillisesti muotoiltu siten, että valtio erikseen ilmoittaa valitusjärjestelmän olevan voimassa kyseisessä valtiossa. Tällainen sopimus on YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus, mutta viime vuosina on yksilövalitusjärjestelmä avattu useassa muussakin YK-järjestelmän sopimuksessa. Vanhinta kerrostumaa yksilövalituksissa edustaa Euroopan ihmisoikeussopimus, jossa yksilövalitus ei ole valinnainen vaan pakollinen järjestelmä.

Yksilövalitusjärjestelmä antaa hyvän lopputuloksen yksilön kannalta ja jäsenvaltiot saavat tietoa sopimuksen soveltamisesta ja tulkinnasta. Haittana on ehkä, että tiedot ovat hajanaisia ja sattumanvaraisia, koska valvonnan piiriin tulevat asiat riippuvat yksilöiden valituksista. Kokonaiskuva sopimuksen tulkinnasta syntyy hitaasti, ja kertomusmenettelyyn liittyvä ohjausvaikutus jää puuttumaan.

Ihmisoikeuksien kansainvälinen, jälkikäteinen valvonta ei aina ole riittävää. Myös kansallisesti, Suomessa, on pidettävä huolta ihmisoikeuksien toteutumisesta. Tämä valvonta voi olla ennakollista tai jälkikäteen tapahtuvaa.

Ennakollisesti ihmisoikeuksia valvoo lain säätämisen yhteydessä eduskunnan perustuslakivaliokunta. Sen tehtäviin kuuluu perustuslain 74 §:n mukaan muun muassa kannan ottaminen lakiehdotuksen suhteesta ihmisoikeuksiin. Valiokunta antaa lausuntoja muille valiokunnille. Tällä menettelyllä lakiehdotuksiin on myös käytännössä tehty muutoksia, joilla ne on saatu Suomen ihmisoikeusvelvoitteiden mukaiseksi.

Lakia alemmanasteisten säädösten kohdalla ihmisoikeusnäkökohdat tulevat esille melko harvoin. Näiden säädösten ihmisoikeudenmukaisuus tulee periaatteessa varmistetuksi virkamiesten ammattitaidolla ja valtioneuvoston oikeuskanslerin valvonnalla valtioneuvoston päätöksenteon yhteydessä.

rustat, eftersom landet som enda fördragsslutande stat har godkänt att representativa medborgarorganisationer får anföra klagomål med stöd av Europeiska sociala stadgan. Men det finns t.o.m. sådana konventioner som inte alls innehåller något system för övervakning.

Det effektivaste och betydelsefullaste övervakningssystemet ur individens synvinkel är möjligheten till enskilt överklagande. Systemet är vanligen utformat så att staten särskilt meddelar att systemet tillämpas i staten i fråga. FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter har ett sådant system, men under de senaste åren har systemet med enskilt överklagande öppnats även i flera andra FN-konventioner. Europeiska människorättskonventionen företräder det äldsta systemet för enskilt överklagande. Enligt den är enskilt överklagande inte ett fakultativt utan ett obligatoriskt system.

Ett system med enskilt överklagande ger ett gott slutresultat ur individens synvinkel och medlemsstaterna får information om hur fördraget tillämpas och tolkas. Nackdelen är kanske att informationen är splittrad och slumpmässig, eftersom ärendena blir föremål för övervakning endast om individerna överklagar. En helhetsbild av hur fördraget tolkas uppstår långsamt och den styrande effekten som hör till rapporteringsförfarandet saknas.

Den internationella övervakningen i efterskott av de mänskliga rättigheterna är inte alltid tillräcklig. Även nationellt, i Finland, måste man dra försorg om att de mänskliga rättigheterna respekteras. Denna kontroll kan ske på förhand eller i efterskott.

Förhandskontrollen av de mänskliga rättigheterna utförs av riksdagens grundlagsutskott i samband med att lagarna stiftas. Till utskottets uppgifter hör enligt 74 § i grundlagen att bl.a. ta ställning till lagförslagens förhållande till de mänskliga rättigheterna. Utskottet ger utlåtanden till andra utskott. Genom detta förfarande har också i praktiken lagförslag ändrats så att de uppfyller Finlands människorättsförpliktelser.

Beträffande författningar på lägre nivå än lag händer det rätt sällan att synpunkter angående

Jälkikäteisessä valvonnassa tilanne on avoimempi. Suomessa ei ole valtiosääntötuomioistuinta ja vaikka olisikin, sillä tuskin olisi toimivaltaa ihmisoikeussopimusten suhteen. Ihmisoikeussopimukset laaditaan ja niitä valvotaan ja on tarkoituskin valvoa kansainvälisesti.

Suomessa ihmisoikeussopimusten voimaolon hyväksyy eduskunta siltä osin kuin ne kuuluvat lainsäädännön alaan. Lakihierarkisesti sopimukset vertautuvat tavalliseen lakiin. Perustuslain 106 §:n säännös tuomioistuinten toimivallasta jättää tavallisen lain säännös ottamatta huomioon koskee vain perusoikeudenvastaisuutta. Suomi valtiona on kansainvälisesti aina sidottu ihmisoikeussopimuksiin.

Ainoat toimielimet, joille nimenomaisesti on uskottu ihmisoikeuksien kansallinen valvonta, ovat eduskunnan oikeusasiamies ja valtioneuvoston oikeuskansleri (perustuslain 108 ja 109 §). Periaatteessa viranomaiset voivat myös käyttää perustuslakivaliokunnan esille nostamaa ihmisoikeusmyönteistä tulkintaa.

Edellä esitetty kokonaisuus ei ole yllättävä. Laajemmin asiaa tutkimatta voi olettaa, että kaikissa valtioissa tilanne on kansallisen valvonnan kannalta samantapainen.

Kun ihmisoikeuksia valvovat toimielimet toteavat Suomen toimineen ihmisoikeuksien kannalta moitittavasti, on tärkeää, että tuomio voidaan ja halutaan oikaista, mikäli se on mahdollista. Kärsineelle voidaan maksaa korvaus ja usein tuomio voidaan purkaa. Tässä suhteessa meillä on varmasti parantamisen varaa. Eduskunnan oikeusasiamies on muun muassa suosittelut hyvityksen käyttämistä virheellisten tai moitittavien menettelyjen johdosta. Hyvitys voi olla aineellinen tai aineeton toimenpide.

mänskliga rättigheter aktualiseras. Att sådana författningar är förenliga med de mänskliga rättigheterna säkerställs i princip genom tjänstemännens yrkesskicklighet och justitiekanslerns övervakning i samband med beslutsfattandet i statsrådet.

När det gäller efterhandskontrollen är situationen öppnare. Finland har inte någon författningsdomstol och även om en sådan fanns skulle den knappast ha befogenheter beträffande människorättskonventionerna. Människorättskonventionerna uppgörs och övervakas internationellt, vilket också är meningen.

I Finland godkänner riksdagen att människorättskonventionerna är i kraft till den del de hör till området för lagstiftningen. Normhierarkiskt jämföras konventionerna med vanlig lag. Bestämmelsen i grundlagens 106 § om domstolarnas befogenhet att låta bli att beakta en bestämmelse i en vanlig lag gäller bara om den är grundlagsstridig. Finland som stat är alltid internationellt bunden av människorättskonventionerna.

De enda organ som uttryckligen har getts till uppgift att nationellt övervaka de mänskliga rättigheterna är riksdagens justitieombudsman och justitiekanslern i statsrådet (108 och 109 § i grundlagen). I princip kan myndigheterna också använda sig av en människorättsvänlig tolkning som grundlagsutskottet har lyft fram.

Den ovan beskrivna helheten är inte överraskande. Utan att desto mer undersöka saken kan man anta att situationen när det gäller den nationella kontrollen är liknande i alla länder.

För det fall att ett organ som övervakar de mänskliga rättigheterna konstaterar att Finland har förfarit klandervärt är det viktigt att man kan och önskar rätta till domen, om det är möjligt. Den som har drabbats kan ges ersättning och ofta kan domen återbrytas. I det avseendet finns det hos oss säkert rum för förbättringar. Justitieombudsmannen har bl.a. rekommenderat att man skulle ta i bruk gottgörelse på grund av oriktiga eller klandervärda förfaranden. En gottgörelse kan vara en materiell eller immateriell åtgärd.

Esipuhe Förord / Petri Jääskeläinen

Petri Jääskeläinen

EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIES
RIKSDAGENS JUSTITIEOMBUDSMAN

Olen hyvin iloinen siitä, että Suomessa pitkään vireillä ollut suunnitelma kansallisen ihmisoikeusinstituution perustamiseksi on toteutunut. Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian yhteyteen on nyt lailla perustettu Ihmisoikeuskeskus, jolla on ihmisoikeusvaltuuskunta.

Jo pitkään ajatuksena oli, että kansallinen ihmisoikeusinstituutio perustetaan juuri oikeusasiamiehen kanslian yhteyteen. Tämä oli luonteva lähtökohta, sillä Suomessa oikeusasiamiehellä on poikkeuksellisen vahva perus- ja ihmisoikeusmandaatti.

Perustuslain ja oikeusasiamieslain mukaan oikeusasiamiehen tehtävänä ei ole vain valvoa, vaan myös edistää perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. Tämä näkyy kaikessa oikeusasiamiehen toiminnassa. Kanteluratkaisuissa, omisaloitteissa ja tarkastuksilla oikeusasiamies ei arvioi vain viranomaisten toiminnan laillisuutta vaan myös sitä, olisivatko ne jollakin muulla tavalla toimimalla voineet paremmin edistää perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. Tämä näkökulma on aina esillä myös oikeusasiamiehen lausunnoissa ja esityksissä, jotka voivat koskea lainsäädännön kehittämistä tai viranomastoiminnan puutteita joko yksittäistapauksissa tai yleisemmin.

Pariisin periaatteiden näkökulmasta oikeusasiamiehen toiminnasta kuitenkin puuttuu eräitä elementtejä. Ensinnäkin, yleistä perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseen liittyvää kasvatus-, koulutus- ja tutkimustoimintaa on ollut hyvin vähän.

Jag är mycket glad att den plan som länge varit aktuell i Finland att inrätta en nationell institution för mänskliga rättigheter har förverkligats. Genom lag har Människorättscentret inrättats i anslutning till justitieombudsmannens kansli. Centret har en människorättsdelegation.

Tanken var redan tidigt att den nationella människorättsinstitutionen skulle inrättas uttryckligen i samband med justitieombudsmannens kansli. Det var en naturlig utgångspunkt, eftersom justitieombudsmannen i Finland har ett ovanligt starkt mandat när det gäller grundläggande och mänskliga rättigheter.

Enligt grundlagen och lagen om justitieombudsmannen ska justitieombudsmannen inte bara övervaka utan också främja att de grundläggande och mänskliga rättigheterna respekteras. Detta syns i justitieombudsmannens hela verksamhet. I ärenden som gäller klagomål, egen initiativ och inspektioner bedömer justitieombudsmannen inte bara om myndigheternas verksamhet har varit laglig utan också om myndigheterna genom att handla på något annat sätt hade kunnat främja de grundläggande och mänskliga rättigheterna på ett bättre sätt. Denna aspekt är alltid före även i justitieombudsmannens utlåtanden och framställningar, vilka kan gälla behov att utveckla lagstiftningen eller brister i myndigheternas verksamhet antingen i enskilda fall eller mer allmänt.

Med hänsyn till Parisprinciperna saknas dock vissa element i justitieombudsmannens verk-

Toiseksi, oikeusasiamiesinstituutiosta puuttuu pluralistisuus. Kolmanneksi, oikeusasiamiehen toimivalta rajoittuu viranomaisiin, virkamiehiin ja julkista tehtävää hoitaviin yksityisiin. Puhtaasti yksityiset tahot jäävät toimivallan ulkopuolelle. Uudet rakenteet korjaavat kaikki nämä puutteet.

Ihmisoikeuskeskuksen laissa säädettyinä tehtävänä on muun muassa yleinen perus- ja ihmisoikeuksia koskeva tiedotus, kasvatusta, koulutus ja tutkimus. Ihmisoikeusvaltuuskuntaan puolestaan kuuluu 40 jäsentä, jotka edustavat kansalaisyhteiskuntaa, perus- ja ihmisoikeus-tutkimusta sekä muita perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseen ja turvaamiseen osallistuvia tahoja. Jäsenistöön kuuluu paitsi kansalaisjärjestöjen ja erilaisten maailmankatsomuksellisten, uskonnollisten ja kielellisten ryhmien ja vähemmistöryhmien edustajia, myös ylimmät laillisuusvalvojat, kaikki erityisvaltuutetut sekä erilaisten perus- ja ihmisoikeusasioiden neuvottelukuntien edustajia. Näin valtuuskunta toimii perus- ja ihmisoikeusalan kansallisena yhteistyöelimenä. Ihmisoikeuskeskuksen ja ihmisoikeusvaltuuskunnan tehtävät ja toimivaltuudet ulottuvat myös puhtaasti yksityisiin tahoihin.

Ihmisoikeuskeskus on toiminnallisesti itsenäinen ja riippumaton, mutta hallinnollisesti osa oikeusasiamiehen kansliaa. Oikeusasiamies nimittää ihmisoikeuskeskuksen johtajan saatuaan asiasta perustuslakivaliokunnan kannanoton. Tämä nimitysmenettely on sama kuin valittaessa apulaisoikeusasiamiehen sijaista. Oikeusasiamies myös asettaa ihmisoikeusvaltuuskunnan neljäksi vuodeksi kerrallaan.

Kansallisen ihmisoikeusinstituution perustamisen valmisteluvaiheessa oli esillä kysymys siitä, pitäisikö ihmisoikeuskeskuksen olla vielä riippumattomampi oikeusasiamiehestä. Tätä arvioitaessa on muistettava, että kansallinen ihmisoikeusinstituutio muodostuu kaikista kolmesta elementistä, eli ihmisoikeuskeskuksesta, ihmisoikeusvaltuuskunnasta ja oikeusasiamiehestä. Jokaisessa instituutiossa, jossa on useita yksiköitä, on oltava sisäinen organisaatio ja tietyt sisäiset toimivaltasuhteet. Instituution riip-

samhet. För det första har det funnits mycket lite allmän verksamhet som avser fostran, utbildning och forskning för att främja grundläggande och mänskliga rättigheter. För det andra är justitieombudsmannainstitutionen inte pluralistisk. För det tredje är justitieombudsmannens befogenheter begränsade till myndigheterna, tjänstemännen och enskilda som sköter offentliga uppgifter. Helt privata aktörer omfattas inte. De nya strukturerna korrigerar dessa brister.

Till Människorättscentrets lagstadgade uppgifter hör bl.a. allmän information, fostran, utbildning och forskning angående grundläggande och mänskliga rättigheter. Till människorättsdelegationen hör i sin tur 40 medlemmar, vilka företräder det civila samhället, forskning om grundläggande och mänskliga rättigheter samt andra aktörer som arbetar med att främja och säkerställa de grundläggande och mänskliga rättigheterna. Till medlemmarna hör vid sidan av representanterna för medborgarorganisationer och grupper som företräder olika världsåskådning, religion, språk och minoriteter även de högsta laglighetsövervakarna, alla specialombudsmän samt företrädare för olika grundrättighets- och människorättsdelegationer. På det sättet fungerar delegationen som ett nationellt samarbetsorgan i frågor som gäller grundläggande och mänskliga rättigheter. Människorättscentrets och människorättsdelegationens uppgifter och befogenheter omfattar även rent privata aktörer.

Människorättscentret är funktionellt självständigt och oavhängigt, men administrativt en del av justitieombudsmannens kansli. Justitieombudsmannen utser Människorättscentrets direktör efter att ha inhämtat ställningstagande av grundlagsutskottet. Detta utnämningsförfarande är likadant som när man väljer biträdande justitieombudsman. Justitieombudsmannen tillsätter också människorättsdelegationen för fyra år i sänder.

När inrättandet av en nationell människorättsinstitution förbereddes diskuterades frågan om Människorättscentret borde vara ännu mer oavhängigt i förhållande till justitieombudsmannen.

pumattomuuden kannalta on olennaista, että se on riippumaton kaikista ulkopuolisista tahoista.

Riippumattomuus on suomalaisen oikeusasiamiesinstituution keskeinen, perustuslakiin ankkuroitu kulmakivi. Oikeusasiamiehen riippumattomuus ja asema juuri takaavat sen, että koko kansallinen ihmisoikeusinstituutio on riippumaton kaikista julkisen vallan elimistä ja muista ulkopuolisista tahoista.

Pidän omaksuttua instituutiorakennetta varsin onnistuneena. Vaikka Ihmisoikeuskeskus on yksinään voimavaroiltaan pieni, yhdessä oikeusasiamiehen henkilöstön ja ihmisoikeusvaltuuskunnan kanssa kysymys on yli 100 henkilön instituutiosta.

Käsitykseni mukaan tehokas perus- ja ihmisoikeuksien turvaaminen edellyttää yleistä kasvatusta, koulutusta, tutkimusta ja tiedotustoimintaa sekä mahdollisuutta antaa lausuntoja ja tehdä aloitteita, mutta myös mahdollisuutta puuttua yksittäisiin perus- ja ihmisoikeuksien loukkauksiin sekä toimittaa tarkastuksia viranomaisissa ja suljetuissa laitoksissa. Kaikki nämä toiminnot yhdistyvät Suomen kansallisessa ihmisoikeusinstituutiossa. Omaksuttu rakenne tarjoaa myös erinomaiset edellytykset instituution eri osien väliselle tiedonkululle, vuorovaikutukselle, toiminnan koordinoinnille ja yhteiselle strategialle.

Ensimmäisen toimintavuoden perusteella käytännön kokemukset Suomen kansallisesta ihmisoikeusinstituutiosta ovat hyvin lupaavat.

När man bedömer detta måste man komma ihåg att den nationella människorättsinstitutionen består av alla tre element, dvs. Människorättscentret, människorättsdelegationen och justitieombudsmannen. Alla institutioner där det finns flera enheter måste ha en intern organisation och vissa interna kompetensrelationer. För att en institution ska vara oavhängig är det väsentligt att den är oavhängig i förhållande till alla utomstående.

Oavhängigheten är en central, i grundlagen förankrad hörnsten för justitieombudsmannainstitutionen i Finland. Det är justitieombudsmannens oavhängighet och ställning som garanterar att hela den nationella människorättsinstitutionen är oavhängig i förhållande till alla myndigheter och andra utomstående.

Jag anser att den struktur för institutionen som man gått in för är mycket lyckad. Fastän Människorättscentret ensamt har rätt små resurser är det dock tillsammans med justitieombudsmannens personal och människorättsdelegationen fråga om en institution med mer än 100 personer.

Enligt min uppfattning kräver ett effektivt skydd för de grundläggande och mänskliga rättigheterna allmän fostran, utbildning och information samt möjlighet att ge utlåtanden och att ta initiativ, men också möjlighet att ingripa i enskilda kränkningar av grundläggande och mänskliga rättigheter samt att företa inspektioner hos myndigheterna och i slutna anstalter. Alla dessa verksamheter samlas hos den nationella människorättsinstitutionen i Finland. Den struktur man har gått in för erbjuder även institutionens olika delar utomordentliga förutsättningar för information, växelverkan, samordning av verksamheten och en gemensam strategi.

Utifrån det första verksamhetsåret är erfarenheterna av Finlands nationella människorättsinstitution mycket lovande.

1

Suomen kansallinen ihmisoikeusinstituutio Finlands nationella människorättsinstitution

1.1 Perustamisvaiheet

Ajatus kansallisen ihmisoikeusinstituution perustamisesta heräsi Suomessa 2000-luvun alussa. Perus- ja ihmisoikeuksia käsittelevät tahot toteivat silloin eri yhteyksissä järjestelmämme hajanaisuuden ja koordinaation puutteen sekä resurssien niukkuuden perus- ja ihmisoikeuksien edistämisessä erityisesti tiedotuksen, koulutuksen ja tutkimuksen keinoin.

Ihmisoikeuskeskus perustettiin lailla (Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 197/2002 muutos 20.5.2011/535) joka tuli voimaan 1.1.2012. Laki toi vastauksen keskusteluun siitä, tarvitaanko Suomeen kansallista ihmisoikeusinstituutiota ja jos sellainen perustetaan, minkälainen sen tulisi olla.

Aloitteita ja selvityksiä oli asiassa tehty useita, kuten Åbo Akademin jo vuonna 2002 tekemä selvitys (Selvitys ihmisoikeusinstituution tarpeesta Suomessa) ja Ihmisoikeusliiton selvitys vuodelta 2006 (Selvitys keskeisten kotimaisten toimijoiden näkemyksistä Suomen ihmisoikeuskentän kehittämistarpeista sekä mahdollisesta tarpeesta perustaa kansallinen ihmisoikeusinstituutio). Molemmat selvitykset tilasi ulkoasiainministeriö.

UM:n asettama kansainvälisten ihmisoikeusasiain neuvottelukunta (IONK) teki selvitysten ja keskustelujen pohjalta aloitteen kansallisen ihmisoikeusinstituution perustamiseksi Suomeen. Eduskunnan eri valiokunnat puolsivat perustamista useaan otteeseen, myös asiaa koskevan lakialoitteen yhteydessä. Valtioneuvoston selonteossa eduskunnalle Suomen ihmisoikeuspolitiikasta 2009 (VNS 7/2009 vp) hallitus puolsi kansallisen ihmisoikeusinstituution perustamista eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian yhteyteen.

Perustaminen eteni ripeästi sen jälkeen, kun oikeusministeriö 26.6.2009 asetti työryhmän, jonka tehtävänä oli selvittää ”mahdollisuuksia järjestää ns. Pariisin periaatteet huomioon ottavalla tavalla eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian yhteyteen perus- ja ihmisoikeuksien yleiseen

1.1 Inrättandet

Idén att inrätta en nationell människorättsinstitution väcktes i Finland i början av 2000-talet. Aktörer som arbetade med grundläggande och mänskliga rättigheter konstaterade då i olika sammanhang att vårt system var splittrat och bristfälligt samordnat samt att resurserna var knappa särskilt i fråga om information, utbildning och forskning om främjande av grundläggande och mänskliga rättigheter.

Människorättscentret inrättades genom en lag (lag 20.5.2011/535 om ändring av lagen 197/2002 om riksdagens justitieombudsman) som trädde i kraft 1.1.2012.

Lagen gav svar på diskussionen om Finland behöver en nationell människorättsinstitution och hur den borde se ut, om en sådan inrättas.

Flera initiativ hade tagits och utredningar gjorts, så som den utredning som redan år 2002 gjordes vid Åbo Akademi (Utredning om behovet av en människorättsinstitution i Finland) och utredningen år 2006 av Förbundet för mänskliga rättigheter (Utredning om centrala inhemska aktörers syn på behoven att utveckla människorättsfältet i Finland samt om eventuellt behov att inrätta en nationell människorättsinstitution). Båda utredningarna beställdes av utrikesministeriet.

Den av UM tillsatta delegationen för internationella människorättsärenden tog utifrån utredningarna och diskussionerna ett initiativ till att en nationell människorättsinstitution skulle inrättas i Finland. Olika riksdagsutskott förordade i flera omgångar ett inrättande, även i samband med en lagmotion. I statsrådets redogörelse år 2009 till riksdagen om Finlands politik för de mänskliga rättigheterna (SRR 7/2009 rd) förordade regeringen att en nationell människorättsinstitution inrättas i anslutning till riksdagens justitieombudsmans kansli.

Saken gick snabbt framåt efter att justitieministeriet 26.6.2009 tillsatte en arbetsgrupp med uppdraget att ”utreda möjligheterna att på ett sätt som beaktar de s.k. Parisprinciperna inrätta

edistämiseen Suomessa keskittyvä kansallinen ihmisoikeusinstituutio neuvottelukuntineen”.

Työryhmä ehdotti, että oikeusasiamiehen kanslian yhteyteen perustetaan itsenäinen ja riippumaton Ihmisoikeuskeskus. Ihmisoikeuskeskukselle ehdotettiin asiantuntija-, koulutus-, lausunto-, neuvonta-, selvitys-, seuranta- ja tiedotustehtäviä, jotka kattavat sekä perustuslais-
sa turvatut perusoikeudet että kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin sisältyvät ihmisoikeudet, mukaan lukien EU:n perus- ja ihmisoikeuslottuvuuden.

Työryhmä myös ehdotti että Ihmisoikeuskeskuksella olisi eduskunnan valitsema johtaja ja vähintään kymmenestä virkamiehestä koostuva henkilökunta sekä eduskunnan oikeusasiamiehen asettama ihmisoikeusvaltuuskunta. Ihmisoikeuskeskukselle säädettävät tehtävät kattaisivat yhdessä oikeusasiamiehen laillisuusvalvontatehtävien kanssa YK:n vahvistamien Pariisin periaatteiden mukaisella ihmisoikeusinstituutiolle kuuluvan tehtäväkokonaisuuden.

Hallituksen esitys asiasta annettiin toukokuussa 2011 (20.5.2011/535). Sisältö pohjautui pitkälti oikeusministeriön työryhmän ehdotukseen. Hallituksen esityksessä painotettiin edelleen keskuksen vahvaa asiantuntemusta ja laaja-alaista osaamista, ja todettiin että resurssien on oltava oikeassa suhteessa säädettyihin tehtäviin. Samalla todettiin, että ”-- kyse on uudesta organisaatiosta, jonka tehtävien todellisesta määrästä ei vielä ole kokemusta”. Hallitus päätyi ehdottamaan, että Ihmisoikeuskeskuksella olisi alkuvaiheessa johtajan lisäksi ainakin kaksi asiantuntijavirkamiestä.

Hallituksen esityksen mukaan Ihmisoikeuskeskuksen tehtävänä olisi edistää perus- ja ihmisoikeuksia koskevaa tiedotusta, kasvatus-
ta, koulutusta ja tutkimusta, sekä niihin liittyvää yhteistyötä. Keskus laatisi selvityksiä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta sekä tekisi aloitteita ja antaisi lausuntoja perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseksi ja toteuttamiseksi. Ihmisoikeuskeskus osallistuisi myös perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseen ja turvaamiseen liittyvään eurooppalaiseen yhteistyöhön. Tämän

en nationell människorättsinstitution och delegation i anslutning till justitieombudsmannens kansli för att allmänt främja de grundläggande och mänskliga rättigheterna”.

Arbetsgruppen föreslog att det i anslutning till justitieombudsmannens kansli skulle inrättas ett självständigt och oavhängigt Människorättscenter. Enligt förslaget skulle centret ha uppgifter som gäller expertis, utbildning, utlåtanden, rådgivning, utredning, uppföljning och information angående såväl de grundläggande fri- och rättigheterna enligt grundlagen som de mänskliga rättigheter som ingår i internationella människorättskonventioner, inklusive EU:s grundrättighets- och människorättsdimension.

Arbetsgruppen föreslog även att Människorättscentret skulle ha en av riksdagen vald direktör och en personal på minst tio personer samt en människorättsdelegation som skulle tillsättas av justitieombudsmannen. Människorättscentrets lagstadgade uppgifter skulle tillsammans med justitieombudsmannens laglighetsövervakning täcka den uppgiftshelhet som enligt FN:s Parisprinciper ska höra till människorättsinstitutionerna.

Regeringens proposition i saken överlämnades i maj 2011 (20.5.2011/535). Innehållet byggde i hög grad på förslaget av justitieministeriets arbetsgrupp, men i vissa frågor gjordes betydande ändringar.

Den viktigaste av dem gällde Människorättscentrets resurser. I regeringens proposition betonades fortfarande att centret måste ha gedigen expertis och brett kunnande och det konstaterades att resurserna måste stå i rätt proportion till uppgifterna. Samtidigt konstaterades det att det var fråga om en ny organisation och att man inte ännu har ”erfarenhet av den verkliga mängd uppgifter organisationen står inför”. Regeringen föreslog att Människorättscentret i inlednings-skedet skulle ha åtminstone två sakkunnigtjänstemän vid sidan av direktören.

Enligt regeringens proposition skulle Människorättscentrets uppgift vara att främja information, fostran, utbildning och forskning

lisäksi keskus huolehtisi muista vastaavista, perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseen ja toteuttamiseen liittyvistä tehtävistä, kuten kansainvälisten ihmisoikeussopimusten toimeenpanon riippumattomasta seurannasta. Tehtävien painopiste olisi perus- ja ihmisoikeuksien toteutamisessa Suomessa.

Tehtävien laajuuden ja käytettävissä olevien resurssien välillä on selkeä epäsuhta, josta lain-sääntäjäkin on ilmeisesti ollut tietoinen. Hallituksen esityksessä todettiin, että Ihmisoikeuskeskuksella olisi laaja harkintavalta sen suhteen mihin konkreettisiin perus- ja ihmisoikeusasioihin tai -tilanteisiin se kunakin ajankohtana katsoo tarpeelliseksi keskittyä tai kiinnittää esimerkiksi hallituksen huomioita. Esityksen mukaan keskus päättää itsenäisesti niistä toimenpiteistä, joihin se katsoo tarpeelliseksi ryhtyä.

1.2 Suomen malli

Oikeusministeriön työryhmän tehtävänä oli selvittää mahdollisuuksia järjestää ns. Pariisin periaatteet huomioon ottavalla tavalla Suomen kansallinen ihmisoikeusinstituutio eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian yhteyteen.

Mallilla oli laaja kannatus ja muita vaihtoehtoja ei tässä vaiheessa enää harkittu. Työryhmä arvioi, että Suomen ihmisoikeustoimielimistä eduskunnan oikeusasiamiehen voidaan lähinnä katsoa vastaavan ns. Pariisin periaatteissa tarkoitettua kansallista ihmisoikeusinstituutiota.

Oikeusasiamies täyttää vaatimuksen hallinnollisesta ja taloudellisesta riippumattomuudesta. Lisäksi oikeusasiamiehelle säädetty tehtävä käsitellä kanteluita vastaa Pariisin periaatteiden mukaista valinnaista kantelutehtävää, mikä oli merkityksellinen seikka arvioitaessa instituution sijoituspaikkaa.

Työryhmän arvion mukaan oikeusasiamies ei kuitenkaan täyttäisi Pariisin periaatteiden mukaista pluralistisuuden vaatimusta. Vaikka oikeusasiamiehellä on vahva perus- ja ihmisoikeuksien valvontatehtävä laillisuusvalvonnan ohella,

kring de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna samt det samarbete som anknyter till dessa. Centret ska utarbeta redogörelser för hur de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses och ta initiativ till och ge utlåtanden om främjande och tillgodosende av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Människorättscentret skall enligt propositionen också delta i europeiskt samarbete som syftar till att främja och trygga de grundläggande mänskliga rättigheterna. Utöver detta ska centret sköta andra motsvarande uppgifter som anknyter till främjande och tillgodosende av rättigheterna, så som t.ex. oberoende uppföljning av verkställigheten av internationella människorättskonventioner. Tyngdpunkten i uppgifterna ska vara tillgodosende av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna i Finland.

Det finns en klar obalans mellan uppgifternas omfattning och tillbudsstående resurser, vilket också lagstiftaren uppenbarligen har varit medveten om. I regeringens proposition konstaterades i själva verket att Människorättscentret ska ha omfattande prövningsrätt när det handlar om vilka frågor eller situationer kring de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna centret vid en bestämd tidpunkt anser värda att lägga vikt vid eller fästa t.ex. regeringens uppmärksamhet vid. Enligt propositionen beslutar centret självständigt om de åtgärder som enligt dess mening ska vidtas.

1.2 Den finska modellen

Justitieministeriets arbetsgrupp hade som uppdrag att utreda möjligheterna att med beaktande av de s.k. Parisprinciperna skapa en nationell människorättsinstitution i samband med justitieombudsmannens kansli.

Modellen hade ett brett stöd och andra alternativ övervägdes inte längre i det skedet.

hänellä ei ole laajaa perus- ja ihmisoikeuksien edistämismallisuutta esimerkiksi tiedotuksen, koulutuksen, kasvatuksen ja tutkimuksen keinoin. Systemaattinen raportointi Suomen perus- ja ihmisoikeustilanteesta ja huomion kiinnittäminen myös yksityisen sektorin toimijoihin ovat myös asioita, jotka eivät kuulu oikeusasiamiehen tehtäviin.

Yllämainituista syistä Suomen kansallisen ihmisoikeusinstituution malli pohjautuu luontevasti eduskunnan oikeusasiamiehen, ihmisoikeuskeskuksen ja ihmisoikeusvaltuuskunnan muodostamaan kokonaisuuteen. Kuten hallituksen esityksessä todettiin, *”tavoitteena on luoda sateenvarjomainen instituutiorakenne, jolla olisi synergia vaikutuksia nykyisiin perus- ja ihmisoikeus rakenteisiin sekä perus- ja ihmisoikeustyöhön.”* Synergiaa haetaan toisaalta yhteistyöllä ihmisoikeuskeskuksen ja oikeusasiamiehen kanslian välillä ja toisaalta ihmisoikeusvaltuuskunnan laajan kokoonpanon kautta.

Ensimmäisen vuoden kokemukset Suomen mallista ovat olleet rohkaisevia. Jo kesäkuussa 2012 eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian uudessa työjärjestyksessä säädettiin yhteistyön muodoista ja mahdollisuudesta antaa tehtäviä oikeusasiamiehen ja ihmisoikeuskeskuksen välillä puolin ja toisin ja ratkaisijoiden suositukseen.

Vaikka tätä mahdollisuutta on käytetty säästeliäästi ja yhteistyö on pääasiassa ollut vapaa- muotoista tiedonvaihtoa ja keskustelua, on kirjaus kuitenkin merkittävä ottaen huomioon erityisesti ihmisoikeuskeskuksen vähäiset henkilöresurssit ja toisaalta oikeusasiamiehen kanslian perus- ja ihmisoikeusasiantuntemuksen julkisen hallinnon eri sektoreilta. Toisaalta oikeusasiamiehen kanslia on hyötynyt ihmisoikeuskeskuksen järjestämistä tilaisuuksista ja sen tuomasta erityisesti kansainvälisten ihmisoikeusasioiden ja -järjestöjen tuntemuksesta.

Onkin odotettavissa, että yhteistyö edelleen kehittyy ja syvenee ihmisoikeuskeskuksen toiminnan vakiintuessa ja kasvaessa. Vuoden 2013 aikana Suomen kansalliselle ihmisoikeusinstituutiolle kirjoitetaan yhteinen strategia, joka

Arbetsgruppen bedömde att bland människorättsorganen i Finland var riksdagens justitieombudsman den som närmast kunde anses motsvara den nationella människorättsinstitution som avses i de s.k. Parisprinciperna.

Justitieombudsmannen fyller kraven på administrativt och ekonomiskt oberoende. Justitieombudsmannens uppgift att behandla klagomål motsvarar den fakultativa uppgiften enligt Parisprinciperna att avgöra klagomål, vilket är en betydelsefull omständighet vid bedömningen av var institutionen ska placeras.

Enligt arbetsgruppens bedömning skulle justitieombudsmannen dock inte fylla Parisprincipernas krav på pluralism. Även om justitieombudsmannen vid sidan av sin laglighetsövervakning har en betydande uppgift att övervaka de grundläggande och mänskliga rättigheterna, har justitieombudsmannen inte någon omfattande skyldighet att främja dessa rättigheter t.ex. med hjälp av information, utbildning, fostran och forskning. Att systematiskt rapportera om läget beträffande grundläggande och mänskliga rättigheter i Finland och att även uppmärksamma aktörer på den privata sektorn är också frågor som inte hör till justitieombudsmannens uppgifter.

Av de ovan nämnda skälen bygger modellen för Finlands nationella människorättsinstitution naturligt på den helhet som utgörs av riksdagens justitieombudsman, Människorättscentret och människorättsdelegationen. Som det konstaterades i regeringens proposition var målsättningen *”att skapa en institutionsstruktur som utgör en paraplyorganisation med synergieffekter på de nuvarande strukturerna inom de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna samt arbetet med de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna”*. Synergi eftersträvas å ena sidan genom samarbete mellan Människorättscentret och justitieombudsmannens kansli och å andra sidan genom att människorättsdelegationen har en bred sammansättning.

Det första årets erfarenheter av den finländska modellen har varit uppmunrande. I den nya arbetsordningen för riksdagens

edelleen kirkastaa Suomen omaksuman mallin synergiaetuja perus- ja ihmisoikeuksien turvaamisessa ja edistämisessä.

justitieombudsmans kansli intogs redan i juni 2012 bestämmelser om samarbetsformerna och om möjligheten för justitieombudsmannen och Människorättscentret att ge varandra uppgifter med samtycke av den som ska avgöra saken.

Fastän denna möjlighet har använts sparsamt och samarbetet i huvudsak har varit informellt informationsutbyte och diskussion, är skrivningens dock betydelsefull med beaktande i synnerhet av Människorättscentrets små personresurser och å andra sidan av expertisen vid justitieombudsmannens kansli i frågor som gäller grundläggande- och mänskliga rättigheter på förvaltningens olika sektorer. Å andra sidan har justitieombudsmannens kansli dragit nytta av de sammankomster som Människorättscentret har ordnat och den kunskap det fört med sig särskilt när det gäller internationella människorättsfrågor och människorättsorganisationer.

Man kan förvänta sig att samarbetet utvecklas och fördjupas när Människorättscentrets verksamhet stadgar sig och växer. Under år 2013 utarbetas en gemensam strategi för Finlands nationella människorättsinstitution, vilken ytterligare ska klargöra synergifördelarna av den finländska modellen när det gäller att säkerställa och främja de grundläggande och mänskliga rättigheterna.

2

Ihmisoikeuskeskus Människorättscentret

2.1. Ihmisoikeuskeskuksen lakisääteiset tehtävät

Lain mukaan Ihmisoikeuskeskuksen tehtävänä on edistää perus- ja ihmisoikeuksia laissa säädettyin keinoin. Se on toiminnallisesti itsenäinen ja riippumaton, mutta toimii eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian hallinnollisessa yhteydessä. Kuten edellisessä kappaleessa on kuvailtu, Ihmisoikeuskeskus, eduskunnan oikeusasiamies ja ihmisoikeusvaltuuskunta muodostavat Suomen kansallisen ihmisoikeusinstituution.

KESKUKSEN TEHTÄVÄNÄ ON

- edistää perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvää tiedotusta, koulutusta, kasvatusta ja tutkimusta,
- laatia selvityksiä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta,
- tehdä aloitteita ja antaa lausuntoja perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseksi ja toteuttamiseksi,
- osallistua perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseen ja turvaamiseen liittyvään eurooppalaiseen ja kansainväliseen yhteistyöhön, sekä
- huolehtia muista vastaavista perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseen ja toteuttamiseen liittyvistä tehtävistä.

Keskus ei käsittele kanteluja eikä muitakaan yksittäistapauksia, jotka kuuluvat ylimpien laillisuusvalvojien toimivaltaan.

Ihmisoikeuskeskuksen tehtävät ovat laajat ja sen henkilöstöresurssit pienemmät kuin mitä oikeusministeriön työryhmä mietinnössään 2010 oli esittänyt. Toiminnan käynnistämisestä asti onkin ollut selvää, että priorisointi tehtävien valinnassa on välttämätöntä. Tähän laki antaa myös mahdollisuuden. Esimerkiksi omaa tutkimustoimintaa tuskin pystytään ainakaan laajassa mittakaavassa harjoittamaan toiminnan alkuaikoina.

Ihmisoikeuskeskuksen tehokkaalle toiminnalle onkin tärkeää kattava verkostoituminen ja yhteistyön kehittäminen muiden perus- ja ihmis-

2.1 Människorättscentrets lagstadgade uppgifter

Enligt lagen ska Människorättscentret främja de grundläggande och mänskliga rättigheterna på de sätt som nämns i lagen. Centret är funktionellt självständigt och oberoende, men fungerar administrativt i samband med justitieombudsmannens kansli. Som det beskrevs i föregående avsnitt bildar Människorättscentret, riksdagens justitieombudsman och människorättsdelegationen Finlands nationella människorättsinstitution.

CENTRETS UPPGIFT ÄR ATT

- främja information, utbildning, fostran och forskning om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna,
- utarbeta rapporter om hur dessa rättigheter tillgodoses,
- ta initiativ och ge utlåtanden för att främja och tillgodose rättigheterna,
- delta i det europeiska och internationella samarbetet för att främja och trygga rättigheterna,
- sköta andra motsvarande uppgifter som anknyter till att främja och tillgodose rättigheterna.

Centret behandlar inte klagomål och inte heller andra enskilda fall som hör till de högsta laglighetsövervakarnas behörighet.

Människorättscentrets uppgifter är omfattande och personresurserna mindre än vad Justitieministeriets arbetsgrupp föreslog i sitt betänkande år 2010. Sedan verksamheten inleddes har det varit klart att det är nödvändigt att prioritera vilka uppgifter som väljs. Lagen ger också möjlighet till det. I början av verksamheten är det t.ex. knappast möjligt att åtminstone i större skala bedriva egen forskning.

För att Människorättscentrets verksamhet ska vara effektiv är det därför viktigt att man skapar nätverk och utvecklar samarbete med andra som arbetar med grundläggande och mänskliga rättigheter och å andra sidan att man finner sina

oikeustoimijoiden kanssa ja toisaalta omien vahvuusalueiden löytäminen. Yksi hallituksen esityksessä mainittu tavoite Ihmisoikeuskeskuksen perustamiselle olikin luoda puitteet perus- ja ihmisoikeusasioiden paremmaksi yhteensovittamiseksi sekä edistää tiedonvaihtoa ja yhteistyötä.

2.2. Toiminnan käynnistämisestä

Ihmisoikeuskeskuksen toiminta käynnistyi keväällä 2012 johtajan ja kahden asiantuntijan otettua tehtävänsä vastaan. Eduskunnan oikeusasiamiehen maaliskuussa 2012 asettama ihmisoikeusvaltuuskunta kokoontui ensimmäisen kerran huhtikuussa 2012.

Ihmisoikeuskeskuksen toiminnan alkuvaiheessa on keskitytty ihmisoikeusvaltuuskunnan toiminnan käyntiin saattamiseen (katso erillinen kappale) ja keskuksen ja sen toiminnan tunnetuksi tekemiseen.

Ihmisoikeuskeskus on järjestänyt tapaamisia sidosryhmien edustajien kanssa ja vastaanottanut lukuisia vierailijaryhmiä. Luento-, puhe- ja koulutuspyyntöihin sekä tiedotusvälineiden haastattelupyyntöihin pystyttiin ensimmäisenä vuotena vastaamaan enimmäkseen myöntävästi.

Oman aikansa ensimmäisenä toimintavuotena ovat vieneet viestintään liittyvien toimintojen valmistelu: graafisen ilmeen luominen, erilaisten lomakkeiden, kansioden, esitteiden jne. suunnittelu. Myös Ihmisoikeuskeskuksen omien verkkosivujen suunnittelu on käynnissä.

2.3. Keskeisiä teemoja Ihmisoikeuskeskuksen toiminnassa

2.3.1. SUOMEN PERUS- JA IHMISOIKEUSTILANTEEN SEURANTA

Eduskunnan ulkoasiainvaliokunta katsoi jo vuonna 2004 käsitellessään valtioneuvoston ensim-

egna starka sidor. Ett mål när Människorättscentret inrättades var i själva verket enligt regeringens proposition att skapa ramar för en bättre samordning av frågor som rör de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna samt att främja informationsutbyte och samarbete.

2.2 Inledning av verksamheten

Människorättscentret inledde sin verksamhet våren 2012 sedan direktören och två sakkunniga hade tagit emot sina uppdrag. Den av justitieombudsmannen i mars 2012 tillsatta människorättsdelegationen sammanträdde första gången i april 2012.

I början av Människorättscentrets verksamhet har man fokuserat på att få igång verksamheten (se separat avsnitt) och på att göra centret och dess verksamhet bekant.

Människorättscentret har ordnat möten med företrädare för olika organisationer och tagit emot talrika besöksgrupper. Under det första året kunde centret för det mesta tillmötesgå önskemålen om föreläsningar, tal och utbildning samt massmediernas önskemål om intervjuer.

Under det första året har det också gått tid åt till att förbereda informationstjänster: att skapa grafisk utformning och att planera olika slags blanketter, mappar, broschyrer osv. Människorättscentret planerar också egna webbsidor.

2.3 Centrala teman i Människorättscentrets arbete

2.3.1 UPPGIFTEN ATT BEVAKA DE GRUNDLÄGGANDE OCH MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA I FINLAND

Riksdagens utrikesutskott ansåg redan 2004 i samband med behandlingen av statsrådets för-

mäistä ihmisoikeuspoliittista selontekoa, että selonteossa ei riittävästi analysoitu ihmisoikeuksien toteutumista Suomessa. Siksi selonteossa ei myöskään voitu esittää riittävästi perusteltuja arvioita oikeuksien toteutumiseen liittyvistä toimita tai poliittisten periaatteiden – jakamattomuus, yleismaailmallisuus ja avoimuus – onnistumisesta käytännössä (UaVM 12/2004 vp. s.3). Sama puute voidaan havaita myöhemminkin annetuissa selonteissa, kansallisissa määräaikaisraporteissa sekä kansallisessa päätöksenteossa. Ei myöskään ole olemassa arviointia siitä, miten suuri osuus valtion tulo- ja menoarviosta kohdentuu ihmisoikeustyöhön, suoraan tai välillisesti.

Vuonna 2009 annettu toinen hallituksen ihmisoikeuspoliittinen selonteko (VNS 7/2009 vp) sisälsi ensimmäistä kertaa melko laajan katsauksen perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen Suomessa. Käsitellessään selontekoa vuonna 2010 (EK 3/2010) eduskunta edellytti, että valtioneuvosto hyväksyy seuraavan vaalikauden alussa kansallisen toimintaohjelman perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta Suomessa. Toimintaohjelman laatimisesta päätettiin hallitusohjelmassa kesällä 2011. Kansallinen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelma vuosille 2012–2013 hyväksyttiin maaliskuussa 2012 (Oikeusministeriö, selvityksiä ja ohjeita 18/2012). Yhdessä vuonna 2009 annettu selonteko ja vuonna 2012 hyväksytty toimintaohjelma muodostavat ensimmäisen tavoitteellisen kokonaisuuden oikeuksien toteutumiseen liittyvistä haasteista ja niiden vaatimista konkreettisista toimenpiteistä.

Ihmisoikeusinstituution perustamisen lisäksi kansallisella ihmisoikeuksien toteutumista edistävällä ja valvovalla toimijakentällä tapahtui vuonna 2012 paljon. Uuden toimintaohjelman täytäntöönpanon seurantaa varten nimitettiin kansalaisjärjestöjen, tutkimuslaitosten, neuvottelukuntien ja erityisvaltuutettujen asiantuntemusta edustava perus- ja ihmisoikeustoimijoiden paneeli. Lisäksi perustettiin ministeriöiden virkamiehistä rakentuva valtioneuvoston perus- ja ihmisoikeusyhteyshenkilöiden verkosto.

Kaikkien näiden uudistusten tavoitteena on koordinoitua ja tehokkaampi kansallinen ja

sta människorättspolitiska redogörelse, att redogörelsen inte i tillräcklig grad analyserade hur de mänskliga rättigheterna förverkligas i Finland. Därför kunde regeringen inte heller i redogörelsen lägga fram tillräckligt underbyggda bedömningar av åtgärderna för att förverkliga rättigheterna eller peka på politiska principer som utfallit väl, till exempel odelbarhet, universalitet och öppenhet (UtUB 12/2004 rd, s. 3). Samma brist kan iakttas även i senare redogörelser, i de nationella periodiska rapporterna samt i det nationella beslutsfattandet. Det finns inte heller någon bedömning av hur stor andel av statsbudgeten som direkt eller indirekt avser arbetet med mänskliga rättigheter.

Regeringens andra människorättspolitiska redogörelse som gavs 2009 (SRR 7/2009 rd) innehöll för första gången en rätt omfattande översikt av hur de grundläggande och mänskliga rättigheterna förverkligas i Finland. Vid behandlingen av redogörelsen år 2010 förutsatte riksdagen (RSk 3/2010 rd) att statsrådet i början av nästa valperiod skulle anta en nationell handlingsplan för grundläggande och mänskliga rättigheter i Finland. Ett beslut om att utarbeta en handlingsplan togs sommaren 2011 in i regeringsprogrammet. En nationell handlingsplan för grundläggande och mänskliga rättigheter 2012–2013 antogs i mars 2012 (Justitieministeriet, Utredningar och anvisningar 19/2012). Redogörelsen år 2009 och handlingsplanen år 2012 bildar tillsammans den första målinriktade helhetsöversikten av utmaningarna när det gäller genomförandet av rättigheterna och de konkreta åtgärder som behövs för detta.

Förutom att Människorättscentret grundades, vidtogs år 2012 flera andra åtgärder på det nationella planet för att främja och övervaka de mänskliga rättigheterna. För att följa genomförandet av den nya handlingsplanen tillsatte justitieministeriet en panel bestående av grundrättighets- och människorättsaktörer, vilka företräder expertis hos medborgarorganisationer, forskningsinrättningar, delegationer och specialombudsmännen, samt statsrådets nätverk för kontaktpersoner för grundläggande och mänskliga rättigheter.

kansainvälinen ihmisoikeuspolitiikka. Nämä uudistukset eivät sellaisenaan kuitenkaan ole riittäviä, vaan tuloksellinen ja kansalaisten yhdenvertaisuutta toteuttava ihmisoikeuspolitiikka edellyttää ihmisoikeushankkeiden ottamista mukaan hallitus- ja budjettineuvotteluihin niin, että niihin kohdennetaan riittävästi huomiota ja voimavaroja. Tätä edellyttävät niin perustuslaki (PL 22 §) kuin eduskuntakin (EK 3/2010). Ihmisoikeuskeskuksen ja kansallisen ihmisoikeusinstituution rooli on olla keskeinen toimija tällä kentällä.

2.3.2.

ENSIMMÄINEN KANSALLINEN PERUS- JA IHMISOIKEUSTOIMINTAOHJELMA

Toimintaohjelma laadittiin pääosin ministeriöiden virkamiehistä koostuneen työryhmän sekä kansalaisjärjestöjä ja muita ihmisoikeustoimijoita edustaneen ihmisoikeustoimijoiden paneelin kesken vuoropuhelussa 2011–2012. Lisäksi järjestettiin laaja seminaari- ja kuulemistilaisuus sekä kansalaisille avoin verkkokeskustelu *otakantaa.fi* -foorumilla.

Toimintaohjelma noudattaa oikeusperusteista lähestymistapaa. Sen lähtökohtana on yksilön perus- ja ihmisoikeuksien toteuttaminen perustuslain perusoikeussäännösten ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten mukaisesti. Julkisen vallan tulee toteuttaa velvoitteensa niin, että yksilö pystyy saavuttamaan oikeutensa.

Toimintaohjelma koostuu kahdesta osasta. Ensimmäisessä osassa tarkastellaan Suomen ihmisoikeuspolitiikan yleisiä lähtökohtia ja toisessa kuvaillaan ne 67 erityistä ministeriöiden hanketta, joihin hallitus ryhtyy vuosina 2012 ja 2013 perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen edistämiseksi. Lisäksi toimintaohjelmassa viitataan muihin toimintaohjelman ulkopuolisiin, käynnissä oleviin ministeriöiden hankkeisiin sekä muuhun toimintaan perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kehittämiseksi.

Vaikka toimintaohjelma on melko kattava, sen valmistelussa ei laadittu Suomen ihmisoikeustilanteesta perusteellista kokonaiskartoitusta.

Målet för alla dessa reformer är en mer samordnad och effektiv nationell och internationell människorättspolitik. Reformerna som sådana är dock inte tillräckliga. En resultatrik människorättspolitik som stöder likställigheten för medborgarna kräver också att människorättsprojekten tas med i regerings- och budgetförhandlingarna så att de får tillräcklig uppmärksamhet och tillräckliga resurser. Detta kräver såväl grundlagen som riksdagen (GrL 22 §, RSK 3/2010). Människorättscentrets och den nationella människorättsinstitutionens roll är att vara en central aktör på detta fält.

2.3.2

DEN FÖRSTA NATIONELLA HANDLINGSPLANEN FÖR GRUNDLÄGGANDE OCH MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

Handlingsplanen utarbetades 2011–2012 främst av en arbetsgrupp bestående av ministerietjänstemän i en dialog med en panel bestående av representanter för medborgarorganisationer och andra människorättsaktörer. Dessutom ordnades ett omfattande seminarium och hörande samt en öppen nätdebatt på forumet *dinasikt.fi*.

Handlingsplanen följer ett rättighetsbaserat förhållningssätt. Utgångspunkten är att individens grundläggande och mänskliga rättigheter ska tillgodoses enligt grundlagens bestämmelser om de grundläggande fri- och rättigheterna och enligt de internationella människorättskonventionerna. Det allmänna ska uppfylla sina förpliktelser så att individen kan komma i åtnjutande av sina rättigheter.

Handlingsplanen består av två delar. I den första delen granskas de allmänna utgångspunkterna för Finlands människorättspolitik och i den andra beskrivs de 67 särskilda projekt vid ministerierna som regeringen inleder 2012–2013 för att främja att de grundläggande och mänskliga rättigheterna tillgodoses. I handlingsplanen hänvisas dessutom till andra projekt vid ministerierna som inte ingår i handlingsplanen samt till annan verksamhet för att bättre tillgodose de grundläggande och mänskliga rättigheterna.

Tämä johtui mm. aikataulullisista syistä. Toimintaohjelman valmisteluun osallistunut ihmisoikeustoimijoiden paneeli piti valitettavana lyhyttä konsultaatioaikaa sekä sitä, että monet paneelin toimenpide-ehdotuksista eivät tulleet huomioiksi lopullisessa toimintaohjelmassa.

Huomiotta jääneitä toimenpiteitä olivat mm. ihmisoikeuskoulutuksen laajempi huomioiminen sekä sukupuolen vahvistamista koskevan lain-säädännön, ns. translain, uudistaminen. Myös Euroopan neuvoston ihmisoikeusvaltuutettu kiinnitti huomiota näihin samoihin asioihin raportissaan syksyllä 2012. Valtuutettu nosti esiin myös sen, että toimintaohjelmaa ei ole kytketty valtion budjettiprosessiin ja että rahoituksen puute on vaikuttanut toimenpiteiden valintaan. Valtuutettu totesi, että budjettiehdotuksia olisi hyödyllistä arvioida ihmisoikeusnäkökulmasta. Olisi myös tärkeää lisätä poliitikkojen tietoa siitä, millaisia seurauksia heidän päätöksillään on perusoikeuksien tosiasiallisen toteutumisen kannalta. Huomiota tulisi kiinnittää myös ihmisoikeuskeskuksen ja erityisvaltuutettujen tehokkuuden ja riippumattomuuden varmistamiseen. Kansallisten ihmisoikeusrakenteiden käytössä olevia resursseja tulisi arvioida niiden lakisäätöjen tehtävien valossa.

Toimintaohjelmassa on todettu, että perus- ja ihmisoikeuksien tehokas turvaaminen edellyttää, että päätöksentekijöillä on riittävästi relevanttia tietoa näiden oikeuksien täytäntöönpanosta. Silloin oikeuksien toteutumista edistävät päätökset ja niihin liittyvät voimavarat osataan kohdentaa oikein. Toimintaohjelma ja kansallisen ”ihmisoikeusarkkitehtuurin” uudistukset ovat osa toimia, joilla tähdätään tämän puutteen korjaamiseen.

Toimintaohjelman etenemisen seuranta on tärkeä osa oikeuksien toteutumisen turvaamista. Valtioneuvoston perus- ja ihmisoikeusyhteyshenkilöiden verkosto ja sen tuottama tieto hankkeiden etenemisestä on välttämätöntä tälle työle. Verkosto kokoontuu säännöllisesti, samoin kuin perus- ja ihmisoikeustoimijoiden paneeli, joka hallituksen ulkopuolisena riippumattoman tahona pyrkii seuraamaan ja edistämään hank-

Fastän handlingsplanen är förhållandevis omfattande, gjordes inte under beredningen någon grundlig helhetsöversikt av läget i fråga om mänskliga rättigheter i Finland. Orsaken var bl.a. tidtabellen. Panelen av människorättsaktörer som deltog i beredningen av handlingsplanen ansåg det beklagligt att tiden för konsultation var så kort och att många av panelens åtgärdsförslag inte blev beaktade i den slutliga handlingsplanen.

Åtgärder som inte beaktades var bl.a. att utbildningen om mänskliga rättigheter skulle få större uppmärksamhet samt att lagstiftningen om fastställande av konststillhörighet, den s.k. translagen, skulle ses över. Även Europarådets människorättsrapportör fäste uppmärksamhet vid samma saker i sin rapport hösten 2012. Rapportören framhöll även att handlingsplanen inte var kopplad till statens budgetprocess och att bristen på finansiering har påverkat valet av åtgärder. Rapportören konstaterade också att det vore nyttigt att bedöma budgetförslagen ur ett människorättsperspektiv. Det skulle också vara viktigt att förbättra politikernas medvetenhet om vilka slags påföljder deras beslut har på hur de grundläggande rättigheterna faktiskt förverkligas. Uppmärksamhet borde också fästas vid att försäkra sig om att Människorättscentret och de olika ombudsmännen är effektiva och oberoende. De resurser som står till buds för de nationella människorättsstrukturerna borde i själva verket bedömas i belysning av de lagstadgade uppgifterna.

I handlingsplanen konstateras att det för att de grundläggande och mänskliga rättigheterna ska kunna tryggas effektivt krävs att beslutsfattarna har tillräcklig information om hur dessa rättigheter genomförs. Då kan beslut och resurser för att tillgodose rättigheterna riktas på rätt sätt. Handlingsplanen och reformer av den nationella ”människorättsarkitekturen” är en del av de åtgärder med vilka man försöker rätta till denna brist.

En viktig del av säkerställandet av rättigheterna är att man följer upp hur handlingsplanen framskrider. Statsrådets nätverk av kontaktpersoner för grundläggande och mänskliga rättigheter och den information nätverket tar fram om hur

keiden toteutumista. Ihmisoikeuskeskus ja ihmis-oikeusvaltuuskunta osallistuvat seurantaan ja pyrkivät osaltaan lisäämään sen tehokkuutta ja järjestelmällisyyttä.

Käytännössä hankkeiden eteneminen on pitkälti riippuvaista ministeriöiden resursseista. Huolestuttavaa onkin, että moni viime vuonna toimintaohjelmaan sijoitetuista hankkeista uhkaa jäädä toteuttamatta määräajan kuluessa.

2.3.3. IHMISOIKEUSINDIKAATTORIT

Ihmisoikeustyön tuloksellisuuden mittaamista varten tarvitaan eriteltyä tietoa oikeuksien toteutumisen eri vaiheista. Tätä varten on laadittava määrällisiä ja laadullisia mittareita, indikaattoreita, jotka kohdentavat tiedon keräämistä. Ihmisoikeusindikaattoreilla pyritään tuomaan abstraktit ihmisoikeudet käytännön tasolle. Niillä mitataan pääsyä oikeuksiin eli oikeuksien toteutumista yksilön tasolla sekä erilaisia kehityssuuntia. Samalla mitataan valtion kehittymistä ihmisoikeusvelvoitteidensa toteuttajana.

Monet kansainväliset tahot (ILO, YK, EU:n perusoikeusvirasto) ovat viime vuosina tehneet paljon ihmisoikeusindikaattoreihin liittyvää työtä. Marraskuussa 2012 julkaistu YK:n malli jakaantuu rakenteellisiin, prosessuaalisiin ja tulosta mittaviin indikaattoreihin sekä läpileikkaaviin teemoihin. Malli perustuu valittujen normien keskeisille ominaisuuksille, ja se tulisi sovittaa kansallisiin olosuhteisiin.

Perus- ja ihmisoikeuksia koskevien indikaattoreiden laatiminen on Suomessa vasta alullaan, vaikka indikaattoreita on laadittu jo paljon monilla näitä oikeuksia sivuavilla alueilla. Ihmisoikeuskeskus yhdessä mm. oikeusministeriön kanssa on aloittanut työn kansallisten ihmisoikeusindikaattoreiden laatimisen edistämiseksi.

Perus- ja ihmisoikeusindikaattoreiden kehittäminen on osa kansallista perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman hanketta no. 2. Hankkeessa pyritään tuottamaan helpokäyttöisiä mittareita julkaistavaksi mm. *findikaattori.fi* -palvelussa ja

projekten framskrider är nödvändiga för detta arbete. Nätverket sammanträder regelbundet, liksom även panelen bestående av grundrättighets- och människorättsaktörer, vilken såsom oberoende i förhållande till regeringen försöker följa och främja att projekten genomförs. Människorättscentret och människorättsdelegationen deltar i uppföljningen och försöker för sin del göra den effektivare och mer systematisk.

Hur projekten framskrider beror i praktiken i hög grad på ministeriernas resurser. Oroväckande är att det finns risk för att många av de projekt som ingår i handlingsplanen inte genomförs inom utsatt tid.

2.3.3 MÄNNISKORÄTTSSINDIKATORER

För att man ska kunna mäta hur resultatrikt människorättsarbetet är behöver man specifik information om hur rättigheterna tillgodoses. För det måste man åstadkomma kvantitativa och kvalitativa mätare, indikatorer med vilka man al- lokerar den information som inhämtas. Med dem mäter man tillgången till rättigheterna, dvs. hur rättigheterna förverkligas på individnivå, samt olika slags utvecklingstrender. Samtidigt mäter man hur staten utvecklar sin förmåga att uppfylla sina människorättsförpliktelser.

Många internationella aktörer (ILO, FN, EU:s byrå för grundläggande rättigheter) har under de senaste åren utfört mycket arbete med människorättsindikatorerna. En modell som FN publicerade i november 2012 är fördelad på strukturella, processuella och resultatmätande indikatorer samt horisontella teman. Modellen bygger på centrala egenskaper hos normerna och den bör anpassas till de nationella förhållan- dena.

I Finland är arbetet med att skapa indikatorer för de grundläggande och mänskliga rättigheterna först i sin början, även om indikatorer redan har gjorts på många områden som tangerar dessa rättigheter. Människorättscentret har tillsammans med bl.a. justitieministeriet

muilla näkyvillä foorumeilla. Pidemmän aikavälin tavoitteena tulee nähdä indikaattoreiden laatiminen Suomen kansallisen perus- ja ihmisoikeuspolitiikan ja siitä seuraavien toimenpiteiden tehokkaampaa kohdentamista ja seurantaan varten. Indikaattorit edesauttavat myös lisäämään kansainvälisille valvontaelimille tehtävien määräkaisraporttien sisällön relevanssia ja mittaamaan kehitystä samoilla muuttujilla raportista toiseen.

Kun tulokset on mitattavissa, ongelmat nähtävissä, uudet trendit havaittavissa ja johtopäätökset tehtävissä, on mahdollista toteuttaa myös aikaisempaa systemaattisempaa ja analyyttisempaa ihmisoikeustyötä. Tämä johtaa kansalaisten perus- ja ihmisoikeuksien parempaan ja yhdenvertaisempaan toteutumiseen.

2.3.4. KANSAINVÄLISET IHMISOIKEUSSOPIMUKSET

Keskeisimmät ja laajimmin sovellettavat ihmisoikeussopimukset on neuvoteltu Yhdistyneiden kansakuntien (YK) ja Euroopan neuvoston (EN) piirissä. Euroopan unionin jäsenvaltioita oikeudellisesti sitova EU:n perusoikeuskirja kattaa kansainväliset ihmisoikeudet laajasti. Varsinaisten ihmisoikeussopimusten lisäksi ihmisoikeuksia koskevia elementtejä on monissa muissakin kansainvälisoikeudellisissa asiakirjoissa.

Ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen (1948) lisäksi YK:n sopimusjärjestelmässä on yhdeksän ihmisoikeussopimukseksi luokiteltavaa sopimusta ja yhdeksän niihin liittyvää pöytäkirjaa. Suomi on allekirjoittanut kaikki nämä sopimukset ja pöytäkirjat yhtä lukuun ottamatta. Kansallinen voimaansaattaminen eli ratifiointi on kesken kahden sopimuksen ja neljän pöytäkirjan osalta. Suomi ei ole liittynyt vain harvojen valtioiden ratifioimaan siirtotyöläisten ja heidän perheenjäsentensä oikeuksien suojaamista koskevaan yleissopimukseen. Suomen lainsäädännössä siirtotyöntekijöitä suojaavat samat perustuslailliset oikeudet ja Suomen ratifioimat ihmisoikeussopimukset kuin muitakin maahanmuuttajia.

påbörjat ett arbete med att utarbeta nationella människorättsindikatorer.

Att utveckla indikatorer för grundläggande och mänskliga rättigheter är en del av projekt nr 2 i den nationella handlingsplanen för grundläggande och mänskliga rättigheter. I projektet försöker man ta fram lättanvända mätare som kan publiceras bl.a. i *findikator.fi*-tjänsten och på andra synliga forum. Uppgörande av indikatorer bör på längre sikt ses som ett medel att effektivare styra och följa upp Finlands nationella politik angående grundläggande och mänskliga rättigheter samt åtgärder för att genomföra den. Indikatorerna bidrar också till att öka relevansen av de periodiska rapporter som ska avläggas till de internationella tillsynsorganen och till att mäta utvecklingen med samma variabler från den ena rapporten till den andra.

När resultaten kan mätas, problemen ses, nya trender iakttas och slutsatser dras blir det också möjligt att utföra mer systematiskt och analytiskt människorättsarbete än tidigare. Detta leder till att medborgarnas grundläggande och mänskliga rättigheter förverkligas mer jämlikt än förr.

2.3.4 DE INTERNATIONELLA KONVENTIONERNA OM MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

De viktigaste om mest omfattande konventionerna om mänskliga rättigheter har förhandlats inom Förenta nationerna (FN) och Europarådet (ER). Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, som är rättsligt bindande för EU:s medlemsstater, täcker i hög omfattning de internationella mänskliga rättigheterna. Utöver de egentliga människorättskonventionerna finns det element gällande mänskliga rättigheter även i många andra folkrättsliga dokument.

Vid sidan av den Allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna (1948) innehåller FN:s konventionssystem nio konventioner som kan klassificeras som människorättskonventioner och nio protokoll till dem. Finland har undertecknat alla dessa konventioner och protokoll utom ett.

EN:n järjestelmässä varsinaisia ihmisoikeussopimuksia on kuusi. Näistä tärkein ja tunnetuin on yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi (Euroopan ihmisoikeussopimus) jonka täytäntöönpanoa valvoo Euroopan ihmisoikeustuomioistuin. Muut sopimukset koskevat sosiaalisia oikeuksia, kansallisia vähemmistöjä, alueellisia kieliä ja vähemmistökieliä, ihmiskauppaa ja uusimpana vielä ratifioimatta oleva ja kansainvälisestikin voimaantuloa odottava vuonna 2011 valmistunut ns. Istanbulin sopimus, joka pyrkii ehkäisemään ja torjumaan naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja perheväkivaltaa.

2.3.5.

IHMISOIKEUSSOPIMUSTEN VOIMAANSAATTAMINEN KANSALLISESTI

Jotta kansainväliset sopimukset tulevat voimaan kansallisesti, ne tulee ratifioida. Hallitus antaa ratifiointista eduskunnalle käsiteltäväksi hallituksen esityksen. Sopimus vahvistetaan käsitteilyn päätyttyä valtioneuvoston asetuksella, minkä jälkeen ratifiointiasiakirjat toimitetaan asianomaiselle kansainväliselle järjestölle. Suomi on allekirjoittanut lähes kaikki ihmisoikeussopimukset ja valinnaiset pöytäkirjat välittömästi niiden valmistumisen jälkeen, mutta monien asiakirjojen ratifiointi on viivästynyt, joskus jopa useita vuosia.

YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sen valinnainen pöytäkirja sekä yleissopimus kaikkien henkilöiden suojelemiseksi tahdonvastaiselta katoamiselta on allekirjoitettu jo vuonna 2007. Niiden ratifiointi on edelleen kesken. Hallituksen esitykset on tarkoitus antaa kuluvan hallituskauden aikana. Vammaissopimus voi vaikuttaa merkittävästi suuren ihmisjoukon oikeuksien toteutumiseen Suomessa. Erityisesti kansalaisjärjestöt ovat voimakkaasti arvostelleet prosessin pitkeyttymistä.

Vuonna 2003 allekirjoitettu YK:n kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen valinnainen pöytäkirja odottaa myös ratifiointia. Hallituksen esitys on annettu edus-

Det nationella genomförandet, dvs. ratificeringen, är på hälft beträffande två konventioner och fyra protokoll. Finland har inte tillträtt konventionen om skydd för migrantarbetares och deras familjemedlemmars rättigheter. Den har ratificerats av endast ett fåtal stater. Enligt finsk lagstiftning skyddas migrantarbetare av samma grundlagsenliga rättigheter och av Finland ratificerade människorättskonventioner som gäller andra invandrare.

Europarådets system har sex egentliga människorättskonventioner. Den viktigaste och mest kända av dem är Konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europeiska människorättskonventionen), som även kallas Europakonventionen) vars tillämpning övervakas av Europeiska människorättsdomstolen (även kallad Europadomstolen). De andra konventionerna gäller sociala rättigheter, nationella minoriteter, landsdelsspråk och minoritetsspråk samt människohandel. Den nyaste, inte ännu ratificerade s.k. Istanbulkonventionen som blev klar 2011 och ännu väntar på internationellt ikraftträdande, syftar till att förebygga och bekämpa våld mot kvinnor och våld i hemmet.

2.3.5

NATIONELLT GENOMFÖRANDE AV MÄNNISKORÄTTSKONVENTIONER

För att internationella fördrag ska träda i kraft nationellt måste de ratificeras. Regeringen överlämnar en proposition till riksdagen angående ratificeringen. Fördraget sätts efter riksdagens godkännande i kraft genom en förordning av statsrådet och därefter deponeras ratifikationsdokumenten hos den internationella organisationen i fråga. Finland har undertecknat nästan alla människorättskonventioner och fakultativa protokoll genast efter att de har blivit klara, men ratificeringen av många dokument har dröjt, ibland t.o.m. flera år.

FN:s Konvention om rättigheter för personer med funktionshinder och det fakultativa proto-

kunnalle joulukuussa 2012 ja pöytäkirja tulee voimaan vuoden 2013 kuluessa. Muun muassa eduskunnan oikeusasiamies on vuosikertomuksessaan vuodelta 2010 kummastellut prosessin pitkää kestoä.

Vuonna 2009 Suomi allekirjoitti yksilövalitukset mahdollistavan YK:n taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan. Hallituksen esitys ratifiointista on annettu eduskunnalle elokuussa 2012 ja pöytäkirja tulee voimaan vuoden 2013 kuluessa. Kansainvälisesti pöytäkirja astuu voimaan 3.5.2013 kymmenen valtion ratifioitua sen.

Muita ratifiointia odottavia viime vuosina allekirjoitettuja asiakirjoja on kaksi kappaletta. Vuonna 2011 valmistui ns. Istanbulin sopimus eli EN:n yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta. Sopimuksen ratifiointia koskeva hallituksen esitys annetaan eduskunnalle vuoden 2013 aikana. Vuonna 2012 allekirjoitettiin YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen valinnainen pöytäkirja valitusmenettelystä, jota koskeva hallituksen esitys annetaan eduskunnalle kuluvan hallituskauden aikana. Kumpikaan näistä asiakirjoista ei ole vielä tullut kansainvälisesti voimaan.

Kahden vuonna 2012 voimaan tulleen sopimuksen ja pöytäkirjan ratifiointi kesti allekirjoituksen jälkeen myös useita vuosia. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen toinen valinnainen pöytäkirja allekirjoitettiin jo vuonna 2000, mutta kansallisesti se astui voimaan vasta 1.7.2012. EN:n yleissopimus ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta tuli voimaan kansallisesti 1.9.2012, vaikka se oli allekirjoitettu jo heti sopimuksen valmistuttua 2005.

Ratifiointiprosessin keston osalta omaa luokansa on Kansainvälisen työjärjestön (ILO) yleissopimus no. 169 vuodelta 1989 koskien alkuperäiskansojen oikeuksia, jota Suomi (ja Ruotsi) ei ole toistuvista eri komiteoiden ja erityisesti Saamelaiskäräjien kehoituksista huolimatta vielä ratifioinut. Asiaan liittyy mm. laajoja maa-oikeuksiin liittyviä kiistoja ja epäselvyyksiä, joita ei ole vielä kyetty osapuolia tyydyttävästi ratkaisemaan.

kollet till den samt Konventionen om påtvingat försvinnande har undertecknats redan 2007. Ratificeringen av dem är ännu på hälft. Avsikten är att regeringen ska överlämna propositioner under pågående regeringsperiod. Den s.k. handikappkonventionen kan i Finland få stor betydelse för hur rättigheterna förverkligas för en stor grupp människor. I synnerhet medborgarorganisationerna har kraftigt kritiserat den utdragna processen.

Det fakultativa protokollet till FN-konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning som undertecknades 2003 väntar också på att bli ratificerat. En regeringsproposition överlämnades till riksdagen i december 2012 och protokollet träder i kraft inom 2013. Bl.a. riksdagens justitieombudsman har i sin årsberättelse för 2010 förundrat sig över den långa processen.

År 2009 undertecknade Finland det fakultativa protokollet till FN-konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, vilket ger möjlighet för enskilda att anföra klagomål. En proposition om ratificering överlämnades till riksdagen i augusti 2012 och protokollet träder i kraft under år 2013. Internationellt träder protokollet i kraft 3.5.2013 sedan det ratificerats av tio stater.

Det finns två andra dokument som undertecknats under de senaste åren och som väntar på ratificering. År 2011 blev den s.k. Istanbulkonventionen klar, dvs. ER-konventionen om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet. En regeringsproposition om ratificering av konventionen överlämnas till riksdagen under år 2013. År 2012 undertecknades det fakultativa protokollet till FN-konventionen om barnets rättigheter angående en mekanism för klagomål. En proposition överlämnas till riksdagen under pågående regeringsperiod. Ingetdera av dessa dokument har ännu trätt i kraft internationellt.

Även i fråga om två konventioner och protokoll som trädde i kraft 2012 dröjde ratificeringen flera år efter undertecknandet. Det andra fakultativa protokollet till FN-konventionen om barnets rättigheter undertecknades redan år 2000, men

Euroopan neuvoston ihmisoikeusvaltuutettu on raportissaan katsonut, että jos ratifiointiprosessi olisi lyhyempi, Suomi pääsisi nopeammin hyödyntämään neuvoja, joita sopimusten valvontaelimet antavat sopimusmääräysten toimeenpanosta. Ihmisoikeuksien toimeenpano tulisi nähdä jatkuvana prosessina, sillä kansainväliset yhdenmukaisuus- ja noudattamisvaatimukset muuttuvat ajan mittaan.

2.3.6. MÄÄRÄAIKAISRAPORTOINTI JA SUOSITUKSET

Ihmisoikeussopimusten hyväksymisen jälkeen valtioilla on velvollisuus antaa määräajoin raportit niiden täytäntöönpanoa valvoville komiteoille. Tämä koskee kaikkia edellä mainittuja sopimuksia paitsi Euroopan ihmisoikeussopimusta. Suomi, kuten kaikki muutkin YK:n jäsenvaltiot osallistuvat lisäksi yleismaailmalliseen määräaikaistarkasteluun. Raporttien määräajat vaihtelevat vuodesta viiteen vuoteen tai ne asetetaan tapauskohtaisesti.

Raportoinnin lisäksi jäsenvaltiot osallistuvat niihin liittyviin, komiteoiden järjestämiin kuulemistilaisuuksiin, joissa käsitellään suullisesti keskeisiä ongelmia kyseisten raporttien aihealueista. Komiteat antavat jäsenvaltioille suosituksia ja valvovat aiemmin antamiensa suositusten täytäntöönpanoa.

Tavallisimmat Suomen eri komiteoista saamat suositukset ovat viime vuosina koskeneet kansallisten vähemmistöjen, alkuperäiskansan, turvapaikanhakijoiden ja maahanmuuttajien oikeuksia, naiseen ja lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa ja syrjintää, vapautensa menettäneiden henkilöiden oikeuksia, sosiaalista syrjäytymistä sekä puutteellista tilastointia.

Ihmisoikeuskeskus toimittaa tarvittaessa tietoa komiteoille ja seuraa aktiivisesti Suomelle annettujen suositusten täytäntöönpanoa. Vuonna 2012 Ihmisoikeuskeskus antoi selventävää tietoa omasta rakenteestaan ja toiminnastaan YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia käsittelevälle komitealle.

det trädde nationellt i kraft så sent som 1.7.2012. ER-konventionen om bekämpande av mänsklikohandel trädde nationellt i kraft 1.9.2012, fastän den hade undertecknats redan 2005 när den blev färdig.

I en egen klass när det gäller ratifikationsprocessens längd är Internationella arbetsorganisationens (ILO) konvention nr 169 av år 1989 om ursprungsfolks rättigheter som Finland (och Sverige), trots upprepade olika kommittéer och i synnerhet Sametingets uppmaningar, inte ännu har ratificerat. Det handlar bl.a. om omfattande tvister och oklarheter angående rätten till mark, vilka man inte ännu har förmått lösa på ett för parterna tillfredsställande sätt.

Europarådets kommissionär för mänskliga rättigheterna har ansett att om ratifikationsprocessen vore kortare, skulle Finland snabbare kunna dra nytta av de råd som tillsynsorganen ger angående verkställighet av konventionsbestämmelserna. Förverkligandet av de mänskliga rättigheterna bör ses som en fortlöpande process, ty de internationella kraven på förenhetligande och på att följa konventionerna förändras med tiden.

2.3.6 PERIODISK RAPPORTERING OCH REKOMMENDATIONER

Efter att en mänsklikonvention har godkänts har staterna skyldighet att lämna periodiska rapporter till de kommittéer som övervakar genomförandet. Detta gäller samtliga ovan nämnda konventioner utom Europeiska mänsklikonventionen. Finland, liksom alla andra medlemsstater i FN, deltar dessutom i en universell periodisk granskning. Tidsfristerna för rapporterna varierar mellan ett och fem år eller så ställs de för enskilda fall.

Vid sidan av rapporteringen deltar medlemsstaterna i höranden som kommittéerna ordnar, där man muntligen behandlar centrala problem angående de ämnen som rapporterna gäller. Kommittéerna ger medlemsstaterna rekomen-

2.3.7. IHMISOIKEUSVALITUKSET KANSAINVÄLISILLE LAINKÄYTTÖ- JA TUTKINTAELIMILLE

Yksityinen henkilö tai oikeushenkilö voi tehdä valituksen Suomen valtiota vastaan, jos kotimainen viranomainen toiminnallaan loukkaa henkilölle kansainvälisellä ihmisoikeussopimuksella turvattua oikeutta. Tärkein edellytys valituksen tekemiselle on kansainvälisen oikeuden yleisten periaatteiden mukaisesti se, että kaikki asiaa koskevat kansalliset oikeussuojakeinot on käytetty. Yleensä tämä tarkoittaa oikeusprosessin viemistä ylimpiin oikeusasteisiin saakka (korkein oikeus tai korkein hallinto-oikeus).

Ihmisoikeusvalituksia käsitellään YK:n ja EN:n alaisissa lainkäyttö- ja tutkintaelimissä. Tällaisia elimiä on EN:n yhteydessä toimivien Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) ja Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitean (ESOK) lisäksi YK:n järjestelmässä neljä: ihmisoikeuskomitea, kidutuksen vastainen komitea, naisten syrjinnän poistamista käsittelevä komitea sekä rotusyrjinnän poistamista käsittelevä komitea. Lähivuosina, kansallisten ratifiointien jälkeen, valituksia voidaan Suomen osalta tutkia myös YK:n taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien komiteassa, lapsen oikeuksien komiteassa, vammaisten oikeuksien komiteassa sekä tahdonvastaisia katoamisia käsittelevässä komiteassa.

Vuonna 2012 Suomea vastaan kirjattiin EIT:ssa 317 uutta valitusta. Hallituksen vastaus- ta pyydettiin 24 valitukseen. Vuodenvaiheen jälkeen vireillä oli 289 asiaa. Valitus jätettiin tutkimatta tai poistettiin juttulistalta 620 tapauksessa. Lähes kaikki nämä tapaukset päätettiin ns. kevennetyissä kokoonpanoissa (yksi tai kolme tuomaria). Näissä tapauksissa valittajalle ilmoitetaan kirjeitse asian käsittelyn päättymisestä eikä valitus aiheuta valtiolle toimenpiteitä.

Vuonna 2012 EIT antoi viisi Suomea koske- nutta tuomiota. Niistä kahdessa todettiin rikkomus. Ensimmäisessä päätoimittajan sanan- vapautta oli loukattu kun hänet tuomittiin sak- korangaistukseen rikosuutisoinnista. Toisessa

dationer och övervakar att deras tidigare rekommendationer verkställs.

De rekommendationer som Finland under de senaste åren har fått av olika kommittéer har vanligen gällt nationella minoriteters, ursprungsbefolkningens, asylsökandes och invandrades rättigheter, våld mot och diskriminering av kvinnor och barn, frihetsberövades rättigheter, social utslagning och bristfällig statistik.

Människorättscentret lämnar vid behov upp- gifter till kommittéerna och följer aktivt hur rekommendationer riktade till Finland verkställs. År 2012 gav Människorättscentret klarläggande information om sin egen struktur och verksamhet till FN:s kommitté för medborgerliga och politiska rättigheter.

2.3.7 KLAGOMÅL TILL INTERNATIONELLA RÄTTSKIPINGS- ELLER UNDERSÖKNINGSORGAN

En enskild person eller juridisk person kan an- föra klagomål mot finska staten endast om en inhemsk myndighet genom sin verksamhet krän- ker dennes rättigheter enligt en internationell mänsklikonvention. Det viktigaste villkoret för rätten att anföra klagomål är enligt allmän- na folkrättsliga principer att samtliga nationella rättsmedel i saken har använts. Vanligen innebär det att saken förs till den högsta instansen i rätts- processen (högsta domstolen eller högsta för- valtningsdomstolen).

Människorättsklagomål behandlas i FN:s och ER:s rättskipnings- och undersökningsorgan. Vid sidan av Europeiska mänsklikonventionsdomsto- len (EMR) och Europeiska kommittén för sociala rättigheter (EKSR) i anslutning till Europarådet finns dessutom fyra sådana inom FN:s system: Människorättskommittén, Antitortyrkommittén, Kommittén som handlägger frågor om kvinno- diskriminering samt Kommittén för avskaffande av rasdiskriminering. Inom de närmaste åren, ef- ter de nationella ratificeringarna, kan klagomål angående Finland även prövas av FN:s kommitté för ekonomiska, sociala och kulturella rättighe-

henkilön vapautta ja oikeutta yksityiselämään oli rikottu määrättäessä hänelle pakkolääkitystä ja jatkettaessa hänen tahdosta riippumatonta hoitoaan ilman riittäviä oikeussuojakeinoja.

Tuomioiden lisäksi EIT antoi 24 päätöstä. Niistä kahdeksassa valittaja ja valtio päätyivät sovintoon ja neljässä valtio myönsi ihmisoikeusloukkauksen. EIT antoi myös 42 väliaikaismääräystä (täytäntöönpanokieltoa), joista vain kaksi oli myönteisiä kieltäen ulkomaan kansalaisen palauttamisen Suomesta toiseen valtioon ennen lainvoimaisen päätöksen saamista.

Aikavälillä 1.11.1998–31.12.2012 (EIT perustettiin vuonna 1998) Suomi on saanut EIT:lta yhteensä 163 tuomiota. Langettavia tuomioita näistä on ollut 126. Yhteensä 89 valituksen käsittely on päättynyt päätöksellä tai tuomiolla sovinnon tai hallituksen yksipuolisen julistuksen johdosta. Suomea koskevien langettavien tuomioiden määrä on hyvin korkea verrattuna muihin Pohjoismaihin. Samalla aikavälillä muut Pohjoismaat ovat saaneet yhteensä 99 langettavaa tuomiota.

Euroopan sosiaalisten oikeuksien komiteassa tuli vuonna 2012 vireille kaksi järjestökantelua (omais- ja kotihoitajien epätasa-arvoinen kohtelu eri kunnissa) jotka on otettu tutkittavaksi. Aikaisemmin komitea on antanut ratkaisun kahdessa Suomea koskevassa kantelussa vuosina 2001 (rikkomus) ja 2007 (ei rikkomusta). Suomi on ainoana jäsenmaana sallinut kaikkien järjestöjen tehdä kanteluita komiteaan. Muut jäsenvaltiot sallivat vain tietyt kriteerit täyttävien järjestöjen (pääasiallisesti työmarkkinaosapuolien) tehdä kanteluita.

YK:n kidutuksen vastaisessa komiteassa oli vuonna 2012 vireillä seitsemän Suomea koskevaa valitusta. Lisäksi komitea myönsi neljä uutta väliaikaismääräystä. YK:n ihmisoikeuskomiteassa on ollut kaikkiaan vireillä 33 Suomea koskevaa valitusta, joista ratkaisuja on annettu 14. Viidessä tapauksessa on todettu rikkomus, yhdeksässä ei ole todettu rikkomusta. Yksi valitus on edelleen vireillä. Muissa YK:n komiteoissa ei ole ollut Suomea koskevia valituksia.

Ihmisoikeuskeskus seuraa annettuja ratkaisuja ja pyrkii jatkossa lisäämään tietoisuutta kan-

ter, Kommittén för barnets rättigheter, Kommittén för funktionshindrade personers rättigheter samt av Kommittén till skydd mot påtvingade försvinnanden.

År 2012 registrerades hos EMR 317 nya klagomål mot Finland. Regeringen ombads ge bemötande i 24 fall. Efter årsskiftet var 289 ärenden anhängiga. Saken lämnades därhän eller avfördes i 620 fall. Nästan alla dessa fall behandlades i en mindre sammansättning (en eller tre domare). Den som har anfört klagomål underrättas i dessa fall skriftligen om att saken är avslutad och klagomålet medför inte några åtgärder för staten.

År 2012 meddelade EMR fem domar som gällde Finland. I två av dem konstaterades en människorättskränkning. I den första hade en chefredaktörs yttrandefrihet kränkts när denne dömdes till bötesstraff för ett brottsreportage. I den andra hade en persons frihet och rätt till privatliv kränkts när denne tvångsmedicinerades och vård mot personens vilja fortsatte utan att det fanns tillräckliga rättsskyddsmedel.

Vid sidan av domarna meddelade EMR 24 beslut. I åtta av dem ingick klaganden och staten förlikning och i fyra erkände staten en människorättskränkning. EMR meddelade också 42 interimistiska beslut (verkställighetsförbud), av vilka endast två var positiva genom att de förbjöd att en utländsk medborgare återfördes från Finland till en annan stat innan ett lagakraftvunnet beslut hade erhållits.

Under tiden 1.11.1998–31.12.2012 (EMR inrättades 1998) har sammanlagt 163 domar gällt Finland. Av dem har 126 varit fällande. Behandlingen av sammanlagt 89 överklaganden har avslutats med beslut eller dom till följd av förlikning eller ensidig deklaration av regeringen. Antalet fällande domar mot Finland är mycket högt jämfört med de andra nordiska länderna. Under samma tidsperiod har de andra nordiska länderna fått sammanlagt 99 fällande domar.

I Europeiska kommittén för sociala rättigheter anhängiggjordes år 2012 två kollektiva klagomål (diskriminerande behandling av närstående- och hemvårdare i olika kommuner) som har tagits upp till prövning. Kommittén har tidigare avgjort

sainvälisistä ihmisoikeusmekanismeista sekä niiden oikeuskäytännöstä mm. Suomea koskevissa tapauksissa.

2.3.8. VIREILLÄ OLEVAT IHMISOIKEUSSOPIMUKSET

Kansainvälisesti varsinaisia ihmisoikeussopimusneuvotteluja ei ole käynnissä. Useita hankkeita viritellään niin EN:n kuin YK:nkin piirissä, erityisesti koskien ikääntyvien henkilöiden oikeuksia.

Lisäksi valmisteilla on pohjoismainen saamelaisopimus, jonka tavoitteena on kehittää saamelaisten asemaa alkuperäiskansana sekä vahvistaa saamelaisten oikeuksia Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa. Neuvotteluja käydään hallitusten ja saamelaiskäräjien kesken yhteispohjoismaisen asiantuntijaryhmän valmisteleman sopimusluonnoksen pohjalta. Sopimus on tarkoitus saada valmiiksi lähivuosina. Tähän samaan aihepiiriin liittyy Kansainvälisen työjärjestön (ILO) yleissopimus no. 169 vuodelta 1989 koskien alkuperäiskansojen oikeuksia, jota Suomi ja Ruotsi eivät ole vielä ratifioineet. Norja on ratifioinut sopimuksen ensimmäisten joukossa.

2.3.9. IHMISOIKEUSKASVATUS JA -KOULUTUS

Ihmisoikeuksia koskevan tiedotuksen, kasvatuksen, koulutuksen ja tutkimuksen sekä näihin liittyvän yhteistyön edistäminen on yksi Ihmisoikeuskeskuksen laissa määrättyistä tehtävistä. Hallituksen esityksen mukaan Ihmisoikeuskeskus voisi osallistua tarvittaessa myös näiden tehtävien suorittamiseen. Pääsääntöisesti kyse on kuitenkin yhteistyöstä muiden alan toimijoiden kanssa.

Ihmisoikeuskeskus ryhtyi kartoittamaan ihmisoikeuskasvatuksen ja -koulutuksen toteuttamista Suomessa heti keskuksen toiminnan käynnistyttyä. Ihmisoikeusvaltuuskunta asetti työtä ohjaamaan ihmisoikeuskoulutusjaoston, jonka hyväksymän suunnitelman pohjalta selvitystyö-

två klagomål angående Finland, ett 2001 (kränkning) och ett 2007 (ingen kränkning). Finland har som enda medlemsstat tillåtit alla organisationer att anföra klagomål hos kommittén. De andra medlemsstaterna tillåter endast organisationer som uppfyller vissa kriterier att anföra klagomål (huvudsakligen arbetsmarknadsparter).

I FN:s tortyrkommitté var sju klagomål mot Finland anhängiga 2012. Dessutom gav kommittén fyra nya interimistiska förordnanden. I FN:s människorättskommitté har sammanlagt 33 klagomål mot Finland varit anhängiga och av dem har avgörande meddelats i 14 fall. I fem fall har en kränkning konstaterats och i nio har ingen kränkning konstaterats. Ett klagomål är fortfarande anhängigt. I FN:s övriga kommittéer har klagomål mot Finland inte anförts.

Människorättscentret följer de avgöranden som meddelas och försöker i fortsättningen öka medvetenheten om de internationella människorättsmekanismerna samt rättspraxis bl.a. i fall som gäller Finland.

2.3.8 AKTUELLT ARBETE MED KONVENTIONER SOM GÄLLER MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

På det internationella planet pågår inga egentliga förhandlingar om människorättskonventionerna. Många projekt initieras inom såväl ER som FN, i synnerhet när det gäller äldres rättigheter.

Under beredning är dessutom en nordisk samekonvention, vars syfte är att utveckla samernas ställning som ursprungsfolk och att stärka samernas rättigheter i Finland, Sverige och Norge. Förhandlingar pågår mellan regeringarna och sametingen utifrån ett konventionsutkast som utarbetats av en samnordisk expertgrupp. Avsikten är att konventionen ska bli färdig de närmaste åren. Till samma tema hänför sig Internationella arbetsorganisationens (ILO) konvention nr 169 från år 1989 om ursprungsfolks rättigheter, vilken Finland och Sverige inte ännu har ratificerat. Norge har varit bland de första som har ratificerat konventionen.

hön valitut kirjoittajat aloittivat työnsä. Selvitys valmistuu kesällä 2013 ja se tulee kattamaan laajasti suomalaisen koulutusjärjestelmän.

Selvityksessä tullaan käymään läpi ihmisoikeuskasvatusta ja -koulutusta koskeva lainsäädäntö ja muu velvoittava valtakunnallinen ohjeistus (opetussuunnitelmat tai vastaavat) eri koulutussektoreilla. Lisäksi arvioidaan opettajien, kouluttajien ja kasvattajien ammatillisia valmiuksia ihmisoikeuskasvatukseen ja -koulutukseen sekä kartoitetaan opetuksen sisältöä. Opetuksen laadun tai vaikuttavuuden arviointiin ei tässä yhteydessä ole mahdollisuutta.

Ihmisoikeuskasvatusveloitteen voidaan nähdä juontavan juurensa esimerkiksi Yhdistyneiden kansakuntien (YK) perustamiseen tai vuoden 1948 YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmalliseen julistukseen. Kansallista perusselvitystä ihmisoikeuskasvatuksesta on toivottu kaikilta YK:n jäsenvaltioilta ihmisoikeuskasvatusvuosikymmenen (1995–2004) yhteydessä ja sittemmin YK:n ihmisoikeuskasvatusohjelmassa (2005–). Suomessa tällaista selvitystä ei ole aiemmin laadittu.

Vuonna 2012 YK:n jäsenvaltiot hyväksyivät yksimielisesti ihmisoikeuskasvatusta koskevan julistuksen, joka sisältää myös määritelmän ihmisoikeuskasvatuksesta. Määritelmän voi suomeksi kiteyttää seuraavasti:

Ihmisoikeuskasvatusta on kaikki sellainen koulutus, kasvatusta ja tiedotus, joka tähtää ihmisoikeuksien ja perusvapauksien maailmanlaajuiseen kunnioitukseen, ja joka siten ehkäisee ihmisoikeusloukkauksia. Ihmisoikeuskasvatus antaa ihmisille tietoa, taitoja ja ymmärrystä omien asenteiden ja toimintatapojen kehittämiseksi vahvistamaan ihmisoikeusmyönteistä kulttuuria. Tähän kuuluu sekä omien oikeuksien tunnistaminen, että toisten oikeuksien kunnioittaminen.

Laadukkaan ihmisoikeuskasvatuksen tulee sisältää opetusta ihmisoikeuksiin liittyvistä arvoista, normeista ja mekanismeista. Lisäksi opetuksen tulee tapahtua ihmisoikeuksia kunnioittavalla tavalla ja voimaannuttaa ihmisiä ihmisoikeuksien toteuttamiseen.

2.3.9

FOSTRAN OCH UTBILDNING OM MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

Att främja information, fostran, utbildning och forskning om mänskliga rättigheter samt samarbetet om detta är en av Människorättscენტrets lagstadgade uppgifter. Enligt regeringens proposition ska Människorättscენტret vid behov även kunna delta i dessa uppgifter. I regel är det dock fråga om samarbete med andra aktörer på området.

Genast när verksamheten kom i gång började Människorättscენტret kartlägga hur fostran och utbildning om mänskliga rättigheter går till i Finland. människorättsdelegationen tillsatte en sektion för människorättsutbildning för att styra arbetet och utifrån sektionens plan påbörjades skrivarbetet av dem som valts att göra det. Utredningen blir klar sommaren 2013 och den kommer att i stor omfattning täcka det finländska utbildningssystemet.

I utredningen kommer man att behandla lagstiftningen och annan riksomfattande styrning (läroplaner eller liknande) om människorättsfostran och människorättsutbildning inom olika utbildningssektorer. Dessutom bedöms lärarnas, utbildarnas och fostrarnas yrkesmässiga färdigheter att fostra och utbilda i människorättsfrågor samt kartläggs undervisningens innehåll. I det här skedet är det inte möjligt att utvärdera undervisningens kvalitet eller genomslagskraft.

Skyldigheten att ge människorättsfostran kan härledas t.ex. från att Förenta nationerna (FN) skapades och från FN:s allmänna förklaring av år 1948 om de mänskliga rättigheterna. FN har önskat att alla medlemsstater i samband med årtiondet för människorättsfostran (1995–2004) och sedermera i FN:s program för människorättsfostran skulle göra en nationell kartläggning av människorättsfostran. Någon sådan utredning har inte tidigare gjorts i Finland.

År 2012 godkände FN:s medlemsstater enhälligt en deklaration om människorätts-

Myös YK:n omat erityisjärjestöt tekevät työtä ihmisoikeuskasvatuksen edistämiseksi. YK:n kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö Unesco on ollut tässä keskeinen toimija. Unesco antoi ensimmäisen oman suosituksensa kansainvälisyys- ja ihmisoikeuskasvatuksesta jo vuonna 1974. Suomi oli tällöin toisena aloitteentekijä. Nykyisin Unescon ihmisoikeuskasvatustyö nivoutuu osaksi YK:n maailmanlaajuista ihmisoikeuskasvatusohjelmaa. Unicef, jolla on erityinen tehtävä lapsen oikeuksien edistämisessä, on huolehtinut muun muassa siitä, että lapsen oikeuksien sopimuksessa vahvistetuista oikeuksista välitetään tietoa niin lapsille kuin aikuisillekin.

YK:n lisäksi myös muut kansainväliset järjestöt tekevät työtä ihmisoikeuskasvatuksen edistämiseksi. Euroopan neuvoston ministerikomitea hyväksyi ensimmäisen päätöslauselman ihmisoikeuskasvatuksesta jo vuonna 1978. Kolme vuotta sitten järjestö hyväksyi demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta koskevan peruskirjan. Järjestöllä on myös ihmisoikeuskasvatusmateriaalia, joista tunnetuin lienee myös suomeksi käännetty Compasito – lasten ihmisoikeuskasvatuksen käsikirja.

Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö Etj pyrkii omalla toiminnallaan vahvistamaan erityisesti jäsenvaltioiden, mutta myös kansalaisyhteiskunnan, ihmisoikeusinstituutioiden ja kenttäoperaatioidensa kapasiteettia ihmisoikeuksien monitoroinnissa, raportoinnissa ja edistämisessä. Vuonna 2012 Etj julkaisi uudet ohjeet poliisien sekä yläasteen ja lukion ihmisoikeuskasvatukseen.

Suomessa ihmisoikeuskasvatukseen ja -koulutukseen on kiinnitetty huomiota erityisesti perusopetuksessa 1990-luvun lopulta lähtien. Alussa toimijoina olivat erityisesti Suomen Unesco-toimikunta, ihmisoikeusjärjestöt ja Åbo Akademin ihmisoikeusinstituutti. Esimerkiksi vuonna 1997 Turussa järjestettiin Unescon alueellinen konferenssi ihmisoikeuskasvatuksesta Euroopassa. Käsitteellisesti ihmisoikeus-, rahan-, demokratia-, kansainvälisyys- ja globaalikasvatus ovat Suomessa kulkeneet risteäviä ja osin päällekkäisiä polkuja.

fostran, som även innehåller en definition av människorättsfostran. Definitionen kan på svenska sammanfattas så här:

Människorättsfostran är all sådan utbildning, fostran och information som syftar till världsomfattande respekt för de mänskliga och grundläggande rättigheterna och som således förebygger kränkning av mänskliga rättigheter. Människorättsfostran ger människorna kunskap, förmåga och förståelse när det gäller att utveckla sina egna attityder och förhållningssätt för att stärka en människorättsvänlig kultur. Till det hör såväl att känna sina egna rättigheter som att respektera andras.

En människorättsfostran av hög kvalitet ska innehålla undervisning om värden, normer och mekanismer som gäller mänskliga rättigheter. Dessutom ska undervisningen ske på ett sätt som respekterar de mänskliga rättigheterna och ge människorna kraft att förverkliga dem.

Även FN:s egna specialorganisationer arbetar för att främja människorättsfostran. FN:s organisation för utbildning, vetenskap och kultur Unesco har varit en central aktör. Unesco gav redan 1974 sin första rekommendation om internationell fostran och människorättsfostran. Finland var då den ena av initiativtagarna. Nuförtiden ingår Unescos arbete med människorättsfostran som en del av FN:s världsomfattande program för människorättsfostran. Unicef, vars särskilda uppdrag är att främja barnens rättigheter, har bl.a. sett till att information om barnens rättigheter enligt konventionen om dem förmedlas till såväl barn som vuxna.

Vid sidan av FN utför även andra internationella organisationer arbete för att främja människorättsfostran. Europarådets ministerkommitté godkände redan 1978 den första resolutionen om människorättsfostran. För tre år sedan godkände organisationen en grundstadga om demokrati- och människorättsfostran. Organisationen har även material angående människorättsfostran. Det mest kända torde vara Compasito, en handbok i människorättsfostran för barn, vilken finns översatt till finska [men inte till svenska].

Valtakunnallisten opetussuunnitelmien perusopetuksen arvopohjassa ihmisoikeuksien kunnioittaminen mainitaan. Vuonna 2010 tiettyihin perusopetuksen ainekokonaisuuksiin lisättiin YK:n ihmisoikeusjulistus, Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus ja opetus holokaustista. Valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittisessa selonteossa (2009) ja kansallisessa perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelmassa (2012) on korostettu ihmisoikeuskasvatuksen tärkeyttä ja todettu muun muassa järjestöjen tekemän ihmisoikeuskasvatustyön keskeinen merkitys.

Hallituksen lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämishajelman (2007-2011) mukaan ministeriöiden yhteistyötä lapsen oikeuksien sopimuksesta tiedottamisessa on pyritty lisäämään. Vuonna 2010 julkaistiin lapsen oikeuksien kansallinen viestintästrategia (OKM 2010:14).

Varsinaista arviointia kotimaisen ihmisoikeuskoulutuksen määrästä, laajuudesta tai laadusta ei toistaiseksi ole olemassa. Ihmisoikeuskeskuksen selvitys pyrkii vastaamaan osaltaan näihin kysymyksiin.

Selvitystyön lisäksi Ihmisoikeuskeskuksen johtaja ja asiantuntijat kävivät vuoden 2012 aikana kouluttamassa ihmisoikeuksista muun muassa yliopistojen ja ministeriöiden järjestämissä tilaisuuksissa. Kysyntää koulutukselle vaikuttaisi olevan runsaasti. Sitä kaivataan sekä yleisesti ihmisoikeuksista että tarkemmin rajatuista aiheista. Ihmisoikeuskoulutuksen sisältöjen kehittäminen, materiaalien tuottaminen ja koulutuksen järjestäminen ovat kysymyksiä, jotka ovat tulevana vuosina varmasti myös Ihmisoikeuskeskuksen pohdittavina.

2.3.10. IHMISOIKEUDET JA YRITYSTOIMINTA

Kansallisia ihmisoikeusinstituutioita käsittelevien Pariisin periaatteiden kohdan 2 mukaan ihmisoikeusinstituutioilla tulee olla niin laaja mandaatti kuin mahdollista. Ihmisoikeuskeskuksen perustamista koskevassa hallituksen esityksessä todetaan, että keskuksen selvityksissä voitaisiin

Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa OSSE försöker genom sin egen verksamhet stärka i synnerhet medlemsstaternas men också civilsamhällets, människorättsinstitutionernas och dess fältoperationers kapacitet när det gäller övervakning, rapportering och främjande av mänskliga rättigheter. År 2012 publicerade OSSE nya anvisningar för människorättsfostran för poliser och för högstadiet och gymnasiet.

I Finland har fostran och utbildning i mänskliga rättigheter uppmärksamats sedan slutet av 1990-talet särskilt i den grundläggande utbildningen. Aktörer var till en början i synnerhet Finlands Unescokommission, människorättsorganisationerna och Institutet för mänskliga rättigheter vid Åbo Akademi. T.ex. ordnades år 1997 i Åbo Unescos regionala konferens om människorättsfostran i Europa. I Finland har människorätts- och demokrati-fostran samt internationell och global fostran begreppsligt gått i kors och delvis på varandra.

I värdegrunden för den riksomfattande läroplanen för den grundläggande utbildningen nämns respekten för de mänskliga rättigheterna. År 2010 kompletterades vissa ämnesshellheter i den grundläggande utbildningen med FN:s förklaring om de mänskliga rättigheterna, Europarådets konvention om de mänskliga rättigheterna och undervisning om förintelsen. I statsrådets människorättspolitiska redogörelse (2009) och i den nationella handlingsplanen för grundläggande och mänskliga rättigheter (2012) betonas vikten av människorättsfostran och konstateras bl.a. att olika organisationers arbete med människorättsfostran har central betydelse.

Enligt regeringens utvecklingsprogram för barn- och ungdomspolitik (2007-2011) har man försökt öka ministeriernas samarbete när det gäller att informera om konventionen om barnets rättigheter. År 2010 publicerades en nationell informationsstrategi om barnets rättigheter (UKM 2010:14).

Än så länge finns det inte någon egentlig bedömning av omfattningen eller kvaliteten på den inhemska människorättsutbildningen. Människorättscentrets utredning ska för sin del försöka ge svar på frågorna.

tuoda esille myös yksityissektorin ihmisoikeusasiat.

Siksi Ihmisoikeuskeskus aloitti syksyn 2012 aikana aiheeseen liittyvien keskeisten sidosryhmien tapaamiset Helsingissä. Ihmisoikeuskeskus kommentoi valtioneuvoston yhteiskuntavastuun periaatepäätöksen uudistamista marraskuussa ja aihetta käsiteltiin ihmisoikeusvaltuuskunnan vuoden viimeisessä kokouksessa joulukuussa.

Syksyllä 2012 tehtiin lisäksi päätös aihetta koskevan suomenkielisen julkaisun tuottamisesta vuonna 2013. Julkaisussa on tarkoitus avata YK:n yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevaa viitekehystä ja esitellä muita aiheeseen liittyviä aloitteita, asiakirjoja ja toimijoita.

Yritysten yhteiskuntavastuuta koskevan kansainvälisen ohjeistamisen juuret ulottuvat kansainvälisen työjärjestön ILO:n perustamiseen ja ensimmäisiin kolmikantaisissa neuvotteluissa syntyneisiin sopimuksiin. Liiketoimintaa säätelävien kansainvälisten aloitteiden ja standardien määrä on 1970-luvulta lähtien kasvanut nopeasti. Ympäristökysymysten rinnalle ovat nousseet myös kysymykset yritystoiminnan vaikutuksista ihmisoikeuksien toteutumiselle.

Kansainvälisten normien asettamisen keskiössä on aivan viime vuosina ollut YK:n yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevien periaatteiden luominen. Neuvotteluprosessia johtaneen professori John Ruggien nimelläkin tunnetut periaatteet hyväksyttiin YK:n ihmisoikeusneuvostossa vuonna 2011.

Periaatteissa on kolme pilaria. Ensimmäinen, valtion velvollisuus suojella ihmisoikeuksia, tarkoittaa muun muassa sitä, että valtioiden on kansallisella tasolla huolehdittava siitä, että yritystoimintaa säätelevä lainsäädäntö turvaa ihmisoikeuksien toteutumisen ja että lainsäädäntö myös käytännössä toteutuu.

Toinen pilari koskee yritysten vastuuta kunnioittaa ihmisoikeuksia. Kaikkien yritysten tulee ensinnäkin välttää loukkaamista ihmisoikeuksia omassa toiminnassaan. Vastuu ulottuu myös liikesuhteisiin, esimerkiksi alihankkijoihin ja tarvarantoimittajiin. Yritysten edellytetään täyttävän nk. huolellisuusvaatimuksen (due diligence)

Utöver utredningsarbetet har Människorättscentrets direktör och sakkunniga under år 2012 gett utbildning i människorättsfrågor bl.a. i samarbete med universiteten och ministerierna. Det förefaller finnas stor efterfrågan på utbildning såväl i allmänna människorättsfrågor som när det gäller närmare avgränsade teman. Hur innehållet i människorättsutbildningen kan utvecklas, material produceras och utbildning ordnas är frågor som också Människorättscentret säkert kommer att dryfta under de kommande åren.

2.3.10 MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER OCH FÖRETAGS- VERKSAMHET

Enligt punkt 2 i Parisprinciperna som gäller de nationella människorättsinstitutionerna ska människorättsinstitutionerna ha ett så omfattande mandat som möjligt. I regeringens proposition angående inrättande av Människorättscentret konstateras att man i centrets utredningar också kunde ta fram frågor som gäller mänskliga rättigheter inom företagssektorn.

Människorättscentret inledde därför träffar med centrala intressentgrupper under hösten 2012 i Helsingfors. Människorättscentret kommenterade i november reformen av statsrådets principbeslut om samhällsansvar och ämnet behandlades på människorättsdelegationens sista möte under året i december.

Hösten 2012 fattades dessutom beslut om att under år 2013 utarbeta en finskspråkig publikation. I publikationen ska FN:s referensram angående företag och mänskliga rättigheter beskrivas och andra initiativ, dokument och aktörer i ämnet presenteras.

Bakgrunden till de internationella anvisningarna om företagens samhällsansvar sträcker sig till inrättandet av den internationella arbetsorganisationen ILO och de avtal som kom till i trepartsförhandlingar. Antalet internationella initiativ och standarder som gäller affärsverksamhet har sedan 1970-talet vuxit snabbt. Vid sidan av miljöfrågorna har även frågor om företagsverksamhetens effek-

varmistaessaan, ettei niiden toiminnassa loukata ihmisoikeuksia. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että yritysten täytyy luoda prosessi, jolla tunnistetaan toiminnan ihmisoikeusvaikutukset, ehkäistään ja lievennetään huonoja vaikutuksia ja otetaan vastuu mahdollisista ihmisoikeusloukauksista.

Kolmas pilari koskee ihmisoikeusloukkausten uhrien mahdollisuutta saada suojelua ja hyvitystä. Tämä vaatimus kohdistuu sekä valtioihin että yrityksiin. Se pitää sisällään sekä oikeusturvamekanismit että muut mahdolliset hyvitysjärjestelmät. Olennaisena vaatimuksena on, että järjestelmät ovat uhrien näkökulmasta helposti saavutettavia ja tehokkaita.

Näitä periaatteita peilaten ovat omaa ohjeistustaan kehittäneet ja uudistaneet monet muut merkittävät kansainväliset toimijat, kuten Euroopan unioni (mm. yhteiskuntavastuuta koskeva tiedonanto), OECD (mm. kansainvälistä yritystoimintaa koskevien periaatteiden uudistus) ja Maailmanpankkiryhmään kuuluva kansainvälinen rahoitusyhtiö, International Finance Corporation (mm. Performance standards ja Guide to Human Rights Impact Assessment and Management).

Kansainvälistä painetta yritystoimintaa sitovaan oikeudelliseen sääntelyyn ihmisoikeuksien osalta on yhä enemmän. Ainakin toistaiseksi kansainväliset järjestöt lähinnä neuvovat ja rohkaisevat – eivät velvoita – yrityksiä kunnioittamaan ihmisoikeuksia. Painetta tulee myös sijoittajilta ja kuluttajilta, eikä pois suljettua ole sekään, että yrityksiä tulevaisuudessa haastettaisiin yhä useammin oikeuteen ihmisoikeusloukauksista, jotka kytkeytyvät niiden toimintaan.

Eräässä tuoreessa päätöslauselmassaan YK:n ihmisoikeusneuvosto pani tyytyväisenä merkille kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden roolin ihmisoikeuksia ja yritystoimintaa koskevassa keskustelussa. Neuvosto toivoi, että instituutiot kehittäisivät edelleen omaa kapasiteettiaan aiheessa, voidakseen toimia tehokkaasti yhdessä YK:n ihmisoikeusvaltuutetun toimiston kanssa.

Kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden yhteistyöelin, kansainvälinen koordinaatiokomi-

ter på de mänskliga rättigheterna aktualiserats. I fokus för den internationella normeringen har alldeles på senaste tid varit tillkomsten av FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter. Principerna som även är kända under professor John Ruggies namn – Ruggie ledde förhandlingsprocessen – godkändes år 2011 av FN:s råd för mänskliga rättigheter.

Principerna har tre pelare. Den första, statens skyldighet att skydda de mänskliga rättigheterna, innebär bland annat att staterna på nationell nivå ska se till att lagstiftningen om företagsverksamhet garanterar att de mänskliga rättigheterna förverkligas och att lagstiftningen förverkligas också i praktiken.

Den andra pelaren gäller företagens ansvar för att respektera de mänskliga rättigheterna. Alla företag ska för det första undvika att i sin egen verksamhet kränka mänskliga rättigheter. Ansvaret utsträcks också till affärsförhållanden, t.ex. till underleverantörer och varuleverantörer. Det förutsätts att företagen uppfyller ett omsorgskrav (due diligens) när de försäkras sig om att mänskliga rättigheter inte kränks i deras arbete. Det innebär bl.a. att företagen måste skapa en process där man identifierar verksamhetens effekter för de mänskliga rättigheterna och förhindrar eller lindrar dåliga effekter och tar ansvar för eventuella människorättskränkningar.

Den tredje pelaren gäller möjligheterna för offer för människorättskränkningar att få skydd och gottgörelse. Detta krav riktar sig mot såväl stater som företag. Det innefattar både rättsskyddsmechanismer och andra eventuella system för gottgörelse. Ett väsentligt krav är att systemen är lättillgängliga för offren och effektiva.

Genom att pejla dessa principer har egna styrmedel utvecklats av flera andra betydelsefulla internationella aktörer. Till dem hör Europeiska unionen (bl.a. meddelande angående företagens sociala ansvar), OECD (bl.a. reform av principerna om internationell företagsverksamhet) och det internationella finansieringssamarbetet inom Världsbanksgruppen, International Finance Corporation (bl.a. Performance standards och Guide to Human Rights Impact Assessment and Management).

tea (International Coordinating Committee, ICC) perusti vuonna 2009 ensimmäisen temaattisen työryhmänsä kehittämään kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden ihmisoikeuksia ja yritystoimintaa koskevaa osaamista ja toimintaa. Vuonna 2010 kansalliset ihmisoikeusinstituutiot hyväksyivät nk. Edinburghin julistuksen, jossa todetaan, että kansalliset ihmisoikeusinstituutiot voivat Pariisin periaatteiden tukemana mm.

- tutkia, kouluttaa, tiedottaa, neuvoa ja järjestää muuta teemaan liittyvää toimintaa
- seurata valtion ja yritysten toimintaa teemaan liittyen ja sisällyttää yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevat kysymykset osaksi tiedonvaihtoa kansainvälisten ihmisoikeuselinten kanssa, ml. sopimusvalvontaelimet ja YK:n määräaikaistarkastelu
- käsitellä yritystoimintaan ja ihmisoikeuksiin liittyviä valituksia
- helpottaa uhrin pääsyä suojakeinojen piiriin, muun muassa avustamalla uhreja tai järjestämällä sovittelutoimintaa.

Ihmisoikeusinstituutiot voivat valita julistuksesta tarkoituksenmukaisimmat keinot edistääkseen ihmisoikeuksien kunnioitusta yritystoiminnan alueella maan tilanne ja oman toiminnan painopisteet huomioiden.

Vuosina 2011-2012 kaikki neljä ihmisoikeusinstituutioiden alueellista ryhmittymää järjestivät teemaan liittyvää koulutusta alueensa instituutioille. Ihmisoikeuskeskus osallistui Euroopan ryhmän järjestämään tilaisuuteen Berliinissä syyskuussa 2012.

2.4. Kansainvälinen yhteistyö

Hallituksen esityksen mukaan Ihmisoikeuskeskuksen tehtävien painopiste on perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisessa Suomessa. Jos asialla on yhteys Suomeen, Ihmisoikeuskeskus voi kuitenkin käsitellä myös kansainvälisiä ihmisoikeuskysymyksiä, kuten EU:n sisäistä perus- ja ihmis-

Det finns ett allt starkare tryck på att en för företag bindande rättslig reglering angående mänskliga rättigheter bör fås till stånd. Åtminstone tills vidare är det så, att de internationella organisationerna närmast ger råd och uppmuntrar – de förpliktar inte – företagen att respektera de mänskliga rättigheterna. Också placerare och konsumenter trycker på och det är inte heller uteslutet att företag i framtiden allt oftare stäms inför rätta för människorättskränkningar i deras verksamhet.

I en färsk resolution har FN:s råd för mänskliga rättigheter med tillfredsställelse noterat de nationella människorättsinstitutionernas roll i diskussionen om mänskliga rättigheter och företag. Rådet önskade att institutionerna ytterligare skulle utveckla sin egen kapacitet i ämnet för att kunna fungera effektivt tillsammans med FN:s kommissionär för de mänskliga rättigheterna.

De internationella människorättsinstitutionernas samarbetsorgan, den internationella koordinationskommittén (International Coordinating Committee, ICC) tillsatte år 2009 sin första tematiska arbetsgrupp för att utveckla de nationella människorättsinstitutionernas kunnande och verksamhet när det gäller mänskliga rättigheter och företag. År 2010 godkände de nationella människorättsinstitutionerna den s.k. Edinburghförklaringen, där det konstateras att de nationella människorättsinstitutionerna med stöd av Parisprinciperna bl.a. kan

- undersöka, utbilda, informera, ge råd och ordna annan verksamhet som hänför sig till temat
- följa statens och företagens verksamhet i anslutning till temat och inkludera frågorna om företag och mänskliga rättigheter som en del av informationsutbytet med de internationella människorättsorganen, inkl. de institutioner som övervakar konventionerna och FN:s periodiska granskningar
- behandla klagomål som gäller företag och mänskliga rättigheter
- underlätta för offer att komma i åtnjutande av skydd, bl.a. genom att biträda offren eller ordna förlikning.

oikeustilannetta koskevia aiheita tai Suomen ulkopoliittikan ihmisoikeusteemoja.

Yhtenä Ihmisoikeuskeskuksen lakisääteisenä tehtävänä on osallistua eurooppalaiseen ja kansainväliseen yhteistyöhön, joka liittyy perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseen ja turvaamiseen. Kyse on sellaisesta kansainvälisestä yhteistyöstä, johon kansalliset ihmisoikeusinstituutiot yleensä osallistuvat. Pääsääntöisesti Suomen kansallista ihmisoikeusinstituutiota edustaa tässä työssä Ihmisoikeuskeskus. Oikeusasiamiehellä säilyvät edelleen ne kansainväliset yhteydet, jotka liittyvät hänen tehtäviinsä.

Käytännössä rajanveto-ongelmia ei ole syntynyt. Ihmisoikeuskeskus on verkostoitunut muiden kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden kanssa ja osallistunut erityisesti eurooppalaisten ihmisoikeusinstituutioiden toimintaan ja yhteisiin kokouksiin.

Ihmisoikeuskeskus myös osallistuu kansainvälisten järjestöjen toimintaan, erityisesti sille ajankohtaisten ihmisoikeusteemojen osalta. Näistä mainittakoon YK:n työryhmä yritysten ihmisoikeusvastuusta, Euroopan perusoikeusviraston toiminta laajemminkin sekä Euroopan neuvoston eri ihmisoikeusmekanismien toiminta.

Yksi Ihmisoikeuskeskuksen keskeinen tehtävä on seurata riippumattomasti kansainvälisten ihmisoikeussopimusten noudattamista Suomessa, kansainvälisten valvontaelinten Suomea koskevien suositusten ja päätelmien toimeenpanoa sekä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomioiden täytäntöönpanoa.

Perustamisvuonna Ihmisoikeuskeskus järjesti kuulemistilaisuuden Suomen YK:n määräaikaisraportoinnista ihmisoikeusvaltuuskunnalle sekä seminaarin, joka liittyi Euroopan neuvoston ihmisoikeusvaltuutetun Suomea koskevan raportin julkaisuun ja sen seurantaan.

Vuoden 2013 aikana seminaareja ja koulutusta on suunnitteilla erityisesti Euroopan neuvoston eri valvontaelinten ja ihmisoikeustuomioistuimen kanssa.

Ihmisoikeuskeskus on myös yhteydessä YK:n alaiseen kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden koordinoitukomiteaan (ICC). Vuoden 2013

Människorättsinstitutionerna kan ur deklarationen välja de mest ändamålsenliga medlen att verka för att de mänskliga rättigheterna respekteras i företagsverksamheten, med beaktande av läget i landet och tyngdpunkterna i den egna verksamheten.

Åren 2011-2012 ordnade alla fyra människorättsinstitutioners regionala grupperingar utbildning för institutionerna inom deras område. Människorättscentret deltog i ett arrangemang som ordnades av Europeiska gruppen i september 2012 i Berlin.

2.4 Internationellt samarbete

Enligt regeringens proposition ska tyngdpunkten i Människorättscentrets uppgifter vara tillgodoseende av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna i Finland. Om saken har anknytning till Finland kan Människorättscentret också behandla internationella människorättsfrågor, såsom t.ex. EU:s interna läge angående de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna eller teman som gäller mänskliga rättigheter i Finlands utrikespolitik.

En av Människorättscentrets lagstadgade uppgifter är att delta i europeiskt och internationellt samarbete för att främja och säkerställa de grundläggande och mänskliga rättigheterna. Det är fråga om sådant internationellt samarbete som de nationella människorättsinstitutionerna vanligen deltar i. I detta arbete företräds Finlands nationella människorättsinstitution i regel av Människorättscentret. Justitieombudsmannen upprätthåller fortfarande de internationella kontakter som gäller justitieombudsmannens uppgifter.

I praktiken har det inte uppstått några gränsdragningsproblem. Människorättscentret har byggt ett nätverk med de andra nationella människorättsinstitutionerna och deltagit i synnerhet i de europeiska människorättsinstitutionernas verksamhet och gemensamma möten.

Människorättscentret deltar även i internationella organisationers verksamhet, i synnerhet när det gäller de teman som är aktuella för centret.

aikana Suomen kansalliselle ihmisoikeusinstituutiolle tullaan hakemaan ICC:n akkreditointia. Tavoitteena on saada Suomelle A-status, joka myönnetään niille instituutioille, jotka täyttävät täysin YK:n Pariisin periaatteiden kriteerit, joista tärkeimpinä mainittakoon itsenäisyys ja riippumattomuus sekä laaja ihmisoikeusmandatti. A-status antaa täyden osallistumisoikeuden ja puheoikeuden mm. YK:n ihmisoikeusneuvostossa.

Suomen kansallinen ihmisoikeusinstituutio on kokoonpanoltaan tiettävästi ensimmäinen laatuaan maailmassa. Se onkin herättänyt melko lailla kiinnostusta kansainvälisissä yhteyksissä. Enimmäkseen vastaanotto on ollut positiivista ja onpa jopa esitetty näkemyksiä siihen suuntaan, että Suomen omaksuma malli voisi toimia esimerkkinä muille maille, joissa vielä mietitään kansallisen ihmisoikeusinstituution perustamista tai edelleen kehittämistä.

Viime kädessä Ihmisoikeuskeskuksen – kuten koko Suomen kansallisen ihmisoikeusinstituution – tulee sopia kansalliseen kontekstiin ja osoittaa hyödyllisyytensä perus- ja ihmisoikeuksien tehokkaana edistäjänä ja niiden turvaajana Suomessa.

Av dem kan nämnas FN:s arbetsgrupp angående företags ansvar för mänskliga rättigheter, verksamheten vid EU:s byrå för grundläggande rättigheter mer allmänt samt de olika människorättsmekanismerna vid Europarådet.

En central uppgift för Människorättscentret är att oavhängigt följa hur de internationella människorättskonventionerna följs i Finland, hur internationella övervakningsorgans rekommendationer och slutsatser angående Finland verkställs samt verkställigheten av Europeiska människorättsdomstolens domar.

Samma år som Människorättscentret inrättades ordnade centret ett samråd med människorättsdelegationen angående Finlands periodiska rapportering till FN samt ett seminarium om rapporten om Finland av Europarådets kommissionär för mänskliga rättigheter och uppföljningen av den. För år 2013 har seminarier och utbildning planerats i synnerhet tillsammans med Europarådets olika tillsynsorgan och med människorättsdomstolen.

Människorättscentret har också kontakt med FN:s samordningskommitté för nationella människorättsinstitutioner (ICC). Under år 2013 görs en ansökan om att Finlands nationella människorättsinstitution ackrediteras hos ICC. Finland ansöker om A-status, som beviljas de institutioner som fullt ut uppfyller Parisprincipernas kriterier. Som de viktigaste av dem kan nämnas självständighet och oavhängighet samt ett brett människorättsmandat. A-status ger full rätt att delta och yttra sig bl.a. i FN:s råd för mänskliga rättigheter.

Till sin sammansättning är Finlands nationella människorättsinstitution veterligen den första av sitt slag i världen. Den har också väckt en hel del intresse i internationella sammanhang. Mottagandet har för det mesta varit positivt och det har t.o.m. sagts att den finländska modellen kunde tjäna som exempel för andra länder där man överväger att inrätta eller vidareutveckla en nationell människorättsinstitution.

I sista hand ska Människorättscentret – liksom Finlands hela människorättsinstitution – passa in i det nationella sammanhanget och visa sin nytta när det gäller att effektivt främja och säkerställa de grundläggande och mänskliga rättigheterna i Finland.

3

Ihmisoikeusvaltuuskunta Människorättsdelegationen

3.1

Asettaminen ja kokoonpano

YK:n ns. Pariisin periaatteet edellyttävät, että kansallisella ihmisoikeusinstituutiolla on pluralistinen kokoonpano ja laaja yhteistyöverkosto, joka kattaa ne tahot, jotka osallistuvat ihmisoikeustyöhön kansallisella tasolla. Ihmisoikeuskeskus ja eduskunnan oikeusasiamies eivät riitä täyttämään tätä vaatimusta. Siksi Ihmisoikeuskeskuksen alaisuuteen, osaksi kansallista ihmisoikeusinstituutiota, perustettiin samaan aikaan myös ihmisoikeusvaltuuskunta (Laki eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain muuttamisesta, L 535/2011 vp, 19 e §).

Valtuuskunnassa on 20–40 jäsentä. Pysyviä jäseniä ovat eduskunnan oikeusasiamies ja valtioneuvoston oikeuskansleri (tai edustajansa), vähemmistövaltuutettu, tasa-arvovaltuutettu, lapsiasiavaltuutettu, tietosuojavaltuutettu sekä Saamelaiskäräjien edustaja. Muut jäsenet on valittu henkilökohtaisen ihmis- ja perusoikeus- asiantuntemuksensa perusteella alan järjestöjen, tutkimuslaitosten, neuvottelukuntien ja muiden toimijoiden ehdolle asettamista henkilöistä. Ministeriöiden, kuntien ja työmarkkinaosapuolien edustajat ovat hallituksen esityksessä (HE 205/2010 vp, s. 29) tarkoituksellisesti rajattu valtuuskunnan jäsenyyden ulkopuolelle. Perustuslakivaliokunta katsoi tosin mietinnössään (PeVM 12/2010), ettei esimerkiksi työmarkkinaosapuolien edustajia ole syytä lähtökohtaisesti sulkea valtuuskunnan jäsenyyden ulkopuolelle.

Eduskunnan oikeusasiamies asettaa valtuuskunnan neljäksi vuodeksi kerrallaan kuultuaan asiassa ensin Ihmisoikeuskeskuksen johtajaa. Ihmisoikeuskeskuksen johtaja toimii valtuuskunnan puheenjohtajana, varapuheenjohtajan valtuuskunta valitsee keskuudestaan. HE:n mukaan valtuuskuntaa asettaessa tulee kiinnittää erityistä huomiota monipuolisen asiantuntemuksen ja edustavuuden turvaamiseen sekä jäsenkunnan toimintaan perus- ja ihmisoikeuksien parissa. Myös menettelyn avoimuus on tärkeää.

Ensimmäisen valtuuskunnan jäseniä haettiin kohdistetulla laajalla ehdokaspyyntökirjeellä,

3.1

Tillsättning och sammansättning

FN:s så kallade Parisprinciper förutsätter att de nationella människorättsinstitutionerna har en pluralistisk sammansättning och ett omfattande samarbetsnätverk bestående av aktörer som på nationell nivå arbetar med mänskliga rättigheter. Människorättscentret och riksdagens justitieombudsman räcker inte till för att fylla det kravet. Som en del av den nationella människorättsinstitutionen inrättades därför vid Människorättscentret en människorättsdelegation (Lag om ändring av lagen om riksdagens justitieombudsman, L 535/2011 rd, 19 e §).

Delegationen har 20–40 medlemmar. Permanenta medlemmar är riksdagens justitieombudsman och justitiekanslern i statsrådet (eller en ställföreträdare), minoritetsombudsmannen, jämställdhetsombudsmannen, barnombudsmannen, dataombudsmannen och en företrädare för Sametinget. De andra medlemmarna har valts utifrån deras personliga sakkunskap i frågor som gäller mänskliga och grundläggande rättigheter bland personer som föreslagits av organisationer, forskningsinstitutioner, delegationer och andra aktörer inom olika områden. Ministerierna, kommunerna och arbetsmarknadsparterna har enligt regeringens proposition med avsikt inte någon representation i delegationen (RP 205/2010 rd, s. 30). Grundlagsutskottet ansåg visserligen i sitt betänkande (GrUB 12/2010 rd) att det inte fanns någon anledning att direkt utesluta exempelvis representanter för arbetsmarknadsparterna från medlemskap i delegationen.

Riksdagens justitieombudsman tillsätter delegationen för fyra år i sänder efter att ha hört Människorättscentrets direktör. Direktören är ordförande för delegationen. Delegationen väljer inom sig en vice ordförande. När delegationen tillsätts ska man fästa särskild vikt vid tryggheten av mångsidig sakkunskap och representativitet samt vid medlemmarnas verksamhet med de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Det är också viktigt att förfarandet är öppet.

joka suunnattiin alan järjestöille, yliopistoille ja neuvottelukunnille. Lisäksi ehdokkaiden hakuilmoitus julkaistiin eduskunnan oikeusasiamiehen verkkosivuilla.

Oikeusasiamies asetti ensimmäisen valtuuskunnan 29.3.2012 ja nimitti sille 40 jäsentä toimikaudelle 2012–2016.

3.2. Tehtävät ja toiminta

Ihmisoikeusvaltuuskunnalle on lain 19 e §:n 3 momentissa määritelty kolme tehtävää. Valtuuskunta käsittelee laajakantoisia ja periaatteellisesti tärkeitä perus- ja ihmisoikeusasioita, hyväksyy vuosittain Ihmisoikeuskeskuksen toimintasuunnitelman ja toimintakertomuksen, sekä toimii perus- ja ihmisoikeusalan toimijoiden kansallisena yhteistyöelimenä. Valtuuskunnan tulee siis ohjata Ihmisoikeuskeskuksen työn päälinjoja ja näiden kehittämistä sekä edistää synergiavaikeutusten syntymistä kansallisessa perus- ja ihmisoikeustyössä.

Lain mukaan valtuuskunnalla voi olla työvaliokunta ja jaostoja. Ensimmäisessä kokouksessaan valtuuskunta valitsi keskuudestaan 7-henkisen työvaliokunnan vuosille 2012 ja 2013. Työvaliokunnan puheenjohtajana toimii Ihmisoikeuskeskuksen johtaja ja varapuheenjohtajana valtuuskunnan keskuudestaan valitsema valtuuskunnan varapuheenjohtaja. Työvaliokunta valmistelee valtuuskunnan kokoukset, laatii selvityksiä ja tekee tarvittaessa muita valtuuskunnan sille asettamia tehtäviä.

Valtuuskunta kokoontuu kahdesta neljään kertaa vuodessa. Ihmisoikeuskeskus toimii valtuuskunnan sihteeristönä ja valmistelee valtuuskunnassa käsiteltävät asiat joko oman tai valtuuskunnasta tulleen aloitteen perusteella. Tarvittaessa apuna käytetään työvaliokunnan asiantuntemusta.

Työvaliokunnan lisäksi nykyinen valtuuskunta on perustanut ihmisoikeuskoulutus- ja -kasvatusjaoston, johon kutsuttiin valtuuskunnan jäsenten ehdotuksesta myös valtuuskunnan ulkopuoli-

När den första delegationen tillsattes rekryterade man medlemmar genom att skicka ett brev till många organisationer på området, till universitet och till olika delegationer. En annons publicerades dessutom på justitieombudsmannens webbsida.

Den 29 mars 2012 tillsatte justitieombudsmannen den första delegationen och utsåg 40 medlemmar för perioden 2012–2016.

3.2 Uppgifter och verksamhet

Människorättsdelegationen har enligt lagens 19 e § 3 mom. tre uppgifter. Delegationen ska behandla vittsyftande och principiellt viktiga frågor som gäller de grundläggande fri- och rättigheter och de mänskliga rättigheterna, årligen godkänna Människorättscentrets verksamhetsplan och verksamhetsberättelse samt vara ett nationellt samarbetsorgan för aktörerna inom fältet för de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Delegationen ska alltså styra och utveckla de huvudsakliga riktlinjerna för Människorättscentrets arbete samt verka för att det uppkommer synergieffekt i det nationella arbetet med grundläggande och mänskliga rättigheter.

Enligt lagen kan delegationen ha arbetsutskott och sektioner. Vid sitt första möte valde delegationen inom sig ett arbetsutskott för åren 2012 och 2013 bestående av sju personer. Människorättscentrets direktör är ordförande för arbetsutskottet och delegationens vice ordförande är vice ordförande. Arbetsutskottet förbereder delegationens möten, gör utredningar och utför vid behov andra uppgifter som delegationen ger.

Delegationen sammanträder mellan två och fyra gånger om året. Människorättscentret fungerar som sekretariat för delegationen och bereder de ärenden som ska behandlas i delegationen utifrån initiativ som kommer antingen från centret självt eller från delegationen. Vid behov anlitas arbetsutskottets expertis som hjälp.

Vid sidan av arbetsutskottet har den nuvarande delegationen inrättat en sektion för utbildning

sia asiantuntijoita. Jaoston tehtävänä on toimia ihmisoikeuskeskuksen ensimmäisen hankkeen, ihmisoikeuskoulutus- ja kasvatusselvityksen ohjausryhmänä. Se myös valmistelee selvityksen pohjalta toimenpide-ehdotuksia ja suosituksia valtuuskunnan käsiteltäväksi. Selvitys valmistuu kesällä 2013. Jatkossa voidaan perustaa myös muita temaattisia tai tiettyihin hankkeisiin liittyviä jaostoja.

3.3. Työskentely vuonna 2012

Vuonna 2012 valtuuskunta kokoontui neljä kertaa: huhtikuussa, kesäkuussa, syyskuussa ja joulukuussa.

Ensimmäisessä kokouksessaan valtuuskunta valitsi keskuudestaan varapuheenjohtajan sekä 7-henkisen työvaliokunnan kaudelle 2012–2013. Valtuuskunta kävi alustavaa keskustelua roolistaan suhteessa muihin kansallisiin ihmisoikeustoimijoihin, mm. ihmisoikeustoimijoiden paneeliin, joka asetettiin vuoden 2012 alussa oikeusministeriön päätöksellä seuraamaan kansallisen perus- ja ihmisoikeustoiminta-ohjelman täytäntöönpanoa. Paneeli muodostuu kansalaisjärjestöjen ja erityisvaltuutettujen edustajista, jotka ovat osin samoja kuin valtuuskunnan jäsenet.

Valtuuskunnassa käsiteltävien teemojen valintaa pidettiin haasteellisena. Valtuuskunta katsoi, että huomiota tulee kiinnittää erityisesti sellaisiin poikkileikkaaviin kysymyksiin, jotka muuten jäävät vähälle huomiolle, tai jotka eivät esimerkiksi sisälly lainkaan kansalliseen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelmaan. Keskustelua käytiin myös siitä, että vaikka keskus ei käsittele yksittäistapauksia, niiden kautta voi nousta esiin yleisempiä kysymyksiä, joihin on syytä kiinnittää huomiota.

Toisessa kokouksessaan valtuuskunta hyväksyi Ihmisoikeuskeskuksen toimintasuunnitelman vuosille 2012–2013 ja valtuutti työvaliokunnan valmistelemaan valtuuskunnalle toimintasuunnitelmaa sekä strategiaa koko ihmisoikeusinstituutiolle. Kokouksessa aloitettiin myös ajan-

och fostran som gäller mänskliga rättigheter. På förslag av delegationens medlemmar kallades även utomstående experter till den. Sektionens uppdrag är att vara ledningsgrupp för Människorättscentrets första projekt, dvs. en utredning om utbildning och fostran i frågor som gäller mänskliga rättigheter. Sektionen ska också utifrån utredningen bereda åtgärdsförslag och rekommendationer som ska behandlas i delegationen. Utredningen blir klar sommaren 2013. Framöver kan även andra tematiska eller projektorienterade sektioner inrättas.

3.3 Arbetet år 2012

Delegationen sammanträdde fyra gånger år 2012: i april, juni, september och december.

Vid sitt första möte valde delegationen bland sig en vice ordförande samt ett arbetsutskott bestående av sju personer för perioden 2012 – 2013. Delegationen förde en inledande debatt om sin roll i förhållande till andra nationella människorättsaktörer, bl.a. till den människorättspanel som justitieministeriet tillsatte i början av 2012 för att följa genomförandet av den nationella handlingsplanen för grundläggande och mänskliga rättigheter. Panelen består av företrädare för medborgarorganisationer och särskilda ombudsmän vilka delvis är desamma som medlemmarna i delegationen.

Delegationen tyckte att det var utmanande att välja de teman som ska behandlas i delegationen. Den ansåg att uppmärksamhet borde fästas i synnerhet vid sådana övergripande frågor som annars får liten uppmärksamhet eller som t.ex. inte alls ingår i den nationella handlingsplanen för grundläggande och mänskliga rättigheter. Delegationen konstaterade också att fastän enskilda fall inte behandlas av centret så kan de aktualisera mer allmänna frågor som bör uppmärksammas.

Vid sitt andra möte godkände delegationen Människorättscentrets verksamhetsplan för åren 2012–2013 och befullmäktigade arbetsutskottet

kohtaisiin aiheisiin pureutuva luentosarja valtuuskunnan jäsenille. Ensimmäisenä aiheena oli ulkoasiainministeriön virkamiesten antama tietoisku Suomen kuulemistilaisuudesta YK:n ihmisoikeusneuvoston yleismaailmallisessa määraikaisarviointissa (UPR, Universal Periodic Review), Suomen tässä prosessissa saamista suosituksista ja niistä mahdollisesti aiheutuvista jatkotoimista.

Kolmannessa kokouksessa valtuuskunta sai oikeusministeriön asiantuntijoilta tilannekatsauksen yhdenvertaisuuslainsäädännön uudistuksen ajankohtaisista vaiheista sekä kansallisen ihmisoikeusarkkitehtuurin uudistuksista. Yhdenvertaisuuslainsäädännön uudistus herätti vilkkaan keskustelun. Lisäksi Ihmisoikeuskeskus kertoi hyvin liikkeelle lähteneestä ihmisoikeuskoulutus- ja -kasvatusselvityksestä.

Vuoden viimeisessä kokouksessa valtuuskunta sai tietoisuuden aiheesta *”Ihmisoikeudet yritystoiminnassa”*. Teemasta laaditaan suomenkielinen julkaisu vuonna 2013. Kokouksessa käytiin jatkokeskustelua yhdenvertaisuuslainsäädännön uudistuksesta, siihen liittyvästä luonnoksesta hallituksen esitykseksi sekä valtuuskunnan mahdollisesta kannanotosta luonnoksen sisältöön.

Valtuuskunta sai myös lyhyen raportin Euroopan neuvoston ihmisoikeusvaltuutetun suosituksen pohjalta järjestetystä seminaarista, joka oli ensimmäinen Ihmisoikeuskeskuksen järjestämä julkinen tilaisuus. Tilaisuus järjestettiin yhdessä ulkoasiainministeriön kansainvälisten ihmisoikeusasian neuvottelukunnan kanssa. Osallistujia oli yli 150.

Valtuuskunta myös keskusteli vuosina 2013–2016 tehtävän työn suuntaviivoista ja tutustui valtuuskunnan jäsenten keskuudessa jo aiemmin tehdyn, ihmisoikeusprioriteetteja koskevan kyselyn tuloksiin. Näiden tulosten perusteella valtuuskunnan kuluva toimikauden läpileikkaavaksi teemaksi valittiin *”pääsy oikeuksiin”*.

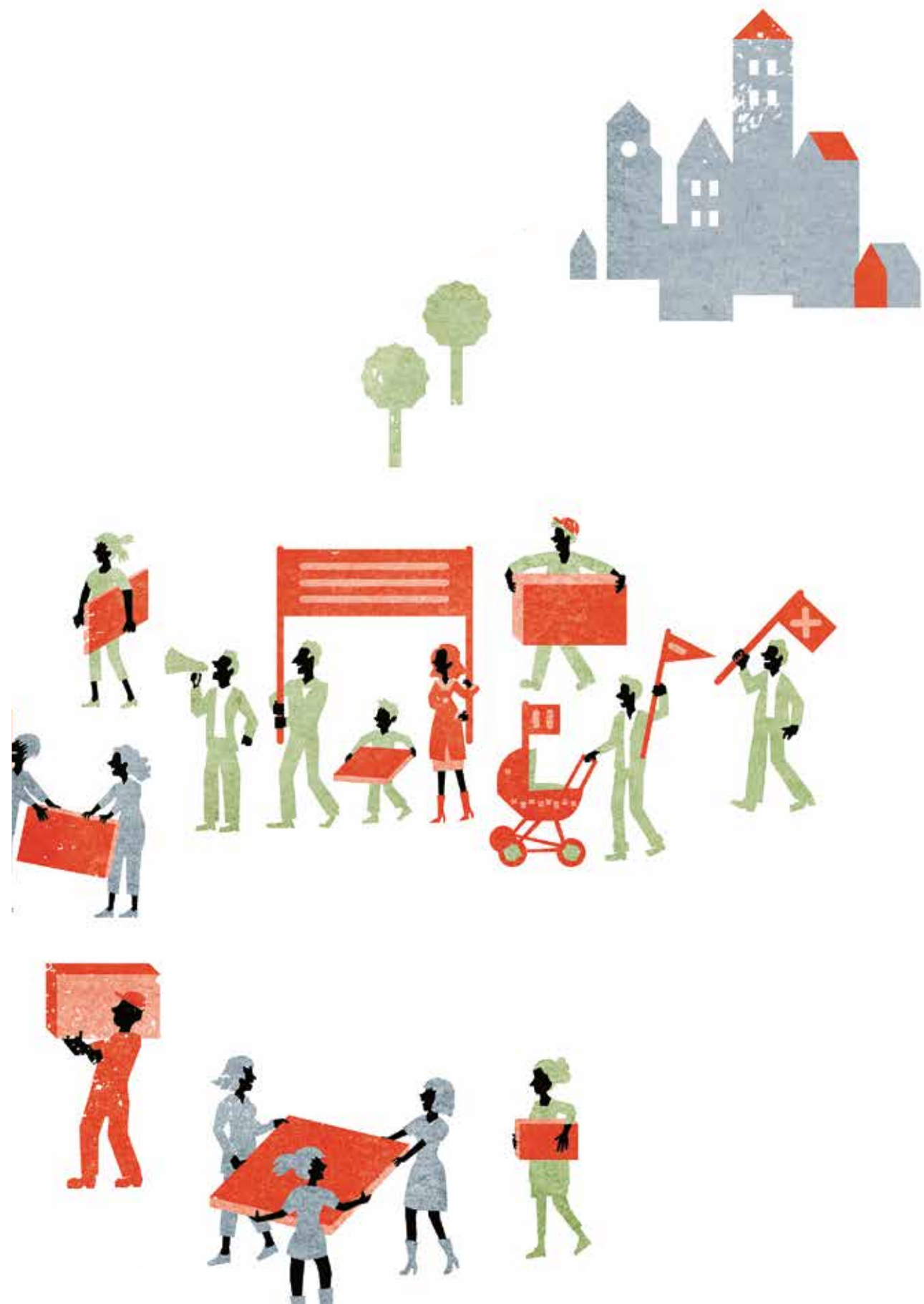
att för delegationen bereda en verksamhetsplan och strategi för hela människorättsinstitutionen. Vid mötet inleddes även en föreläsningsserie för delegationens medlemmar om aktuella ämnen. Det första ämnet var information av tjänstemän vid utrikesministeriet om hur det gick när Finland hördes i rapporteringen till FN:s människorättsråd under den universella periodiska granskningen (UPR, Universal Periodic Review) och om de rekommendationer som Finland fick under denna process samt om de eventuella fortsatta åtgärder som de ger anledning till.

Vid sitt tredje möte fick delegationen en översikt av sakkunniga från justitieministeriet om det aktuella läget med reformen av lagstiftningen om likabehandling samt om reformerna av den nationella människorättsarkitekturen. Reformen av likabehandlingslagstiftningen väckte livlig debatt. Dessutom berättade Människorättscentret om utredningen angående utbildningen och fostran i människorättsfrågor vilken hade kommit väl igång.

På årets sista möte fick delegationen information om ämnet *”Mänskliga rättigheter i företagsverksamhet”*. En finskspråkig publikation kommer år 2013 att utarbetas om detta tema. Vid mötet fortsatte diskussionen om reformen av likabehandlingslagstiftningen, om utkastet till regeringsproposition samt om ett eventuellt ställningstagande av delegationen till utkastet.

Delegationen fick också en kort rapport om ett seminarium arrangerat utifrån rekommendationer av Europarådets kommissionär för mänskliga rättigheter. Seminariet var Människorättscentrets första offentliga arrangemang. Seminariet ordnades tillsammans med utrikesministeriets delegation för internationella människorättsärenden. Mer än 150 personer deltog.

Delegationen diskuterade också riktlinjerna för arbetet 2013–2016 och tog del av svaren på frågor om människorättsprioriteringar som redan tidigare ställts till delegationens medlemmar. Utifrån dessa resultat valdes temat *”tillgång till rättvisa”* som övergripande tema för delegationens pågående mandatperiod.

4

Valtioneuvoston oikeuskanslerin ja erityisvaltuutettujen puheenvuorot

Justitiekanslern i statsrådet och specialombudsmännen har ordet

Mikko Puumalainen

APULAIISOIKEUSKANSLERI
BITRÄDANDE JUSTITIEKANSLER

- Oikeuskansleri valvoo hallituksen ja ministeriöiden sekä tasavallan presidentin virkatoimien lainmukaisuutta. Hän valvoo myös, että tuomioistuimet, viranomaiset ja virkamiehet noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa.
- Oikeuskansleri valvoo osana tehtäviään myös perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista Suomessa. Oikeuskanslerin tehtävät on määritelty perustuslaissa.
- Oikeuskanslerinviraston työ perus- ja ihmisoikeuksien valvojana ja edistäjänä perustuu kansalaisten kanteluihin, tarkastusmatkoihin, valtioneuvoston päätöksenteon valvontaan sekä muihin havaintoihin.
- www.okv.fi

- Justitiekanslern övervakar att regeringens och ministeriernas samt republikens presidents tjänsteutövning är laglig. Justitiekanslern övervakar också att domstolarna, myndigheterna och tjänstemännen följer lagen och uppfyller sina plikter.
- Som en del av justitiekanslerns uppgifter ingår även att övervaka att de grundläggande och mänskliga rättigheterna respekteras i Finland. Justitiekanslerns uppgifter har fastställts i grundlagen.
- Justitiekanslersämbetets arbete med att övervaka och främja de grundläggande och mänskliga rättigheterna bygger på klagomål från medborgarna, inspektionsresor, övervakning av beslutsfattandet i statsrådet samt på andra iakttagelser.
- www.okv.fi/sv

4.1. Oikeuskansleri perus- ja ihmisoikeuksien edistäjänä

Oikeuskanslerin tehtävät valtioneuvoston päätöksenteon ja viranomaistoiminnan valvojana on määritelty perustuslaissa. Oikeuskansleri valvoo tässä tehtävässään myös perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista Suomessa.

Oikeuskanslerinviraston työ perus- ja ihmisoikeuksien valvojana ja edistäjänä perustuu sekä kansalaisten kanteluihin että tarkastusmatkoilla tai muutoin – kuten mediasta – tehtyihin havain-

4.1 Justitiekanslern som främjare av grundläggande och mänskliga rättigheter

Justitiekanslerns uppgift att övervaka beslutsfattandet i statsrådet och myndigheternas verksamhet har fastställts i grundlagen. Uppgiften innefattar även övervakning av att de grundläggande och mänskliga rättigheterna respekteras i Finland.

Justitiekanslersämbetets arbete med att övervaka och främja de grundläggande och mänskliga rättigheterna bygger såväl på klagomål

toihin. Oikeuskansleri valvoo perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista myös osana valtioneuvoston päätöksenteon valvontaa. Oikeuskanslerilla on siten Suomessa ainutlaatuinen mahdollisuus arvioida perusoikeuksien toteutumista sekä yksittäisten virkamiesten ja virastojen toiminnassa että valtioneuvoston päätöksenteossa.

Oikeuskansleri edistää perus- ja ihmisoikeuksia myös sidosryhmäyhteistyössään sekä osallistumalla ihmisoikeusvaltuuskunnan ja valtioneuvoston perus- ja ihmisoikeusverkoston työhön.

KANTELUT JA NIIDEN KÄSITTELY

Viranomais- ja muun julkistoiminnan laillisuutta oikeuskansleri valvoo muun muassa käsittelemällä näihin kohdistuvia kanteluja. Yksityiset henkilöt tai yhteisöt voivat kannella oikeuskanslerille katsoessaan, että oikeuskanslerin valvontavaltaan kuuluva henkilö, viranomainen tai muu yhteisö on menetellyt lainvastaisesti tai jättänyt velvollisuutensa täyttämättä. Vuonna 2012 kanteluja saapui 1808.

Kaikki oikeuskanslerille osoitetut kantelut tutkitaan myös siltä kannalta, onko kyseessä epäilty perus- ja ihmisoikeuksien loukkaus tai liittyykö asiaan muutoin perus- ja ihmisoikeusnäkökulma. Kantelu tutkitaan tästä näkökulmasta riippumatta siitä, tuoko kantelija itse asiaa tästä näkökulmasta esiin. Ratkaisun siitä, onko asiaa syytä selvittää ja miten asiaa selvitetään, tekee oikeuskansleri tai apulaisoikeuskansleri.

TARKASTUSTOIMINTA

Tarkastukset eri viranomaisiin ovat tärkeä osa oikeuskanslerin laillisuusvalvontaa. Tarkastuskohteiden valinnassa otetaan huomioon erityisesti se, jos oikeuskanslerin tietoon on tullut kanteluiden kautta tai jollain muulla tavalla, että kyseeseen viranomaistoimintaan liittyy perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen liittyviä kysymyksiä. Apulaisoikeuskanslerin tarkastuskäyntejä on vuosittain noin 30.

från medborgarna som på iakttagelser som görs under inspektionsresor eller på annat sätt, t.ex. via medierna. Även som en del av övervakningen av beslutfattandet i statsrådet utövar justitiekanslern tillsyn över att de grundläggande och mänskliga rättigheterna förverkligas. Justitiekanslern har således i Finland en unik möjlighet att bedöma hur de grundläggande rättigheterna tillgodoses såväl i enskilda tjänstemäns och ämbetsverks verksamhet som i beslutsfattandet i statsrådet.

Justitiekanslern främjar de grundläggande och mänskliga rättigheterna även i sitt samarbete med andra samt genom att delta i arbetet vid människorättsdelegationen och statsrådets nätverk för grundläggande och mänskliga rättigheter.

KLAGOMÅL OCH BEHANDLINGEN AV DEM

Att myndigheternas och annan offentlig verksamhet är laglig övervakas av justitiekanslern bl.a. genom behandlingen av klagomål. Enskilda personer eller sammanslutningar kan klaga hos justitiekanslern om de anser att en person, en myndighet eller en sammanslutning som omfattas av justitiekanslerns tillsynsbefogenheter har handlat lagstridigt eller låtit bli att uppfylla sina skyldigheter. År 2012 inkom 1 808 klagomål.

Alla klagomål till justitiekanslern undersöks också så att man utreder om det är fråga om en misstänkt kränkning av grundläggande eller mänskliga rättigheter eller om det annars finns en grundrättighets- eller människorättsaspekt. Klagomålen utreds ur den synvinkeln oberoende av om klaganden själv tar upp saken. Beslut om det är skäl att utreda saken och hur det ska göras fattas av justitiekanslern eller biträdande justitiekanslern.

INSPEKTIONSVERKSAMHETEN

Inspektionerna hos olika myndigheter är en viktig del av justitiekanslerns laglighetsövervakning. Vid valet av inspektionsobjekt beaktar man i synnerhet om det via klagomål eller på något annat sätt har kommit till justitiekanslerns kännedom att det finns

OIKEUSKANSLERIN OMAT ALOITTEET

Oikeuskansleri edistää perus- ja ihmisoikeuksia myös omilla aloitteillaan. Opetus- ja kulttuuriministeriö selvitti oikeuskanslerin pyynnöstä koulu- ja terveydenhuollon ja laajemminkin oppilashuollon tilannetta. Selvityksen mukaan kouluterveydenhuolto ja muu oppilashuolto ei valtakunnallisesti toteudu yhdenvertaisesti.

Oikeuskansleri pyysi tämän perusteella ministeriötä antamaan vuonna 2011 konkreettisen ja perustellun arvionsa siitä, voidaanko kuntien oppilashuoltoon suuntaamalla voimavaroilla ja laatusuosituksiin perustuvalla ohjauksella saavuttaa perusopetuslain edellyttämä riittävä ja valtakunnallisesti yhdenvertainen oppilashuolto. Asiasta on tällä hetkellä valmisteilla lainsäädäntöä.

Apulaisoikeuskansleri puolestaan tutki omina aloitteenaan sosiaaliturvan muutoksenhakulautakunnan ruuhkautunutta tilannetta ja on antanut useita asiaa koskevia päätöksiä. Apulaisoikeuskansleri on painottanut, että perustuslain mukaista oikeutta ei voi jättää toteuttamatta sen vuoksi, että toimintaan ei ole varattu riittävästi varoja. Muutoksenhakulautakunnan tilanne on kohentunut merkittävästi.

RANGAISTUSTUOMIOIDEN TARKASTAMINEN

Osa valvontaa on myös rangaistustuomioita koskevien ilmoitusten tarkastaminen. Tarkoitukse- na on valvoa, ettei ketään tuomita laittomasti tai laittomaan rangaistukseen. Tätä tarkastustehtävää varten oikeusrekisterikeskus toimittaa oikeuskanslerinvirastoon osan tuomioita koskevista päätös- ja täytäntöönpanoasiakirjoista. Tarkastustoiminta perustuu satunnaiseen otantaan, mutta tuo tehokkaasti esiin toistuvat ja yleiset virheet.

Esimerkiksi vuonna 2012 tuomiota tuli tarkastettavaksi n. 5 700 kappaletta. Niistä ratkaistiin 117 rangaistustuomioiden tarkastuksen perusteella vireille tullutta asiaa, joista yksi tapaus johti syytteen nostamiseen, kaksi huomautuksen antamiseen ja 25 oikeuskanslerin kannanottoon.

frågor i myndighetens verksamhet som har samband med hur de grundläggande och mänskliga rättigheterna tillgodoses. Biträdande justitiekanslern utför årligen ca 30 inspektioner.

JUSTITIEKANSLERN EGENA INITIATIV

Justitiekanslern främjar också med egna initiativ de grundläggande och mänskliga rättigheterna. Undervisnings- och kulturministeriet har på begäran av justitiekanslern utrett läget beträffande elevvården inom skol- och hälsovården och även mer allmänt. Enligt utredningen är skolhälsovården och annan elevvård inte jämlik i hela landet.

Justitiekanslern bad därför ministerierna att år 2011 ge en konkret och motiverad bedömning av om man genom att rikta resurser till kommunernas elevvård och genom styrning som bygger på kvalitetsrekommendationer kunde uppnå en sådan tillräcklig och jämlik elevvård i hela landet som lagen om grundläggande utbildning förutsätter. Lagstiftning om detta bereds som bäst.

Biträdande justitiekanslern utredde för sin del om ett eget initiativ ärendehanteringen vid besvärshandlingen för social trygghet och har meddelat flera beslut i saken. Biträdande justitiekanslern har understrukit att grundlagsenliga rättigheter inte kan åsidosättas med åberopande av att det inte finns tillräckliga anslag för verksamheten. Läget hos besvärshandlingen har avsevärt förbättrats.

GRANSKNING AV STRAFFDOMAR

En del av övervakningen består även av granskning av meddelanden om straffdomar. Syftet är att övervaka att ingen döms olagligt eller till ett olagligt straff. För denna granskning sänder rättsregistercentralen besluts- och verkställighetshandlingarna angående en del av domarna till justitiekanslersämbetet. Granskningen bygger på ett slumpmässigt urval, men avslöjar effektivt återkommande och allmänna fel.

T.ex. år 2012 inkom ca 5 700 domar för granskning. Av dem avgjordes 117 ärenden som blivit an-

VALTIONEUVOSTON VALVONTA

Oikeuskanslerin tulee perustuslain mukaan valvoa valtioneuvoston ja tasavallan presidentin virkatoimen lainmukaisuutta. Oikeuskansleri on läsnä valtioneuvoston istunnoissa ja muissa valtioneuvoston kokoontumisissa sekä esiteltäessä asioita tasavallan presidentille valtioneuvostossa.

Oikeuskanslerinviraston niin sanotussa listatarkastuksessa käydään läpi valtioneuvostossa käsiteltävät asiat, mukaan lukien hallituksen esitykset ja valtioneuvoston asetukset sekä eduskunnan kirjelmät EU-asioissa, myös perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta. Listoja tarkastetaan vuosittain noin 1 500 ja ongelmien ilmetessä ne selvitetään ministeriön kanssa ennen päätöksentekoa.

Tarkastuksessa säädösesityksiä pohditaan myös esimerkiksi siitä näkökulmasta, onko sääätämisyjärjestys oikea, onko perustuslakivaliokunnan lausunto tarpeen, onko asian valmistelussa otettu huomioon perustuslakivaliokunnan aiemmat kannanotot ja onko asian valmistelussa ylipäätään otettu riittävästi huomioon perus- ja ihmisoikeusnäkökulma.

Edellisen lisäksi usein näkymättömämpi, mutta oikeudellisesti ja ajallisesti vaativa työmuoto on vastaaminen ministeriöiden virkamiesten ja valtioneuvoston jäsenten oikeudellisiin kysymyksiin koskien valmistelussa olevaa asiaa. Tällaisia kysymyksiä tulee oikeuskanslerinvirastoon runsaasti. Asioita selvitetään usein puhelimitse tai sähköpostitse.

LAUSUNTOJEN ANTAMINEN

Oikeuskanslerin on perustuslain mukaan pyydettäessä annettava tietoja ja lausuntoja oikeudellisista kysymyksistä presidentille, valtioneuvostolle ja ministeriöille. Lisäksi oikeuskanslerilta pyydetään lausuntoa erilaisista säädösvalmisteluhankkeista, jolloin oikeuskansleri antaa lausunnon, jos katsoo sen tarpeelliseksi. Perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta tärkeistä lainsäädäntöhankeista annetaan aina lausunto.

hängiga via granskning av straffdomar och av dem ledde ett fall till att åtal väcktes, två till anmärkning och 25 till ett ställningstagande av justitiekanslern.

ÖVERVAKNINGEN AV STATSRÅDET

Enligt grundlagen ska justitiekanslern övervaka lagligheten av statsrådets och republikens presidents ämbetsåtgärder. Justitiekanslern är närvarande vid statsrådets sammanträden och vid andra möten med statsrådet samt när ärenden föredras för republikens president i statsrådet.

I justitiekanslersämbetets s.k. listgranskning går man, även ur en grundrättighets- och människorättsaspekt, igenom de ärenden som ska behandlas i statsrådet, inklusive regeringens propositioner och statsrådets förordningar samt skrivelserna till riksdagen i EU-ärenden.

Beträffande förslag till författningar övervägs även t.ex. huruvida lagstiftningsordningen är riktig, utlåtande av grundlagsutskottet behövs, tidigare ställningstaganden av grundlagsutskottet har beaktats och över huvud taget om man i beredningen i tillräcklig grad har beaktat grundrättighets- och människorättsaspekten.

En ofta mer osynlig, men juridiskt och tidsmässigt mer krävande arbetsform än de ovan nämnda är att besvara ministerietjänstemäns och ministrars juridiska frågor om ärenden som bereds. Ett stort antal sådana frågor kommer till justitiekanslersämbetet. Ärendena utreds ofta per telefon eller e-post.

UTLÅTANDEN

Justitiekanslern ska enligt grundlagen på begäran ge presidenten, statsrådet och ministerierna upplysningar och utlåtanden i juridiska frågor. Av justitiekanslern begärs dessutom utlåtanden om olika slags lagberedningsprojekt och justitiekanslern ger då utlåtande om det anses behövt. Utlåtande ges alltid om ett lagstiftningsprojekt är viktigt för de grundläggande och mänskliga rättigheterna.

Pirkko Mäkinen

TASA-ARVOVALTUUTETTU
JÄMSTÄLLDHETSOMBUDSMAN

- Tasa-arvovaltuutettu valvoo naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain noudattamista. Laki koskee myös sukupuolivähemmistöihin kuuluvia henkilöitä.
- Valtuutettu on itsenäinen lainvalvontaviranomainen ja toimii sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön yhteydessä.
- Valvonnan piiriin kuuluvat sukupuolten välisen tasa-arvon toteutuminen, syrjinnän kieltäminen ja tasa-arvon edistäminen. Eri näkökulmat ovat tärkeitä, sillä tehokkailla edistämistoimilla voidaan ennaltaehkäistä syrjintää.
- www.tasa-arvo.fi

4.2.

Tasa-arvovaltuutettu valvoo sukupuolten tasa-arvoa

Tasa-arvovaltuutettu on itsenäinen lainvalvontaviranomainen. Valvottavana on ensisijaisesti tasa-arvolain syrjinnän kieltojen noudattaminen ja käytettävissä olevin resurssein myös tasa-arvon edistämismittareiden toteutumisen valvonta. On tärkeää, että tehtäviin kuuluu molemmat toiminnot, sillä ne täydentävät toisiaan. Tehokkailla edistämistoimilla voidaan myös ennaltaehkäistä syrjintätilanteita.

Tasa-arvolain soveltamisala on laaja, perustuen YK:n kaikkinaisen naisten syrjinnän kieltävään yleissopimukseen (CEDAW-sopimus). Tä-

- Jämställdhetsombudsmannen övervakar att lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män följs. Lagen gäller även dem som hör till sexuella minoriteter.
- Ombudsmannen är en självständig lagövervakande myndighet och arbetar i anslutning till social- och hälsovårdsministeriet.
- Övervakningen omfattar förverkligandet av jämställdhet mellan könen, förbud mot diskriminering och främjande av jämställdhet.
- www.tasa-arvo.fi/sv

4.2.

Jämställdhetsombudsmannen övervakar jämställdheten mellan könen

Jämställdhetsombudsmannen är en självständig lagövervakande myndighet. Övervakningen gäller främst att jämställdhetslagens diskrimineringsförbud iakttas och, i den mån resurserna tillåter, även att skyldigheterna att främja jämställdhet uppfylls. Det är viktigt att uppgifterna omfattar båda verksamheterna, eftersom de kompletterar varandra. Genom effektiva åtgärder för att främja jämställdhet kan man också förbygga diskriminering.

Tillämpningsområdet för jämställdhetslagen är omfattande och bygger på FN-konventionen

mä on ollut hyvä lähtökohta kehittää tasa-arvolaisia asteittain toimivammaksi.

Sukupuolten välinen tasa-arvo on ihmisoi-
keuskysymys. Siksi tasa-arvovaltuutettu seuraa
tiiviisti YK:n CEDAW-toimikunnan työtä ja ennen
kaikkea Suomea koskevia huomioita. Komitea
on vaatinut Suomen hallitukselta erillisraportin
naisiin kohdistuvasta väkivallasta, koska hallituk-
sen toimet eivät ole olleet riittäviä. Parhailaan
on vireillä Euroopan neuvoston Istanbulin so-
pimuksen ratifiointi, jonka valmistelutyössä ta-
sa-arvovaltuutettu on mukana.

Toimisto on ollut mukana myös valtioneu-
voston ihmisoikeuspoliittisen toimintaohjelman
valmistelussa kansalaisyhteiskunnan ja erillisten
laillisuusvalvojien muodostamassa paneelissa.
On huolestuttavaa, että seksuaali- ja sukupuoli-
vähemmistöjen ihmisoikeuskysymykset jäivät tä-
män toimintaohjelman ulkopuolelle. Toimisto on
ollut mukana ulkoministeriön työryhmässä, jos-
sa asiaa on pohdittu. Myös yhdenvertaisuuslain
valmisteluun on osallistuttu aktiivisesti.

AJANKOHTAISIA KYSYMYKSIÄ LAINVALVONNASSA

Työelämä on tasa-arvovaltuutetulle lainvalvon-
nan keskeinen alue. Yhteydenotoissa ovat usein
esillä palkkaukseen liittyvät kysymykset sekä
perhevapaat ja raskaussyrjintä. Määräaikais-
ten palvelussuhteiden päättäminen työntekijän
raskauden takia on yhä edelleen tosiasia. Myös
perhevapaalta palaaminen aiheuttaa ongelmia.
Työhönottovaiheessa kysymykset raskaudesta
tai lasten hankinnasta tulevat aika ajoin esille.

Tasa-arvolain tulkitaan koskevan myös suku-
puolivähemmistöihin kuuluvien henkilöitä. Val-
tuutettu on katsonut syrjintäsuojan kattavan laa-
jasti sukupuolivähemmistöt. Vuoden 2012 alussa
valtuutettu julkaisi selvityksen sukupuolivähem-
mistöjen tilanteesta.

Valtuutettu on ehdottanut valtioneuvoston
ihmisoikeustoimintaohjelmaan otettavaksi han-
ketta, jossa selvitetäisiin oikeussuojaa raskaus-
ja perhevapaatilanteissa sekä translain uudista-
mista. Tasa-arvovaltuutetun tekemän selvityksen

om avskaffande av all slags diskriminering av
kvinnor (CEDAW-konventionen). Den har varit
en god utgångspunkt för att stegvis utveckla
jämsköldhetslagen så att den fungerar bättre.

Jämsköldhet mellan könen är en
människorättsfråga. Jämsköldhetsombuds-
mannen följer därför aktivt arbetet i FN:s CE-
DAW-kommitté och framför allt de anmärk-
ningar som gäller Finland. Kommittén har av
Finlands regering begärt en särskild rapport
om våld mot kvinnor, eftersom regeringens åtgärder inte har varit tillräckliga. Som bäst pågår
ratificeringen av Europarådets Istanbulkonven-
tion. Jämsköldhetsombudsmannen har deltagit i
beredningen av konventionen.

Byrån har också deltagit i en panel bestående av
föreläsare för det civila samhället och de
särskilda laglighetsövervakarna i beredning-
en av statsrådets människorättspolitiska hand-
lingsprogram. Det är bekymmersamt att de
människorättsfrågor som gäller sexuella mino-
riteter och könsminoriteter lämnades utanför
handlingsprogrammet. Byrån har också varit
med i en arbetsgrupp vid utrikesministeriet där
frågan har behandlats. Byrån har även aktivt del-
tagit i beredningen av en ny diskrimineringslag.

AKTUELLA FRÅGOR I LAGLIGHETSÖVERVAKNINGEN

Arbetslivet är det viktigaste området i jämsköld-
hetsombudsmannens laglighetsövervakning.
När ombudsmannen kontaktas gäller saken ofta
lönefrågor, familjeledighet och diskriminering
av gravida. Det är fortfarande ett faktum att tids-
bestämda anställningar avslutas för att arbets-
tagaren blir gravid. Det finns även problem med
att komma tillbaka efter familjeledighet. Det fö-
rekommer ibland att frågor om graviditet eller
om att skaffa barn har aktualiserats i samband
med anställning.

Jämsköldhetslagen har i praxis även ansetts
gälla dem som hör till sexuella minoriteter. Om-
budsmannen har ansett att diskrimineringsskyd-
det är omfattande för de sexuella minoriteterna.
I början av 2012 publicerade ombudsmannen en

nojalla sukupuolivähemmistöjen oikeusaseman
kannalta vakavin ihmisoikeusloukkaus on vaa-
timus lisääntymiskyvyttömyydestä. Myös per-
heoikeudellista sääntelyä tulisi arvioida uudel-
leen. Intersukupuolisten henkilöiden hoitokäy-
töntöjen arvioiminen olisi myös paikallaan.

TASA-ARVOSUUNNITELMAT

Työpaikoilla tehtävä tasa-arvosuunnitelma tulee
laatia yhteistyössä henkilöstön edustajien kans-
sa. Suunnitelman tulee sisältää palkkakartoit-
us. Myös henkilöstön sijoittumista eri tehtäviin, kou-
lutuksen jakautumista ja työn sekä perhe-elä-
män yhteensovittamista on kartoitettava.

Tällä hetkellä suunnitelmia tehdään varsin
hyvin, mutta ongelmana on suunnitelmien laatu.
Konkreettisia toimia ei kirjata riittävästi, palkka-
kartoitus jää usein tilannekuvaukseksi eikä suun-
nitelmassa analysoida palkkaerojen syitä.

Oppilaitosten tasa-arvosuunnitelmissa on
haasteena opiskelijoiden ottaminen mukaan
suunnitteluun. Arviot toisen asteen ja ammatti-
korkeakoulujen suunnittelusta ovat olleet vaa-
timattomia. Parhaita tuloksia on saavutettu yli-
opistoissa.

TASA-ARVOLAIN VALVONTAJÄRJESTELMÄN KEHITTÄMINEN

Tasa-arvovaltuutetun itsenäistä asemaa on tar-
peen vahvistaa osana valvontajärjestelmän ke-
hittämistä. Tasa-arvovaltuutetun itsenäisyys on
turvattava lainsäädännössä. Tasa-arvovaltuute-
tun toimivaltuuksiin tulisi lisätä myös sovinnon
edistäminen. Tasa-arvolautakuntaa tulisi kehit-
tää siten, että laajennettaisiin niiden tahojen piiriä,
joilla on mahdollisuus viedä asia lautakuntaan.

TASA-ARVOLAIN MUUTTAMINEN

Tasa-arvovaltuutetun lainvalvontakäytännössä
on katsottu sukupuolivähemmistöjen kuuluvan

utredning om läget när det gäller sexuella
minoriteter.

Ombudsmannen har föreslagit att man i
statsrådets handlingsprogram för de mänskliga
rättigheterna skulle ta med ett projekt för att ut-
reda rättsskyddet för gravida och familjeledig-
a samt för att reformera translagen. Enligt en
utredning av jämsköldhetsombudsmannen är
kravet på avsaknad av fortplantningsförmåga
den allvarigaste människorättskränkningen av
sexuella minoriteters rättsställning. Även den fa-
miljerättsliga regleringen borde omprövas. Det
skulle också vara på sin plats att utvärdera vård-
praxis när det gäller intersexuella personer.

JÄMSKÖLDHETSPLANER

Jämsköldhetsplanen för en arbetsplats ska ut-
arbetas tillsammans med föreläsare för perso-
nalen. I planen ska lönerna kartläggas. Man ska
också kartlägga fördelningen av uppgifter och
utbildning för de anställda samt anpassningen
mellan arbete och familjeliv.

Skyldigheten att utarbeta planer följs rätt
väl, men kvaliteten på planerna är ett problem.
De innehåller inte tillräckligt konkreta åtgärder,
lönekartläggningen är ofta en lägesbeskrivning
och man analyserar inte orsakerna till löneskill-
naderna.

I fråga om läroanstalternas jämsköldhetspla-
ner är det en utmaning att få med studerandena
i planeringen. Planeringen på andra stadiet och
vid yrkeshögskolorna har varit knapphändig.
De bästa resultaten har universiteten uppnått.

JÄMSKÖLDHETSLAGENS ÖVERVAKNINGSSYSTEM BÖR UTVECKLAS

I jämsköldhetsombudsmannens laglighetsöver-
vakning har det ansetts att alla sexuella minori-
teter omfattas av lagen. För tydlighetens skull
borde lagen kompletteras med förbud mot att
diskriminera sexuella minoriteter och skyldighet
att främja jämsköldhet.

kattavasti lain piiriin. Sukupuolivähemmistöjen syrjintäkiellot ja tasa-arvon edistämismittarit tulisi tilanteen selkiyttämiseksi lisätä tasa-arvolakiin.

Palkkakartoitusta koskevia säännöksiä tulee täsmentää ja valtuutetun sovintoratkaisuun avustaminen tulisi saada tasa-arvolakiin. On myös tärkeää määritellä moniperusteinen ja läheissyrjintä selkeästi kielletyiksi syrjinnän muodoksi.

Bestämmelser om kartläggning av lönerna borde preciseras och i jämställdhetslagen borde införas bestämmelser om ombudsmannens möjlighet att biträda för att få till stånd förlikning. Det är också viktigt att diskriminering på flera grunder och diskriminering av närstående klart förbjuds som en form av diskriminering.

Reijo Aarnio

TIETOSUOJAVALTUUTETTU
DATAOMBUDSMAN

- Tietosuojavaltuutettu käsittelee ja ratkaisee henkilötietojen ja luottotietojen käsittelyä koskevat asiat henkilötietolain ja luottotietolain mukaisesti.
- Valtuutettu seuraa näiden tietojen käsittelyn yleistä kehitystä ja tekee niihin liittyviä aloitteita. Valtuutettu myös huolehtii alaan kuuluvasta tiedotustoiminnasta sekä henkilötietojen käsittelyyn liittyvästä kansainvälisestä yhteistyöstä.
- Tietosuojavaltuutetun tehtävät on määritelty henkilötietolaissa sekä laissa tietosuojalautakunnasta ja tietosuojavaltuutetusta.
- Tietosuojavaltuutetun toimisto vietti toimintakertomusvuonna 25-vuotisjuhlaansa.
- www.tietosuoja.fi

4.3. Tietosuojavaltuutettu turvaa yksityisyyttä ja henkilötietoja

Tietosuojan juuret ovat syvästi ihmis- ja perusoikeussääntelyssä. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8. artiklan mukaan jokaisen yksityiselämän ja perhe-elämän suoja tulee kunnioittaa. Euroopan unionin perusoikeuskirjan 7. artiklassa taataan myös yksityis- ja perhe-elämän suoja, samoin kuin viestinnän luottamuksellisuus.

- Dataombudsmannen behandlar och avgör ärenden som gäller behandling av personuppgifter och kreditupplysningar enligt personuppgiftslagen och kreditupplysningslagen.
- Ombudsmannen bevakar hur behandlingen av dessa uppgifter utvecklas och tar initiativ som gäller dem. Ombudsmannen ska också sköta informationsverksamheten och det internationella samarbete som gäller behandlingen av personuppgifter.
- Dataombudsmannens uppgifter anges i personuppgiftslagen samt i lagen om datasekretessnämnden och dataombudsmannen.
- www.tietosuoja.fi/sv

4.3 Dataombudsmannen säkerställer integritet och personuppgifter

Dataskyddets rötter finns djupt i regleringen av mänskliga och grundläggande rättigheter. Enligt artikel 8 i Europeiska människorättskonventionen har envar rätt att åtnjuta respekt för sitt privat- och familjeliv. Även i artikel 7 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna garanteras skyddet för privat- och familjelivet samt förtrolig kommunikation.

Perusoikeuskirjan 8. artiklassa puolestaan säädetään omana oikeutenaan henkilötietojen suojusta. Artiklan 3. alakohdan mukaan jokaisessa jäsenmaassa tulee olla henkilötietojen suojaa varten itsenäinen lainvalvontaviranomainen. Euroopan neuvoston tietosuojasopimus ja taloudellisen kehityksen ja yhteistyön järjestö OECD on myös huomioitava tietosuojan taustana.

Suomen perustuslain 10 § turvaa yksityiselämän lisäksi myös henkilötietojen suojaa. Kansallinen yleislakimme, henkilötietolaki, perustuu tällä hetkellä voimassa olevaan EU:n yleiseen tietosuojadirektiiviin.

Direktiivi linjaa seuraavasti: *”Tietojenkäsittelyjärjestelmät on tehty palvelemaan ihmistä; järjestelmiä käytettäessä on kunnioitettava yksilöiden perusoikeuksia ja -vapauksia heidän kansalaisuudestaan tai asuinpaikastaan riippumatta, erityisesti oikeutta yksityisyyteen, ja osallistuttava taloudelliseen ja sosiaaliseen kehitykseen, kaupan kehittämiseen sekä yksilöiden hyvinvoinnin lisäämiseen.”*

Henkilötietojen suojaa koskeva lainsäädäntö korostaa ihmisten itsemääräämisoikeutta. Toisaalta se rajoittaa itsemääräämisoikeutta salissaan myös ilman henkilöiden suostumusta tapahtuvan henkilötietojen käsittelyn silloin, kun se perustuu demokraattisessa yhteiskunnassa hyväksyttävään, toisen osapuolen oikeutettuun intressiin.

Lainsäädäntö osoittaa itsemääräämisoikeuden käyttöön liittyvien riitojen ratkaisumallit. Henkilötietojen käsittely liittyy usein tilanteisiin, joissa huomioitaviksi tulevat myös muut perusoikeudet. Tietosuojavaltuutettu joutuu siis lainvalvontatoimissaan käsittelemään asioita, joilla on hyvin laaja ulottuvuus yhteiskuntaamme.

LAAJA TOIMIVALTA JULKISELLA JA YKSITYISELLÄ SEKTORILLA

Tietosuojavaltuutetun toimivalta on hyvin yleinen ja laaja. Se käsittää sekä julkisen että yksityisen sektorin suorittaman henkilötietojen käsittelyn. Ainoastaan luonnollisten henkilöiden

I grundrättighetsstadgans 8 artikel finns i sin tur bestämmelser om skydd för personuppgifter som en särskild rättighet. Enligt stycke 3 i artikeln ska varje medlemsland ha en oberoende myndighet som kontrollerar att reglerna efterlevs. Europarådets dataskyddskonvention och organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling OECD bör också nämnas som bakgrund till dataskyddet.

Paragraf 10 i Finlands grundlag säkerställer inte bara privatlivet utan också skyddet för personuppgifter. Vår nationella allmänna lag, personuppgiftslagen, bygger för närvarande på EU:s allmänna dataskyddsdirektiv.

I direktivet sägs: *”Systemen för databehandling av uppgifter är till för människornas skull. Oavsett fysiska personers medborgarskap eller hemvist måste systemen respektera dessa personers grundläggande fri- och rättigheter – särskilt rätten till privatlivet – och bidra till ekonomiska och sociala framsteg, handelns utveckling och enskilda personers välfärd.”*

Lagstiftningen om skydd för personuppgifter betonar människors självbestämmanderätt. Å andra sidan begränsar den självbestämmanderätten genom att den också tillåter behandling av personuppgifter utan de berördas samtycke, om detta grundar sig på en annan parts berättigade intressen som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle.

Lagstiftningen ger lösningsmodeller för tvister som gäller självbestämmanderätten. Användningen av personuppgifter hänför sig ofta till situationer där även andra grundläggande rättigheter måste beaktas. Dataombudsmannen kommer således i sin laglighetsövervakning att behandla frågor som har en mycket omfattande bäring i vårt samhälle.

STORA BEFOGENHETER INOM DEN OFFENTLIGA OCH DEN PRIVATA SEKTORN

Dataombudsmannens befogenheter är mycket allmänna och omfattande. De gäller behandling av personuppgifter på både den offentliga

tavanomaista henkilökohtaista tarkoitusta varten tapahtuva henkilötietojen käsittely jää tietosuojavaltuutetun toimivallan ulkopuolelle.

Tietosuojavaltuutetun toimistolla on hoidettavanaan kahdeksan ydinprosessia. Perinteinen valtuutetun tehtävä sisältää mm. kansalaisten vireille saattamien kanteluiden ratkaisemista. Valtuutetun toimisto käsittelee myös erilaisia ennakkoilmoituksia ja antaa lausuntoja esimerkiksi tutkimuslupa-asioissa, osana tietosuojavaltuutetun oikeudenloukkauksien ennaltaehkäisemiseen tähtäävää työtä.

Kolmantena ydintoimintona on konsultin roolissa toimiminen. Tällöin valtuutettu antaa rekisterinpitäjille ohjausta hyvän henkilötietojen käsittelytavan aikaansaamiseksi. Valistajan tehtävä sisältää luento- ja koulutuspalveluiden tuottamisen, ohjausmateriaalin saatavuudesta huolehtimisen ja puhelinneuvonnan.

Tietosuojavaltuutetulla on myös vaikutusta lainsäädäntötyössä ja hallinnollisten uudistusten toteuttamisessa. Velvoite kuulla tietosuojavaltuutettua edellä mainituissa tilanteissa perustuu henkilötietolakiin. Henkilötietolainsäädäntö on tuonut Suomeen käytännössä tunnetun instrumentin. Valtuutetun tehtävänä on vahvistaa toimialajärjestöjen laatimat, henkilötietojen käsittelyä ohjaavat toimialan sisäiset säännöt.

Yksi tietosuojavaltuutetun keskeinen ydintoiminto on tehtävä täytäntöönpanijana. Valtuutettu voi omasta aloitteestaan tehdä rekistereihin ja tietojärjestelmiin kohdistuvia tarkastuksia. Valtuutettu voi myös saattaa havaitsemansa laiminlyönnit virallisen syyttäjän tietoon toimenpiteitä varten.

UUSI EUROOPPALAINEN TIETOSUOJA-ASETUS TULOSSA

Jokaisessa Euroopan unionin jäsenmaassa on itsenäinen tietosuojaviranomainen. Nämä viranomaiset tekevät monipuolista yhteistyötä henkilötietojen suojan harmonisoimiseksi eri jäsenmaiden kesken.

Tietosuojavaltuutetun toimistossa on noin 15 vakinaista esittelijää sekä tarvittava määrä tu-

och privata sektorn. Endast behandling av personuppgifter som en fysisk person utför för sedvanliga personliga syften står utanför dataombudsmannens befogenheter.

Dataombudsmannens byrå har åtta kärnverksamheter. Ombudsmannens traditionella uppgift är bl.a. att avgöra klagomål från allmänheten. Ombudsmannens byrå behandlar dessutom olika slags förhandsanmälningar och ger utlåtanden t.ex. i ärenden som gäller tillstånd till undersökningar. Detta är en del av dataombudsmannens arbete för att förebygga rättskränkningar.

Den tredje kärnverksamheten är att vara konsult. Ombudsmannen ger då de registeransvariga råd om hur man åstadkommer god behandling av personuppgifter. Upplysningsarbetet består av föreläsningar och utbildning, av att ta fram informationsmaterial och av telefonrådgivning.

Dataombudsmannen har också inflytande på lagstiftningsarbetet och på administrativa reformer. Skyldigheten att höra dataombudsmannen i dessa fall bygger på personuppgiftslagen. Personuppgiftslagstiftningen har hämtat ett instrument till Finland som är känt som en uppförandekodex. Ombudsmannens uppgift är att fastställa interna regler som organisationer inom branschen har utarbetat angående behandling av personuppgifter.

En central kärnverksamhet för dataombudsmannen är verkställighet. Ombudsmannen kan på eget initiativ inspektera register och datasystem. Ombudsmannen kan även anmäla observerade underlåtelser till allmänna åklagaren för vidtagande av åtgärder.

EN NY EUROPEISK DATASKYDDSFÖRORDNING ÄR PÅ VÄG

Varje medlemsstat i EU har en oberoende dataskyddsmyndighet. Dessa myndigheter bedriver ett mångsidigt samarbete för att i medlemsstaterna harmonisera skyddet av personuppgifter.

Vid dataombudsmannens byrå finns ca 15 ordinarie föredragande samt ett behövligt antal

kihenkilöitä. Esittelijät edustavat paitsi oikeudellista myös teknologista osaamista. Asiat ratkaistaan esittelyn perusteella. Vuonna 2012 toimistoon tuli vireille lähes 3 400 asiaa. Tietosuojavaltuutetun sijaisena toimii toimiston hallinnosta vastaava toimistopäällikkö.

Tarkastusoikeuden käyttöä ja virheenoikaisua koskevista tietosuojavaltuutetun ratkaisuksista voidaan valittaa hallinto-oikeuteen ja aina korkeimpaan hallinto-oikeuteen asti.

Tietosuojavaltuutetulla ei ole ennakkolupa- tai kieltotoimivaltaa. Havaitessaan rekisterinpitäjän jatkavan lainsäädännön vastaista toimintaa tai laiminlyöntiä, voi valtuutettu pyytää tietosuojalautakunnalta asiassa kieltopäätöstä. Lautakunta voi harkintansa mukaan asettaa päätöksensä noudattamisen tueksi uhkasakon.

Tammikuussa vuonna 2012 komissio antoi ehdotuksensa uudeksi eurooppalaiseksi tietosuojasetukseksi. Sen tavoitteena on harmonisoinnin lisäksi parantaa entisestään henkilöiden itsemääräämisoikeutta ja antaa itsenäisille lainvalvontaviranomaisille paremmat työkalut lainvalvontatehtävien hoitamiseksi. Tämän uudistuksen on arveltu tulevan täysimääräisesti voimaan vuonna 2016.

stödpersoner. Föredragandena har inte bara juridiskt utan också teknologiskt kunnande. Ärendena avgörs på föredragning. År 2012 inkom nästan 3 400 ärenden till byrån. Byråchefen som svarar för byråns förvaltning är ställföreträdare för dataombudsmannen.

Dataombudsmannens avgöranden som gäller utövning av inspektionsrätt och rättelse av fel kan överklagas till förvaltningsdomstolen och ända till högsta förvaltningsdomstolen.

Dataombudsmannen har inte befogenhet att bevilja förhandstillstånd eller att utfärda förbud. Vid iakttagelser om att en registeransvarigs verksamhet eller underlåtelser fortgående strider mot lagen, kan ombudsmannen begära att datasekretessnämnden utfärdar ett förbud. Nämnden kan i sitt beslut enligt prövning utsätta vite.

I januari 2012 överlämnade kommissionen ett förslag till en ny europeisk dataskyddsförordning. Målet är vid sidan av en harmonisering att förbättra människors självbestämmanderätt och att ge de oavhängiga lagövervakningsmyndigheterna bättre arbetsredskap för att sköta sina lagövervakningsuppgifter. Bedömningen är att denna reform fullt ut kan träda i kraft år 2016.

Eva Biaudet

VÄHEMMISTÖVALTUUTETTU
MINORITETSOMBUDSMAN

- Vähemmistövaltuutetun tehtävänä on edistää etnisten vähemmistöjen ja ulkomaalaisten asemaa Suomessa sekä ehkäistä etnistä syrjintää ja puuttua syrjintään.
- Vähemmistövaltuutettu on myös kansallinen ihmiskaupparaportoiija.
- Valtuutetun asiakas- ja kohderyhmiä ovat maahanmuuttajat, Suomessa oleskelevat ulkomaalaiset sekä Suomen perinteiset etniset vähemmistöt, kuten romanit ja alkuperäiskansa saamelaiset.
- Vähemmistövaltuutetun puoleen voi kääntyä esimerkiksi, jos on omaakohtaisesti kokenut etnistä syrjintää tai on muuten havainnut sitä tapahtuvan.
- www.vahemmistovaltuutettu.fi

- Minoritetsombudsmannens uppgift är att främja etniska minoriteters och utlänningars ställning i Finland samt att förebygga etnisk diskriminering och ingripa i diskriminering.
- Minoritetsombudsmannen är också nationell människorättsrapportör.
- Ombudsmannens kundkrets och målgrupp är invandrare, utlänningar som vistas i Finland samt traditionella etniska minoriteter i Finland, så som romerna och ursprungsbefolkningen samerna.
- Till minoritetsombudsmannen kan man vända sig t.ex. om man själv har råkat ut för etnisk diskriminering eller om man annars har märkt att sådan förekommer.
- www.vahemmistovaltuutettu.fi/sv

4.4. Vähemmistövaltuutettu torjuu etnistä syrjintää

Vähemmistöjen syrjinnän vastaisen työn suuri haaste on rakenteellinen, piilossa oleva syrjintä. Asiakkamme kokevat usein tulevaisuuden syrjintänsä eri viranomaisten käsittelyssä.

Syrjintäkokemuksia on vaikea mitata ja välillä vielä vaikeampi todistaa. Lukuisat syrjintäkokemukset ja maahanmuuttajien mahdolliset aikaisemmat kokemukset viranomaisista ovat johtaneet siihen, että vähemmistöt eivät Suomessa jaa vankkaa luottamustamme viranomaisiin, eivätkä

4.4. Minoritetsombudsmannen bekämpar etnisk diskriminering

Den största utmaningen för arbetet mot diskriminering av minoriteter är den strukturella, dolda diskrimineringen. Våra kunder upplever ofta att de har blivit diskriminerade när de bemötts olika myndigheter.

Det är svårt att mäta erfarenheter av diskriminering och ännu svårare att bevisa dem. Talrika erfarenheter av diskriminering och invandrades eventuella tidigare erfarenheter av myndigheter har lett till att minoriteterna i Finland inte delar

koe saavansa heiltä apua. Julkisessa keskustelussa rasismi ja nimittely ovat lisääntyneet ja vaikuttavat myös ihmisten kokemukseen siitä, mikä on yhteiskunnassamme hyväksyttävää.

Yksi käytännöllinen esimerkki rakenteiden ja lainsäädännön aiheuttamista ongelmista liittyy niin sanottuun varmentamattomaan henkilöllisyyteen. Kun henkilö saapuu Suomeen esimerkiksi konfliktialueelta, hänellä ei välttämättä ole mukanaan asiakirjoja, joilla voitaisiin todeta varmuudella hänen alkuperäinen henkilöllisyytensä. Silloin viranomaiset myöntävät hänelle matkustusasiakirjan, jossa lukee, että henkilöllisyyttä ei ole voitu varmentaa.

Käytäntö voi johtaa monenlaisiin ongelmiin. Henkilöä ei välttämättä kirjata ollenkaan väestötietorekisteriin, eikä uusi Suomen asukas saa henkilötunnusta. Lukuisat asiakkaat ovat ottaneet hädissään yhteyttä liittyen tilanteisiin, joissa heidän henkilöllisyydessään on viranomaisten mukaan jotain epäselvää. Nämä tilanteet liittyvät esimerkiksi pankkitilin avaamiseen, henkilötietojen rekisteröimiseen väestötietojärjestelmään, lasten huoltajuuskysymyksiin sekä moniin muihin ongelmiin.

Varmentamattomaan henkilöllisyyteen liittyvät ongelmat ovat moniulotteisia ja moneen eri lakiin sekä viranomaiseen liittyviä. Merkintäkäytännön poistaminen on ollut vähemmistövaltuutetun agendalla jo monta vuotta. Vähintään olisi kartoitettava siitä seuraavat rajoitukset perusoikeuksien toteutumiselle ja korjattava ne.

Vähemmistövaltuutettu on käsitellyt näitä ongelmia monesta näkökulmasta, pyytänyt selvityksiä viranomaisilta ja kehottanut lainsäätäjää toimenpiteisiin. Vuoden 2012 aikana asia on vihdoinkin edennyt, kun sekä valtionvarainministeriö että sisäasiainministeriö ovat muun muassa vähemmistövaltuutetun aloitteesta tarttuneet asiaan.

VÄHEMMISTÖVALTUUTETTU VAALII PERUSOIKEUKSIA JA TAISTEE SYRJINTÄÄ VASTAAN

Vähemmistövaltuutetun tehtävänä on edistää etnisten vähemmistöjen ja ulkomaalaisten ase-

vårt starka förtroende för myndigheterna och inte upplever att de får hjälp av dem. I den offentliga debatten har rasism och baktaleri ökat och påverkar även människors uppfattning om vad som är godtagbart i vårt samhälle.

Ett praktiskt exempel på problem som strukturerna och lagstiftningen orsakar hänför sig till s.k. ej-bekräftad identitet. När någon kommer till Finland t.ex. från ett konfliktområde har han eller hon inte nödvändigtvis med sig dokument som med säkerhet kan bekräfta identiteten. Myndigheterna utfärdar då ett resedokument där det står att identiteten inte har kunnat bekräftas.

Denna praxis kan leda till många slags problem. Personen i fråga kan eventuellt inte alls antecknas i befolkningsregistret och den som är ny i Finland får inte en personbeteckning. Talrika kunder har i sin nöd tagit kontakt i situationer där det enligt myndigheterna finns någon klarhet med deras identitet. Det gäller t.ex. när ett bankkonto ska öppnas, personuppgifter registreras i befolkningsdatasystemet, frågor om vårdnad om barn samt många andra problem.

Problemen med ej-bekräftad identitet är mångfacetterade och hänger samman med flera lagar och myndigheter. En ändring av praxis angående dessa anteckningar har redan flera år funnits på minoritetsombudsmannens agenda. Det minsta man borde göra är att kartlägga vilka begränsningar denna praxis har för de grundläggande rättigheterna och korrigera dem.

Minoritetsombudsmannen har behandlat dessa problem ur många synvinklar, begärt utredningar av myndigheterna och uppmanat lagstiftaren att vidta åtgärder. Under år 2012 har saken äntligen gått framåt när både finansministeriet och inrikesministeriet på initiativ av bl.a. minoritetsombudsmannen har tagit sig an saken.

MINORITETSOMBUDSMÄNNEN SLÅR VAKT OM DE GRUNDLÄGGANDE RÄTTIGHETERNA OCH KÄMPAR MOT DISKRIMINERING

Minoritetsombudsmannens uppgift är att främja etniska minoriteters och utlänningars ställning

maa Suomessa sekä ehkäistä etnistä syrjintää ja puuttua siihen. Vähemmistövaltuutettu on myös kansallinen ihmiskaupparaportoiija.

Valtuutetulla on toimivaltansa perusteella suuri vapaus ratkaista, millä tavoin etnisiä suhteita ja yhdenvertaisuutta edistetään, rasismia vastustetaan tai yksittäisiin oikeusloukkauksiin puututaan. Tässä tehtävässä tiedotuksen ja median rooli ovat keskeisiä. Siksi osallistumme aktiivisesti yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Monet ratkaisut yksittäisten syrjintäkokeusten selvittämisessä ovat yhteistyön tuloksia. Pehmeät keinot voivat monesti olla tehokkaita aidon muutoksen ja uuden ajattelun aikaansaamisessa.

Vähemmistövaltuutettu pyytää selvitystä, kehottaa korjaamaan syrjintätilanteen, antaa lausuntoja, suosituksia ja neuvoja, herättää julkista keskustelua ja ehkä moittii viranomaisten toimintaa tai päättäjien ratkaisuja. Valtuutettu pyrkii myös huomioimaan, miten konfliktitilanteissa olisi löydettävissä rakentavia ratkaisuja, jotka helpottaisivat osapuolten kanssakäymistä ja keskinäistä ymmärrystä tulevaisuudessa.

Erityisen merkittävässä tapauksissa vähemmistövaltuutettu voi jatkaa asian oikeudellista käsittelyä viemällä asian syrjintälautakuntaan tai tuomioistuimeen. Monesti yksittäinen ongelma on osa rakenteellista syrjintää, jolloin päättäjille ja viranomaisille tiedottaminen on keskeistä.

VÄHEMMISTÖVALTUUTETUN MANDAATTI LAAJENE

Eduskunta totesi jo vuoden 2004 yhdenvertaisuuslakia hyväksyessään, että hallituksen tulisi valmistella uusi yhdenvertaisuuslainsäädäntö jossa eri syrjintäperusteet (kuten ikä, vammaisuus, seksuaalinen suuntautuminen sekä uskonto ja vakaumus) tuotaisiin samanlaisen oikeussuojan ja oikeusturvakeinojen piiriin. Uuden yhdenvertaisuuslainsäädännön valmistelu aloitettiin vuonna 2007, mutta lain tarkasta sisällöstä, valtuutetun mandaatista ja lain toimeenpanon resurssista ei ole keuhattavella 2013 vielä ratkaisua.

i Finland samt att förebygga etnisk diskriminering och ingripa i diskriminering. Minoritetsombudsmannen är också nationell människorättsrapportör.

Ombudsmannen har inom sin behörighet stor frihet att avgöra på vilket sätt etniska förhållanden och jämlikhet främjas och rasism bekämpas och hur man ingriper i enskilda rättskränkningar. I den uppgiften har informationen och medierna en central roll. Därför deltar vi aktivt i den samhälleliga debatten.

Flera avgöranden efter utredningar om enskilda fall av diskriminering är resultat av samarbete. Mjuka metoder kan ofta vara effektiva för att få till stånd äkta förändring och ett nytt tänkande.

Minoritetsombudsmannen begär utredningar, uppmanar att upphöra med diskriminering, ger utlåtanden, rekommendationer och råd, väcker offentlig debatt och kan även klandra myndigheters verksamhet eller beslutsfattarens avgöranden. Ombudsmannen försöker också uppmärksamma hur man i konfliktituationer kan finna konstruktiva lösningar som för framtiden underlättar umgänget och förståelsen mellan parterna.

I särskilt betydelsefulla fall kan minoritetsombudsmannen fortsätta den rättsliga behandlingen genom att föra saken till diskrimineringsnämnden eller till domstol. I många fall är ett enskilt problem en del av strukturell diskriminering och då är det viktigt att informera beslutsfattarna och myndigheterna.

MINORITETSOMBUDSMÄNNENS MANDAT UTVIDGAS

Riksdagen konstaterade redan när 2004 års likabehandlingslag antogs att regeringen borde bereda ny lagstiftning om likabehandling, där de olika diskrimineringsgrunderna (så som ålder, funktionsnedsättning, sexuell läggning, tro och övertygelse) skulle ges likadant rättskydd och likadana rättsmedel. Beredningen av en ny likabehandlingslagstiftning inleddes år 2007, men på vårvintern 2013 fanns det inte ännu något avgörande om lagens exakta innehåll, ombudsmannens mandat och resurserna för verkställigheten.

tä päättäjille, tiedotamme lapsen oikeuksista, seuraamme lasten hyvinvointia sekä vaikuttamme päättäjiin puheiden, tapaamisen, aloitteiden ja lausuntojen avulla.

Työn tukena toimii laajasti alan toimijoita verkostoiva lapsiasianeuvottelukunta. Lapsiasiavaltuutetulla on myös 14-henkinen nuorten neuvonantajien ryhmä.

Vuonna 2012 lapsiasiavaltuutetun toimisto antoi lakiesityksistä yhteensä 28 lausuntoa ministeriöille ja eduskunnalle. Arvioimme esityksiä lapsen oikeuksien sopimuksen velvoitteiden näkökulmasta. Omia aloitteita teimme 11. Niistä tärkein koski lasten kanssa työskentelevien rikostaustan tarkistamista koskevan lain uudistamista.

Lapsiasiavaltuutettu esiintyi vuoden 2012 aikana noin 40 tilaisuudessa. Toimistomme väen sekä lasten ja nuorten välisiä tapaamisia oli yhteensä 19.

Lapsiasiavaltuutettu ei anna kannanottoja yksittäisten lasten tai perheiden tilanteista. Vastanotimme ja vastasimme vuoden 2012 aikana kuitenkin yhteensä 525 kansalaisyhteydenottoon. Tavallisimmat aihepiirit olivat lastensuojelu, huolto- ja tapaamisasiat, yleinen lasten kohtelu sekä kouluasiat. Yhteydenotot antavat arvokasta tietoa vaikuttamistyön tueksi.

LASTEN JA NUORTEN KOKEMUSTIETO KÄYTTÖÖN

Rohkaisemme päättäjiä ja lasten kanssa työskenteleviä aikuisia sekä palveluiden kehittäjiä oppimaan lasten ja nuorten kokemustiedosta. Vuonna 2012 kaksi julkaisuamme avasi lasten ja nuorten omaa näkökulmaa arkeensa.

”Hei, kato mua!” -julkaisu kertoi huonokouloisten ja kuurojen lasten näkökulmasta kotiin, kouluun ja vapaa-aikaansa. *”Suojele unelmia -vaali toivoa”* -julkaisu tiivistä nuorten suosituksia lastensuojelun ja sijaishuollon laadun parantamiseen. Julkaisu perustui 120 kodin ulkopuolelle sijoitetun nuoren tapaamiseen. Nuoret toivoivat aikuisilta erityisesti ymmärrettävää tietoa, *”tsemppiä”*, luottamusta rakentavaa vuorovaikutusta sekä ennakkoluulojen purkamista.

de ungas åsikter är, förmedlar dem till beslutsfattarna, informerar om barnens rättigheter, följer barnens välfärd och vi påverkar beslutsfattarna genom tal, möten, initiativ och utlåtanden.

Arbetet stöds av barnombudsmannadelegationen, som är ett nätverk för aktörer på området. Barnombudsmannen har också en grupp bestående av 14 ungdomsrådgivare.

År 2012 gav barnombudsmannens byrå sammanlagt 28 utlåtanden till ministerierna och riksdagen angående lagförslag. Vi bedömer förslagen i relation till konventionen om barnets rättigheter. Vi tog 11 egna initiativ. Det viktigaste av dem gällde en ändring av lagen om kontroll av bakgrund hos personer som arbetar med barn.

Under år 2012 uppträdde barnombudsmannen på ca 40 evenemang. Sammanlagt 19 träffar hölls mellan byråns folk samt barn och unga.

Barnombudsmannen tar inte ställning till enskilda barns eller familjers förhållanden. Vi tog dock emot och besvarade sammanlagt 525 kontakter från medborgarna under år 2012. De viktigaste frågorna gällde barnskydd, tvister om vårdnad och umgänge, allmän behandling av barn samt skolfrågor. Kontakterna ger värdefull kunskap till stöd för arbetet med att påverka.

BARN OCH UNGAS ERFARENHETER BÖR ANVÄNDAS

Vi uppmuntrar beslutsfattare och vuxna som arbetar med barn samt dem som utvecklar olika tjänster att lära sig av barns och ungas erfarenheter. År 2012 belyste två av våra publikationer barns och ungas egen syn på sin vardag.

Publikationen *”Snälla, titta på mig!”* berättade om hur barn med nedsatt hörsel och döva barn ser på hemmet, skolan och sin fritid. Publikationen *”Skydda drömmarna - värna om hoppet”* sammanfattade de ungas rekommendationer om hur kvaliteten på barnskyddet och vård utanför hemmet kunde förbättras. Publikationen byggde på möten med 120 unga som var placerade utanför hemmet. Av de vuxna hoppades de unga i synnerhet på begriplig information,

Kuntavaalien alla kokosimme vaikuttamisverkoston, jonka *”Lasten ja nuorten valtuutettu”* -kampanjaan sitoutui yli 4 000 kuntavaaliehdokasta. Kuntaliitoksia kotikunnissaan kokeneet lapset ja nuoret laativat kannanoton ohjeeksi kuntautuustuksen valmisteluun. Kannanotto luovutettiin ministeri Henna Virkkuselle ja jaetaan kaikkiin kuntiin.

YMMÄRRETTÄVÄÄ TIETOA OMISTA OIKEUKSISTA

Koska lapsiasiavaltuutettu ei Suomessa käsittele kanteluita, tulee muiden ihmisoikeus- ja lainvalvontaviranomaisten kiinnittää erityistä huomiota oman toimintansa lapsiystävällisyyteen.

Myös alaikäisille tulee tarjota ymmärrettävää tietoa pääsystä oikeuksiinsa. Heitä tulee tukea ja auttaa käyttämään tarpeellisia oikeusturva- ja suojakeinoja. Niin lastensuojelu-, kehitysvamma- kuin muidenkin laitosten valvonnassa tulee ottaa selvää asukkaana olevien lasten ja nuorten omista kokemuksista. Vaikutamme näiden tavoitteiden edistämiseksi myös ihmisoikeuskeskuksen verkostoissa. Selkokielen viranomais-tiedotus auttaisi alaikäisten lisäksi myös heidän vanhempiaan ja muita aikuisia omien oikeuksiensa puolustamisessa.

Lapsen oikeuksien viestinnässä vakiinnutamme kansallisia yhteistyörakenteita järjestöjen, kirkon ja valtiovallan toimijoiden kesken. Lapsen oikeuksien päivän (20.11.) yhteisenä teemana vuonna 2012 oli lapsen oikeus kasvatukseen. Vuonna 2013 teemana ovat vammaisten lasten oikeudet.

Lapsiasiavaltuutettu tuottaa esitteitä sekä alakouluikäisille suunnatun verkkopalvelun (www.lastensivut.fi). Edistämme myös ihmisoikeuskasvatuksen toiminnallisten menetelmien jalkauttamista laajassa yhteistyöverkostossa.

Vuosikirjassamme tarjoamme päättäjille tiiviin katsauksen lasten ja nuorten hyvinvoinnin ajankohtaisiin teemoihin. Vuoden 2012 vuosikirjan teemana oli *”Lasten ja nuorten kunta luo hyvinvointia”*. Vuoden 2013 vuosikirja tarjoaa lasten hyvinvoinnin uusinta tilastollista seurantatietoa.

”kampanja”, växerverkan som bygger på förtroende samt undanröjande av fördomar.

Inför kommunalvalet samlade vi ett nätverk för påverkan. Fler än 4 000 kommunalvalskandidater ställde upp i kampanjen *”Barnens och de ungas fullmäktige”*. Barn och unga som i sin hemkommun hade upplevt kommunsammanslagningar utarbetade ett ställningstagande som direktiv för beredning av kommunsammanslagningar. Ställningstagandet överlämnades till minister Henna Virkkunen och delas ut till samtliga kommuner.

BEGRIPLIG INFORMATION OM DE EGNA RÄTTIGHETERNA

Eftersom barnombudsmannen i Finland inte behandlar klagomål, måste andra myndigheter som övervakar de mänskliga rättigheterna och lagligheten fästa särskild vikt vid att den egna verksamheten är barnvänlig.

Även minderåriga måste ges begriplig information om tillgång till rättvisa. De bör stödjas och hjälpas att använda sig av de medel som behövs för att få rättssäkerhet och rättsskydd. I övervakningen av anstalter för barnskydd och utvecklingsstörda liksom även av andra anstalter måste man ta reda på vilka egna erfarenheter de barn och unga har som bor i anstalterna. Vi medverkar även inom Människorättscentrets nätverk till att nå dessa mål. Myndighetsinformation på klarspråk skulle inte bara hjälpa de minderåriga utan även deras föräldrar och andra vuxna när de försvarar sina egna rättigheter.

I informationen om barnets rättigheter befäster vi de nationella strukturerna för samarbete mellan olika organisationer, kyrkans och statsmaktens aktörer. Det gemensamma temat för barnets dag (20.11) år 2012 var barnets rätt till fostran. År 2013 är temat rättigheterna för barn med funktionsnedsättning.

Barnombudsmannen utarbetar broschyrer samt nättjänsten www.lastensivut.fi för barn i lågstadietiden. Vi främjar också införande av

Testaamme Jyväskylän yliopiston sekä opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa lasten hyvinvoinnin kansallisten indikaattoreiden toimivuutta.

Ulkopuoliset odotukset toimintaamme kohtaan ovat suuret. Kansalaisyhteydenottojen määrä kasvaa vuosittain. Puheet ja luennot kiinnostavat. Missään muussa vastaavan kokiossa Euroopan maassa lapsiasiavaltuutetun työtä ei tehdä niin vähäisellä henkilöstöllä kuin Suomessa.

funktionella metoder för människorättsfostran inom ett omfattande samarbetsnätverk.

I vår årsbok erbjuder vi beslutsfattarna en koncentrerad överblick över teman som är aktuella för barns och ungas välmående. Temat för årsboken 2012 var "En kommun för barn och unga skapar välfärd". Årsboken 2013 erbjuder den färskaste statistiken om barns välfärd. Tillsammans med Jyväskylä universitet samt undervisnings- och kulturministeriet testar vi hur de nationella indikatorerna för barns välfärd fungerar.

De yttre förväntningarna på vår verksamhet är stora. Antalet kontakter från medborgarna växer varje år. Våra anföranden och föreläsningar intresserar. Inte i något annat europeiskt land av samma storlek utförs barnombudsmannens arbete med så små personresurser som i Finland.

5

Liitteet Bilagor

IHMISOIKEUSKESKUS	78
LAG OM RIKSDAGENS JUSTITIEOMBUDSMAN 14.3.2002/197	79
IHMISOIKEUSVALTUUSKUNNAN ASETTAMINEN	80–84
VIKTIGASTE KONVENTIONER OM MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER	86–90
TOIMINTASUUNNITELMA VUOSILLE 2012–2013	92–97
VERKSAMHETSPLAN FÖR ÅREN 2012–2013	98–104
KESKEISIMMÄT IHMISOIKEUSSOPIMUKSET	106–107
VIKTIGASTE KONVENTIONER OM MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER	108–109

3 a luku (20.5.2011/535)

Ihmisoikeuskeskus

19 b § (20.5.2011/535)

Ihmisoikeuskeskuksen tarkoitus

Perus- ja ihmisoikeuksien edistämistä varten eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian yhteydessä on Ihmisoikeuskeskus.

19 c § (20.5.2011/535)

Ihmisoikeuskeskuksen johtaja

Ihmisoikeuskeskuksella on johtaja, jolla tulee olla hyvä perehtyneisyys perus- ja ihmisoikeuksiin. Eduskunnan oikeusasiamies nimittää johtajan neljän vuoden toimikaudeksi saatuaan asiasta perustuslakivaliokunnan kannanoton. Johtajan tehtävänä on johtaa ja edustaa Ihmisoikeuskeskusta sekä ratkaista ne Ihmisoikeuskeskukselle kuuluvat asiat, jotka eivät tämän lain mukaan kuulu ihmisoikeusvaltuuskunnalle.

19 d § (20.5.2011/535)

Ihmisoikeuskeskuksen tehtävät

Ihmisoikeuskeskuksen tehtävänä on:

- 1) edistää perus- ja ihmisoikeuksia koskevaa tiedotusta, kasvatusta, koulutusta ja tutkimusta sekä näihin liittyvää yhteistyötä;
 - 2) laatia selvityksiä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta;
 - 3) tehdä aloitteita sekä antaa lausuntoja perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseksi ja toteuttamiseksi;
 - 4) osallistua perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseen ja turvaamiseen liittyvään eurooppalaiseen ja kansainväliseen yhteistyöhön;
 - 5) huolehtia muista vastaavista perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseen ja toteuttamiseen liittyvistä tehtävistä.
- Ihmisoikeuskeskus ei käsittele kanteluja. Tehtäviensä hoitamiseksi Ihmisoikeuskeskuksella on oikeus saada tarpeelliset tiedot ja selvitykset viranomaisilta maksutta.

19 e § (20.5.2011/535)

Ihmisoikeusvaltuuskunta

Ihmisoikeuskeskuksella on ihmisoikeusvaltuuskunta, jonka eduskunnan oikeusasiamies keskuksen johtajaa kuultuaan asettaa neljäksi vuodeksi kerrallaan. Valtuuskunnan puheenjohtajana toimii Ihmisoikeuskeskuksen johtaja. Valtuuskunnassa on lisäksi vähintään 20 ja enintään 40 jäsentä. Valtuuskunta koostuu kansalaisyhteiskunnan, perus- ja ihmisoikeustutkimuksen sekä muiden perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseen ja turvaamiseen osallistuvien toimijoiden edustajista. Valtuuskunta valitsee keskuudestaan varapuheenjohtajan. Jos valtuuskunnan jäsen eroaa tai kuolee kesken toimikauden, oikeusasiamies nimeää hänen tilalleen jäljellä olevaksi toimikaudeksi uuden jäsenen.

Eduskunnan kansliatoimikunta vahvistaa valtuuskunnan jäsenten palkkion.

Valtuuskunnan tehtävänä on:

- 1) käsitellä laajakantoisia ja periaatteellisesti tärkeitä perus- ja ihmisoikeusasioita;
- 2) hyväksyä vuosittain Ihmisoikeuskeskuksen toimintasuunnitelma ja keskuksen vuotuinen toimintakertomus;
- 3) toimia perus- ja ihmisoikeusalan toimijoiden kansallisena yhteistyöelimenä.

Valtuuskunta on päätösvaltainen, kun puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja sekä vähintään puolet jäsenistä ovat läsnä. Valtuuskunnan päätökseksi tulee se mielipide, jota enemmistö on kannattanut. Äänen mennessä tasan puheenjohtajan ääni ratkaisee. Toimintansa järjestämistä varten valtuuskunnalla voi olla työvaliokunta ja jaostoja. Valtuuskunta voi hyväksyä työjärjestyksen.

Lag om riksdagens justitieombudsman

14.3.2002/197

3 a kap (20.5.2011/535)

Människorättscentret

19 b § (20.5.2011/535)

Människorättscentrets syfte

För främjande av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna finns Människorättscentret i samband med riksdagens justitieombudsmans kansli.

19 c § (20.5.2011/535)

Människorättscentrets direktör

Människorättscentret har en direktör som ska vara väl förtrogen med de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Efter att ha fått grundlagsutskottets ställningstagande utnämner riksdagens justitieombudsman direktören för en mandatperiod om fyra år. Direktörens uppgift är att leda och representera Människorättscentret och att avgöra de ärenden som ankommer på Människorättscentret och som inte enligt denna lag ska avgöras av människorättsdelegationen.

19 d § (20.5.2011/535)

Människorättscentrets uppgifter

Människorättscentret ska

- 1) främja informationen, fostran, utbildningen och forskningen samt samarbetet i anslutning till dem i fråga om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna,
 - 2) utarbeta rapporter om hur de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses,
 - 3) ta initiativ och ge utlåtanden för främjande och tillgodoseende av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna,
 - 4) delta i det europeiska och det internationella samarbetet för främjande och tryggnad av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna,
 - 5) sköta andra motsvarande uppgifter som anknyter till främjandet och tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna.
- Människorättscentret behandlar inte klagomål.

Människorättscentret har rätt att av myndigheterna avgiftsfritt få de uppgifter och utredningar som centret behöver för att sköta sina uppgifter.

19 e § (20.5.2011/535)

Människorättsdelegationen

Människorättscentret har en människorättsdelegation som riksdagens justitieombudsman tillsätter för fyra år i sänder efter att ha hört centrets direktör. Ordförande för delegationen är Människorättscentrets direktör. Delegationen har dessutom minst 20 och högst 40 medlemmar. Delegationen består av representanter för det civila samhället, forskningen kring de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna och andra aktörer som deltar i främjandet och tryggnaden av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Delegationen väljer inom sig en vice ordförande. Om en medlem av delegationen avgår eller avlider under mandatperioden, utser justitieombudsmannen en ny medlem i hans eller hennes ställe för den återstående mandatperioden.

Riksdagens kanslikommission fastställer arvodet för delegationens medlemmar.

Delegationen ska

- 1) behandla vittsyftande och principiellt viktiga frågor som gäller de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna,
 - 2) årligen godkänna Människorättscentrets verksamhetsplan och centrets verksamhetsberättelse,
 - 3) vara ett nationellt samarbetsorgan för aktörerna inom fältet för de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna.
- Delegationen är beslutförför när ordföranden eller vice ordföranden och minst hälften av medlemmarna är närvarande. Som delegationens beslut gäller den mening som flertalet har understött. Vid lika röstetal avgör ordförandens röst. För organiseringen av sin verksamhet kan delegationen ha ett arbetsutskott och sektioner. Delegationen får anta en arbetsordning.

29.3.2012

Dnro 508/1/12

Jakelussa mainituille

Asia: Ihmisoikeusvaltuuskunnan asettaminen

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 19 e §:n mukaisesti olen tänään tekemälläni päätöksellä Ihmisoikeuskeskuksen johtajaa kuultuani asettanut ihmisoikeusvaltuuskunnan neljän vuoden toimikaudeksi 1.4.2012 – 31.3.2016.

Edellä mainitun lainkohdan mukaan Ihmisoikeuskeskuksella on ihmisoikeusvaltuuskunta, jonka eduskunnan oikeusasiamies keskuksen johtajaa kuultuaan asettaa neljäksi vuodeksi kerrallaan. Valtuuskunnan puheenjohtajana toimii Ihmisoikeuskeskuksen johtaja. Valtuuskunnassa on lisäksi vähintään 20 ja enintään 40 jäsentä. Valtuuskunta koostuu kansalaisyhteiskunnan, perus- ja ihmisoikeustutkimuksen sekä muiden perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseen ja turvaamiseen osallistuvien toimijoiden edustajista. Valtuuskunta valitsee keskuudestaan varapuheenjohtajan.

Ihmisoikeusvaltuuskunnan tehtävänä on:

- käsitellä laajakantoisia ja periaatteellisesti tärkeitä perus- ja ihmisoikeusasioita;
- hyväksyä vuosittain Ihmisoikeuskeskuksen toimintasuunnitelma ja keskuksen vuotuinen toimintakertomus;
- toimia perus- ja ihmisoikeusalan toimijoiden kansallisena yhteistyöelimenä.

Eduskunnan kansliatoimikunta on 16.2.2012 (KTK 1/2012) vahvistanut valtuuskunnan jäsenten ja varapuheenjohtajan palkkion.

Valtuuskunnan puheenjohtaja:
Ihmisoikeuskeskuksen johtaja Sirpa Rautio

2

Valtuuskunnan jäsenet ja heidän edustamansa tahot:

1. Eduskunnan apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin
2. Kansliapäällikkö Kimmo Hakonen, Oikeuskanslerin virasto
3. Vähemmistövaltuutettu Eva Biaudet
4. Tasa-arvovaltuutettu Pirkko Mäkinen
5. Tietosuojavaltuutettu Reijo Aarnio
6. Lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula
7. Puheenjohtaja Klemetti Näkkäläjärvi, Saamelaiskäräjät
8. Puheenjohtaja Liisa Murto, Ihmisoikeusliitto ry
9. Lakimies Aiman Mroueh, Pakolaisneuvonta ry
10. Oikeudellinen neuvonantaja Tiina Valonen, Amnesty International, Suomen osasto
11. Pääsihteeri Kristiina Kumpula, Suomen Punainen Risti
12. Varapuheenjohtaja Ilkka Kantola, Suomen YK-liitto
13. Puheenjohtaja Pentti Arajärvi, Lastensuojelun Keskusliitto
14. Vs. kehittämisjohtaja Mirella Huttunen, Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry
15. Varapuheenjohtaja Helena Ranta, Naisjärjestöjen Keskusliitto
16. Pääsihteeri Aija Salo, Seta ry
17. Järjestöjohtaja Göran Johansson, Mielenterveyden keskusliitto ry
18. Toiminnanjohtaja, hallituksen jäsen Kalle Könkkölä, Kynnys ry, Vammaisten ihmisoikeuskeskus VIKE (Invalidiliitto ry ja Kynnys ry), Vammaisfoorumi ry
19. Puheenjohtaja Henna Huttu, Fintiko Romano Forum ry.
20. Puheenjohtaja Abdirahid Dirie, Suomen somaliliitto ry
21. Toiminnanjohtaja Petr Potchinchtchikov, Suomen Venäjänkielisten Yhdistysten Liitto FARO
22. Ohjelmajohtaja Inka Hetemäki, Suomen UNICEF
23. Yksikön päällikkö Petri Merenlahti, Suomen evankelis-luterilainen kirkko

24. Pääsihteeri Esa Ylikoski, Vapaa-ajattelijain Liitto ry.
25. Asianajaja Jouko Pelkonen, Suomen Asianajajaliitto
26. Toiminnanjohtaja Eero Yrjö-Koskinen, Suomen Luonnonsuojeluliitto
27. Lakimies Ida Staffans, Suomen Kuntaliitto
28. Puheenjohtaja Astrid Thors, Kansainvälisten ihmisoikeusasiain neuvottelukunta (IONK)
29. Neuvottelukunnan jäsen Hamed Shafae, Etnisten suhteiden neuvottelukunta (ETNO)
30. Varapuheenjohtaja Väinö Lindberg, Romaniasiain neuvottelukunta (RONK)
31. Toiminnanjohtaja, varapuheenjohtaja Markku Jokinen, Valtakunnallinen vammaisneuvosto (VANE), Kuurojen Liitto ry
32. Puheenjohtaja Jukka Relander, Tasa-arvoasiain neuvottelukunta (TANE)
33. Puheenjohtaja Jouni Mykkänen, Vanhus- ja eläkeasioiden neuvottelukunta
34. Varapuheenjohtaja Pirkko Nuolijärvi, Kieliasiain neuvottelukunta
35. Tutkija Sami Myllyniemi, Valtion Nuorisoasiain neuvottelukunta (NUORA)
36. Puheenjohtaja Liisa Heinonen, ILO-neuvottelukunta
37. Akatemiaprofessori Kaarlo Tuori, Helsingin yliopisto
38. Professori Elina Pirjatanniemi, Åbo Akademi, Turun yliopisto, Svenska Finlands folkting
39. Tutkimusprofessori, johtaja Timo Koivurova, Lapin yliopisto, Pohjoisen ympäristö- ja vähemmistöoikeuden instituutti
40. Neuvoston yleisöjäsen Riitta Ollila, Julkisen sanan neuvosto

Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Kansliapäällikkö Päivi Romanov

JAKELU

Helsingin yliopisto, rehtori Thomas Wilhelmsson
Lapin yliopisto / Pohjoisen ympäristön ja vähemmistöoikeuden instituutin johtaja
Tampereen yliopisto, rehtori Kaija Holli
Turun yliopisto, rehtori Keijo Virtanen
Åbo Akademi – Ihmisoikeusinstituutti

Amnesty International ry, Suomen osasto
Fintiko Romano Forum ry
Helsingin juutalainen seurakunta
Ihmisoikeusliitto ry
Kehitysvammaliitto
Kehitysyhteistyön palvelukeskus - Kepa ry
Kirkon ihmisoikeuskysymysten neuvottelukunta-KION, Kirkkohallitus
Kuurojen Liitto ry
Kynnys ry
Lastensuojelun keskusliitto
Mannerheimin lastensuojeluliitto
Mielenterveyden keskusliitto ry
Miessakit ry
Monika-Naiset Liitto ry
Naisasialiitto Unioni, Maikki Friberg-koti
Naisjärjestöjen Keskusliitto
Naisjärjestöt yhteistyössä – Nytkis ry
Näkövammaisten Keskusliitto ry
Pelastakaa Lapset ry
Plan Suomi Säätiö
Romano missio
Sadankomitea ry
Seta – Seksuaalinen tasavertaisuus ry
Suomen Evankelisluterilainen kirkko
Suomen Islamilainen Neuvosto - SINE ry
Suomen Luonnonsuojeluliitto ry.
Suomen nuorisoyhteistyö - Allianssi ry
Suomen Ortodoksinen kirkko
Suomen Pakolaisapu
Suomen Pakolaisneuvonta
Suomen Punainen Risti
SOSTE Suomen sosiaali- ja terveys ry
Suomen Somaliliitto
Suomen Unicef
Suomen venäjänkielisten yhdistysten liitto ry
Suomen World Vision
Suomen YK-liitto
Trasek ry
Vakaumusten tasa-arvo – VATA ry
Vammaisfoorumi ry
Vammaisten ihmisoikeuskeskus, VIKE
Vanhus- ja lähimmäispalveluliitto – Valli
Vanhustyön keskusliitto

Vapaa-ajattelijain liitto ry
WWF Suomi
Akava ry
EK – Elinkeinoelämän keskusliitto
Kirkon työmarkkinalaitos
Kuntatyöntajat – KT
Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö ry - SAK
Suomen Toimihenkilökeskusjärjestö - STTK
Valtion työmarkkinalaitos, valtiovarainministeriö

Suomen Asianajajaliitto
Suomen Kuntaliitto
Svenska Finlands Folkting

Etnisten suhteiden neuvottelukunta, sisäasiainministeriö
Kansainvälisten ihmisoikeusasiain neuvottelukunta, ulkoasiainministeriö
Kehityspoliittinen neuvottelukunta, ulkoasiainministeriö
Kieliasiainneuvottelukunta, oikeusministeriö
Nuorisiasiain neuvottelukunta, opetus- ja kulttuuriministeriö
Romaniasiain neuvottelukunta, sosiaali- ja terveysministeriö
Siviilikriisinhallinnan neuvottelukunta, sisäasiainministeriö
Tasa-arvoasiain neuvottelukunta, sosiaali- ja terveysministeriö
Ulkomaalaisten työntekijäin työsuhte- ja oleskelulupa-asioiden neuvottelukunta, sisäasiainministeriö
Valtakunnallinen vammaisneuvosto, sosiaali- ja terveysministeriö
Vanhus- ja eläkeasioiden neuvottelukunta, sosiaali- ja terveysministeriö

Valtioneuvoston oikeuskansleri
Lapsiasiavaltuutettu
Tasa-arvovaltuutettu
Tietosuojavaltuutettu
Vähemmistövaltuutettu
Saamelaiskäräjät

29.3.2012

508/1/12

Dnr

Enligt sändlista

Ärende:

Tillsättning av Människorättsdelegationen

Enligt 19 e § i lagen om riksdagens justitieombudsman har jag idag efter att ha hört Människorättscentrets direktör tillsatt centrets människorättsdelegation för fyraårsperioden 1.4.2012 – 31.3.2016.

Enligt den nyss nämnda bestämmelsen har Människorättscentret en människorättsdelegation som riksdagens justitieombudsman tillsätter för fyra år i sänder efter att ha hört centrets direktör. Människorättscentrets direktör är ordförande för delegationen. Delegationen har minst 20 och högst 40 medlemmar. Delegationen består av representanter för det civila samhället, forskningen kring de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna och andra aktörer som deltar i främjandet och tryggheten av rättigheterna. Delegationen väljer inom sig en vice ordförande.

Människorättsdelegationen ska:

- behandla vittsyftande och principiellt viktiga frågor som gäller de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna;
- årligen godkänna Människorättscentrets verksamhetsplan och centrets verksamhetsberättelse,
- vara ett nationellt samarbetsorgan för aktörerna inom fältet för de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna.

Riksdagens kanslikommission har 16.2.2012 (KTK 1/2012) fastställt arvudet för delegationens medlemmar och vice ordförande.

2

Människorättsdelegationens ordförande:
Människorättscentrets direktör Sirpa Rautio

Delegationens medlemmar samt de organisationer de företräder:

1. Riksdagens justitieombudsman Maija Sakslin
2. Kanslichef Kimmo Hakonen, Justitiekanslersämbetet
3. Minoritetsombudsman Eva Biaudet
4. Jämställdhetsombudsman Pirkko Mäkinen
5. Dataombudsman Reijo Aarnio
6. Barnombudsman Maria Kaisa Aula
7. Ordförande Klemetti Näkkäläjärvi, Sametinget
8. Ordförande Liisa Murto, Förbundet för mänskliga rättigheter rf
9. Jurist Aiman Mroueh, Flyktingrådgivningen rf
10. Juridisk rådgivare Tiina Valonen, Amnesty International, Finlands avdelning
11. Generalsekreterare Kristiina Kumpula, Finlands Röda Kors
12. Vice ordförande Ilkka Kantola, Finlands FN-förbund
13. Ordförande Pentti Arajärvi, Centralförbundet för barnskydd
14. Vik. utvecklingsdirektör Mirella Huttunen, Finlands Ungdomssamarbete Allians rf
15. Viceordförande Helena Ranta, Kvinnoorganisationernas centralförbund
16. Generalsekreterare Aija Salo, Seta ry
17. Verksamhetsledare Göran Johansson, Centralförbundet för Mental Hälsa rf
18. Verksamhetschef, styrelseledamot Kalle Könkkölä, Kynnys ry, Vammaisten ihmisoikeuskeskus VIKE (Invalidförbundet rf och Kynnys ry), Handikappforum rf
19. Ordförande Henna Huttu, Fintiko Romano Forum ry.
20. Ordförande Abdirahid Dirie, Suomen somaliliitto ry
21. Verksamhetsledare Petr Potchinchchikov, Suomen Venäjänkielisten Yhdistysten Liitto FARO

22. Programledare Inka Hetemäki, Finlands UNICEF
23. Enhetschef Petri Merenlahti, Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland
24. Generalsekreterare Esa Ylikoski, Vapaa-ajattelijain Liitto ry.
25. Jurist Jouko Pelkonen, Finlands Advokatförbund
26. Verksamhetsledare Eero Yrjö-Koskinen, Suomen Luonnonsuojeluliitto
27. Jurist Ida Staffans, Finlands kommunförbund
28. Ordförande Astrid Thors, Delegationen för internationella människorättsärenden
29. Medlem i delegationen, Hamed Shafae, Delegationen för etniska relationer (ETNO)
30. Vice ordförande Väinö Lindberg, Delegationen för romska ärenden
31. Verksamhetschef, viceordförande Markku Jokinen, Riksomfattande handikapprådet, Finlands dövas förbund rf
32. Ordförande Jukka Relander, Delegationen för jämställdhetsärenden
33. Ordförande Jouni Mykkänen, Delegationen för äldre- och pensionsärenden
34. Viceordförande Pirkko Nuolijärvi, Delegationen för språkärenden
35. Forskare Sami Myllyniemi, Delegationen för ungdomsärenden (NUORA)
36. Ordförande Liisa Heinonen, ILO-delegationen
37. Akademiprofessor Kaarlo Tuori, Helsingfors universitet
38. Professor Elina Pirjatanniemi, Åbo Akademi, Åbo universitet, Svenska Finlands folkting
39. Professor, direktör Timo Koivurova, Lapin yliopisto, Pohjoisen ympäristö- ja vähemmistöoikeuden instituutti
40. Nämndeledamot Riitta Ollila, Opinionsnämnden för massmedier

Justitieombudsman Petri Jääskeläinen

Kanslichef Päivi Romanov

SÄNDLISTA:

Helsingin yliopisto, rehtori Thomas Wilhelmsson
Lapin yliopisto / Pohjoisen ympäristön ja vähemmistöoikeuden instituutin johtaja
Tampereen yliopisto, rehtori Kaija Holli
Turun yliopisto, rehtori Keijo Virtanen
Åbo Akademi – Ihmisoikeusinstituutti

Amnesty International ry, Suomen osasto
Fintiko Romano Forum ry
Helsingin juutalainen seurakunta
Ihmisoikeusliitto ry
Kehitysvammaliitto
Kehitysyhteistyön palvelukeskus - Kepa ry
Kirkon ihmisoikeuskysymysten neuvottelukunta-KION, Kirkkohallitus
Kuurojen Liitto ry
Kynnys ry
Lastensuojelun keskusliitto
Mannerheimin lastensuojeluliitto
Mielenterveyden keskusliitto ry
Miessakit ry
Monika-Naiset Liitto ry
Naisasialiitto Unioni, Maikki Friberg-koti
Naisjärjestöjen Keskusliitto
Naisjärjestöt yhteistyössä – Nytkis ry
Näkövammaisten Keskusliitto ry
Pelastakaa Lapset ry
Plan Suomi Säätiö
Romano missio
Sadankomitea ry
Seta – Seksuaalinen tasavertaisuus ry
Suomen Evankelisluterilainen kirkko
Suomen Islamilainen Neuvosto - SINE ry
Suomen Luonnonsuojeluliitto ry.
Suomen nuorisoyhteistyö - Allianssi ry
Suomen Ortodoksinen kirkko
Suomen Pakolaisapu
Suomen Pakolaisneuvonta
Suomen Punainen Risti
SOSTE Suomen sosiaali- ja terveys ry
Suomen Somaliliitto

Suomen Unicef

Suomen venäjänkielisten yhdistysten liitto ry

Suomen World Vision

Suomen YK-liitto

Trasek ry

Vakaumusten tasa-arvo – VATA ry
Vammaisfoorumi ry
Vammaisten ihmisoikeuskeskus, VIKE

Vanhus- ja lähimmäispalveluliitto – Valli
Vanhustyön keskusliitto
Vapaa-ajattelijain liitto ry
WWF Suomi
Akava ry
EK – Elinkeinoelämän keskusliitto
Kirkon työmarkkinalaitos
Kuntatyöntekijät – KT
Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö ry - SAK
Suomen Toimihenkilökeskusjärjestö - STTK
Valtion työmarkkinalaitos, valtiovarainministeriö

Suomen Asianajajaliitto
Suomen Kuntaliitto

Svenska Finlands Folkting

Etnisten suhteiden neuvottelukunta, sisäasiainministeriö
Kansainvälisten ihmisoikeusasiain neuvottelukunta, ulkoasiainministeriö
Kehityspoliittinen neuvottelukunta, ulkoasiainministeriö
Kieliasiainneuvottelukunta, oikeusministeriö
Nuorisiasiain neuvottelukunta, opetus- ja kulttuuriministeriö
Romaniasiain neuvottelukunta, sosiaali- ja terveysministeriö
Siviilikriisinhallinnan neuvottelukunta, sisäasiainministeriö
Tasa-arvoasiain neuvottelukunta, sosiaali- ja terveysministeriö
Ulkomaalaisten työntekijäin työsuhde- ja oleskelulupa-asioiden neuvottelukunta, sisäasiainministeriö
Valtakunnallinen vammaisneuvosto, sosiaali- ja terveysministeriö
Vanhus- ja eläkeasioiden neuvottelukunta, sosiaali- ja terveysministeriö

Valtioneuvoston oikeuskansleri
Lapsiasiavaltuutettu
Tasa-arvovaltuutettu
Tietosuojaaltuutettu
Vähemmistövaltuutettu
Saamelaiskäräjät

Ihmisoikeuskeskus

Toimintasuunnitelma vuosille 2012-2013

1. Ihmisoikeuskeskuksen perustaminen, ihmisoikeusvaltuuskunnan asettaminen ja niiden lakisääteiset tehtävät

1.1. Ihmisoikeuskeskus

Ihmisoikeuskeskuksen toiminnan tavoitteena on edistää ja turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista kansallisella tasolla. Ihmisoikeuskeskus pyrkii vahvistamaan perus- ja ihmisoikeusmyönteistä ilmapiiriä Suomessa. Keskus myös seuraa ja arvioi, tarvittaessa kriittisesti, julkisen vallan ja muiden toimijoiden toimintaa perus- ja ihmisoikeuksien turvaamiseksi ja edistämiseksi. Lisäksi keskus toimii yhteistyö- ja tiedonvaihtokanavana alan toimijoille Suomessa ja kansainvälisesti.

Ihmisoikeuskeskuksen perustamisesta säädettiin lailla (Laki eduskunnan oikeusasiamiehestä, muutos 20.5.2011/535), joka astui voimaan 1.1.2012. Toiminta käynnistyi 1.3.2012, jolloin Ihmisoikeuskeskuksen johtaja aloitti tehtävänsä. Keskuksen kaksi asiantuntijaa aloittivat viroissaan toukokuun 2012 aikana. Ihmisoikeuskeskus on toiminnallisesti itsenäinen ja riippumaton, mutta hallinnollisesti osa Eduskunnan oikeusasiamiehen kansliaa.

Ihmisoikeuskeskuksen toiminta käynnistetään vuoden 2012 aikana ja vuosi 2013 on ensimmäinen kokonainen toimintavuosi. Päähuomio toiminnan ensimmäisenä vuotena on – käytännön perustamistoimien lisäksi - Ihmisoikeuskeskuksen tunnetuksi tekemisessä ja yhteistyömuotojen kehittämisessä sekä Eduskunnan oikeusasiamiehen että muiden perus- ja ihmisoikeustoimijoiden kanssa.

1.2. Ihmisoikeuskeskuksen tehtävät

Ihmisoikeuskeskuksen tehtävänä on lain perusteella:

- edistää perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvää tiedotusta, koulutusta, kasvatus- ja tutkimusta,
- laatia selvityksiä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta,
- tehdä aloitteita ja antaa lausuntoja perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseksi ja toteuttamiseksi,
- osallistua perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseen ja turvaamiseen liittyvään eurooppalaiseen ja kansainväliseen yhteistyöhön ja
- huolehtia muista vastaavista perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseen ja toteuttamiseen liittyvistä tehtävistä.

Keskus ei käsittele kanteluja eikä muitakaan yksittäistapauksia, jotka kuuluvat ylimpien laillisuusvalvojien toimivaltaan.

29.6.2012

1

1.3. Ihmisoikeusvaltuuskunta ja sen tehtävät

Ihmisoikeusvaltuuskunta nimitettiin Eduskunnan oikeusasiamiehen päätöksellä 29.3.2012 ja se kokoontui ensimmäistä kertaa 26.4.2012.

Ihmisoikeusvaltuuskunnan tehtäviin kuuluu lain ja sen esitöiden perusteella:

- toimia perus- ja ihmisoikeusalan toimijoiden kansallisena yhteistyöelimenä,
- käsitellä laajakantoisia ja periaatteellisesti tärkeitä perus- ja ihmisoikeusasioita ja
- hyväksyä vuosittain Ihmisoikeuskeskuksen toimintasuunnitelman ja toimintakertomuksen.

Ihmisoikeuskeskuksen johtaja toimii valtuuskunnan puheenjohtajana.

Valtuuskunnassa käsitellään vuoden 2012 aikana Ihmisoikeuskeskuksen toimintasuunnitelman lisäksi muun muassa YK:n ihmisoikeusneuvostolle annettua Suomen toista määräaikaisraporttia (UPR), kansallisia perus- ja ihmisoikeusrakenteita sekä kuullaan asiantuntijoita ajankohtaisista asioista (yhdenvertaisuuslain valmistelu, EOA:n vuoden 2011 kertomus etc.).

Näiden teemojen ja asiakokonaisuuksien lisäksi Ihmisoikeusvaltuuskunta käy vuoden 2012 kokouksissa yleiskeskustelua oman toimintansa tavoitteista ja toimintatavoista lain ja sen esitöiden määräykset huomioon ottaen, ja laatii itselleen toimintasuunnitelman.

1.4. Kansallinen ihmisoikeusinstituutio

Ihmisoikeuskeskuksen perustamisella ja valtuuskunnan asettamisella on pyritty luomaan Suomeen rakenne, joka yhdessä Eduskunnan oikeusasiamiehen lakisääteisten tehtävien kanssa täyttää Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) yleiskokouksen vuonna 1993 hyväksymien nk. Pariisin periaatteiden mukaiset kansallisen ihmisoikeusinstituution vaatimukset. Näitä vaatimuksia ovat muun muassa itsenäinen ja riippumaton asema paitsi muodollisesti, myös taloudellisesti ja hallinnollisesti sekä mahdollisimman laaja tehtäväkuva ihmisoikeuksien edistämiseksi ja turvaamiseksi.

Ihmisoikeuskeskuksen toimintaohjelman lisäksi laaditaan kokonaisstrategia, joka kattaa koko Suomen kansallisen ihmisoikeusinstituution. Strategissa tulee määritellä yhteiset tavoitteet, toimintatavat ja yhteistyön muodot. Strategian valmistelu aloitetaan työvaliokunnassa syksyn 2012 aikana.

2. Ihmisoikeuskeskuksen tavoitteet ja toiminta

2.1. Yleistä

Ihmisoikeuskeskuksen lakisääteiset tehtävät ovat laajat, liittyen yleiseen perus- ja ihmisoikeuksien edistämistoimintaan kotimaassa, kuin myös kansainväliseen yhteistyöhön. Ihmisoikeuskeskuksella on hallituksen esityksen mukaan kuitenkin laaja harkintavaltia sen suhteen, mihin konkreettisiin perus- ja ihmisoikeusasioihin tai tilanteisiin se kunakin ajankohtana katsoo tarpeelliseksi keskittyä tai kiinnittää esim. hallituksen huomiota.

29.6.2012

2

Ihmisoikeuskeskus - Toimintasuunnitelma 2012-2013

Ensimmäisen toimintavuoden painopiste tulee olemaan kansallisen perus- ja ihmisoikeuksia koskevan yhteistyön ja tiedonkulun kehittämisessä, tiedotustoiminnassa sekä perus- ja ihmisoikeuksia koskevan koulutuksen ja kasvatuksen edistämisessä. Myös kansainvälinen yhteistyö käynnistetään osallistumalla erityisesti kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden verkostojen toimintaan sekä kansainvälisellä että eurooppalaisilla tasolla. Käytettävissä olevat niukat resurssit asettavat toiminnalle jossain määrin rajoituksia.

2.2. Yhteistyö

Ihmisoikeusvaltuuskunnan rooli on tärkeä laajapohjaisena yhteistyöelimenä ja sen tuomaa edustavuutta ja asiantuntemusta hyödynnetään. Valtuuskunnan toiminnan nopea käynnistäminen on ollut Ihmisoikeuskeskuksen keskeisimpiä prioriteetteja toiminnan alkuvaiheessa. Työn järjestämiseksi on jo ensimmäisessä valtuuskunnan kokouksessa perustettu työvaliokunta. Tarpeen mukaan perustetaan myös jaostoja temaattisten asioiden käsittelyyn ja valmisteluun. Näistä ensimmäisenä on perustettu ihmisoikeuskoulutus- ja kasvatusta jaosto. Sähköistä yhteydenpitoa ja tiedonvaihtoa kehitetään valtuuskunnan ja Ihmisoikeuskeskuksen välillä.

Yhteistyön muodoista ja tiedonvaihdosta on keskusteltu ja sovittu myös Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian kanssa mahdollisimman suuren hyödyn saamiseksi kummankin osapuolen asiantuntemuksesta ja yhteisissä tiloissa toimimisesta. Uudessa kesäkuussa 2012 hyväksytyssä Eduskunnan oikeusasiamiehen työjärjestyksessä on sovittu mahdollisuudesta antaa tehtäviä puolin ja toisin.

Kevään 2012 aikana on perustettu myös muita uusia ihmisoikeustoimijoita Ihmisoikeuskeskuksen ja ihmisoikeusvaltuuskunnan lisäksi. Maaliskuussa 2012 valtioneuvosto hyväksyi ensimmäisen kansallisen perus- ihmisoikeustoimintaohjelman, jonka täytäntöönpanon seuraamiseksi asetettiin kesäkuussa riippumaton Ihmisoikeustoimijoiden paneeli. Samana päivänä asetettiin myös Ministeriöiden yhteyshenkilöistä koostuva Valtionneuvoston ihmisoikeusverkosto.

Ihmisoikeuskeskus tekee yhteistyötä perus- ja ihmisoikeustoimijoiden kanssa. Tärkein yhteistyökanava on Ihmisoikeuskeskuksen valtuuskunta. Ihmisoikeustoimijoiden paneelin toimintaan osallistutaan asiantuntijana. Valtioneuvoston ihmisoikeusverkoston kanssa tehdään yhteistyötä muun muassa ihmisoikeuskoulutuksen ja kasvatuksen alalla.

2.3. Tiedotus ja viestintä

Ihmisoikeuskeskuksen yhtenä keskeisimpänä tehtävänä on edistää perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvää tiedotusta. Tiedottamiseen käytetään sekä perus- ja ihmisoikeusalan verkostoja että muita viestinnän keinoja.

Hallituksen esityksessä todetaan, että Ihmisoikeuskeskus voisi esimerkiksi luoda ja ylläpitää perus- ja ihmisoikeuksia koskevaa tietopankkia. Kansallisen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman laatimisen yhteydessä keskusteltiin tarpeesta perustaa Suomeen perus- ja ihmisoikeusportaali, johon koottaisiin keskeiset ihmisoikeuksiin liittyvät viranomaislausunnot, selonteot, raportit, valvontaelinten loppupäätelmät ja suosituksukset, tuomioistuinten ja ylimpien laillisuus-

29.6.2012

3

Ihmisoikeuskeskus - Toimintasuunnitelma 2012-2013

valvojen ratkaisut, eduskunnan perustuslakivaliokunnan käytäntöä ja kansalaisjärjestöjen lausuntoja. Portaalissa voitaisiin antaa myös käytännön tietoa ja neuvoja oikeuksiin pääsemisestä ja käyttää hyväksi jo olemassa olevia verkkosivuja linkittämällä niitä portaaliin. Ihmisoikeuskeskus voisi ottaa tehtäväkseen erityisesti Euroopan Ihmisoikeustuomioistuimen tuomioiden seurannan ja niiden tunnetuksi tekemisen kotimaassa.

Myös muun viestinnän kehittäminen on tärkeää heti toiminnan alussa. Sekä viestinnän muotoja että kohderyhmiä mietitään, mukaan lukien sosiaalisen median käyttö viestinnässä. Vaikuttavuus edellyttää, että erilaiset kohderyhmät saavat tietoa erilaisin keinoin ja kielellä, jota he ymmärtävät. Myös viestinnän esteettömyys tulee turvata.

Ihmisoikeuskeskus selvittää edellytykset perustaa ja ylläpitää perus- ja ihmisoikeusportaalia sekä mahdollisuutta toimia erilaisilla sosiaalisen median areenoilla. Selvityksessä kartoitetaan tarpeet ja jo olemassa olevat sivustot päällekkäisen työn välttämiseksi ja sen varmistamiseksi, että ihmisoikeuskeskus tarjoaa muun tiedon ohella käytännöllistä tietoa sitä tarvitseville ja edistää oikeuksiin pääsemistä.

Ihmisoikeuskeskus järjestää kutsu- ja yleisötilaisuuksia tärkeiksi katsoista aiheista ja mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä muiden ihmisoikeustoimijoiden kanssa.

2.4. Koulutus, kasvatusta ja tutkimus

Perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvä koulutus ja kasvatusta ovat keskeisiä painopistealueita ihmisoikeuskeskuksen työssä. Niiden suunnittelu ja tehokas toteutus edellyttävät riittäviä tietoja nykytilasta. Suomessa ei ole kattavasti selvitetty perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvän koulutuksen ja kasvatuksen tilaa. Mm. valtuuskunnan jäsenten asiantuntemusta tullaan hyödyntämään perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvän koulutuksen kartoituksen tekemisessä, ja jo olemassa olevan tiedon keräämisessä ja yhteistyön kehittämisessä.

Ihmisoikeuskeskuksen tehtävänä on myös edistää perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvää tutkimusta. Tutkimusta perus- ja ihmisoikeuksiin liittyen tehdään useassa yliopistollisessa tutkimuslaitoksessa, joista keskeisimmät ovat myös edustettuina ihmisoikeusvaltuuskunnassa. Nimenomaisesti ihmisoikeuksiin keskittyneiden yksiköiden lisäksi perus- ja ihmisoikeuksia tutkitaan monissa muissa tutkimuslaitoksissa. Ihmisoikeuskeskus toimii yhteistyössä perus- ja ihmisoikeustutkimusta tekevien tahojen kanssa ja osaltaan edistää myös näiden keskinäistä yhteistyötä sekä Suomen ihmisoikeustilanteen kannalta relevantin ihmisoikeustutkimuksen tekemistä.

Ihmisoikeuskeskus tekee selvityksen ihmisoikeuskasvatusta ja -koulutuksen toteutumisesta Suomessa. Selvityksen pohjalta suunnitellaan jatkotoimenpiteet yhteistyössä keskeisten tahojen kanssa. Työn suunnittelua ja ohjausta varten on perustettu valtuuskunnan yhteyteen ihmisoikeuskoulutus- ja kasvatusta jaosto.

29.6.2012

4

Ihmisoikeuskeskus kartoittaa perus- ja ihmisoikeustutkimusta tekevät tahot ja näissä käynnissä/suunnitteilla olevat hankkeet ja keskustele sen pohjalta kehittämistarpeista sidosryhmien kanssa.

2.5. Perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen seuranta ja aloitteet

Toiminnassaan Ihmisoikeuskeskus pyrkii erityisesti nostamaan esille tärkeitä, mutta vähäiselle huomiolle jääneitä teemoja.

Ihmisoikeuskeskus laatii tarpeen mukaan selvityksiä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta Suomessa, tekee niiden pohjalta aloitteita ja antaa lausuntoja perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseksi ja toteuttamiseksi.

Selvitystarpeita on vaikea ennakoida ja Ihmisoikeuskeskuksen täytyykin kyetä vastaamaan myös odottamattomiin haasteisiin ja pyyntöihin. Asiantuntemusta täytyy varautua hankkimaan myös ostopalveluina ottaen huomioon keskuksen vähäiset asiantuntijaresurssit.

Seuranta toteutetaan kansallisen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman 2012 - 2013 toteutumisen osalta osallistumalla ihmisoikeustoimijoiden paneelin työhön riippumattomana asiantuntijajäsenenä. Ihmisoikeusvaltuuskunnassa painotettiin seurannan tärkeyttä myös toimintaohjelman ulkopuolella jäävien asioiden osalta.

Suomen syyskuussa 2012 saatavien YK:n määräaikaisraportoinnin (UPR) suositusten täytäntöönpanoa seurataan systemaattisesti. Suomen vapaaehtoinen väliraportti ihmisoikeusneuvostolle annetaan vuonna 2014. Myös muiden kansainvälisten ihmisoikeusmekanismien antamien suositusten täytäntöönpanoa seurataan ja niistä pyritään tiedottamaan eri tavoin.

Ihmisoikeuskeskuksella ja valtuuskunnalla tulee olemaan tärkeä rooli Valtio-neuvoston Ihmisoikeuspoliittisen selonteon toteutumisen arvioinnissa ja uuden selonteon valmisteluprosessissa. Valtuuskunnan laajaa osaamista voidaan hyödyntää erityisesti kotimaan perus- ja ihmisoikeuskysymysten osalta.

Suomi on aktiivisesti osallistunut useiden ihmisoikeussopimusten ja niiden valinnaisten pöytäkirjojen neuvotteluihin. Suomella on kuitenkin ratifioimatta useita asiakirjoja ja sopimusvelvoitteiden toimeenpanossa on useassa yhteydessä todettu olevan heikkouksia. Ihmisoikeuskeskus käy keskustelua ratifiointiprosesseihin liittyvistä ongelmakohtista sidosryhmien kanssa.

Ihmisoikeuskeskus osallistuu kansallisen ihmisoikeustoimintaohjelman täytäntöönpanon seurantaan toimimalla riippumattomana asiantuntijana ihmisoikeustoimijoiden paneelissa. Ihmisoikeuskeskus seuraa aktiivisesti ihmisoikeuspoliittisen selonteon laatimista hyödyntäen valtuuskunnan laajaa kotimaan perus- ja ihmisoikeusosaamista ja keskuksen asiantuntijajäsenyyttä Kansainvälisten ihmisoikeusasiain neuvottelukunnassa. Kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden toteutumista seurataan.

2.6. Kansainvälinen yhteistyö ja toiminta

Ihmisoikeuskeskuksen tehtävänä on osallistua perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseen ja turvaamiseen liittyvään eurooppalaiseen ja kansainväliseen yhteistyöhön. Pääpaino on yhteistyöllä, johon myös muut kansalliset ihmisoikeusinstituutiot osallistuvat. Ihmisoikeuskeskuksen kannalta tärkeitä kansainvälisiä toimijoita ovat EU:n perusoikeusvirasto, YK:n ihmisoikeusneuvosto ja yleissopimusten valvontaelimet sekä Euroopan Neuvoston toimielimet ja Ihmisoikeusvaltuutettu.

Kansalliset ihmisoikeusinstituutiot hakevat akkreditointia YK:n kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden koordinaatiokomitealta (*International Coordinating Committee of National Institutions for the Promotion and the Protection of Human Rights*). A-statuksen saaneen instituution katsotaan täyttävän Pariisin periaatteet ja vain A-statuksen saaneet instituutiot ovat Kansainvälisen koordinaatiokomitean täysimääräisiä jäseniä ja saavat mm. puheoikeuden Ihmisoikeusneuvostossa. Suomen tavoite on saavuttaa A-status vuoden 2013 - 2014 aikana.

Ihmisoikeuskeskus edustaa Suomen kansallista ihmisoikeusinstituutiota kansainvälisissä ja eurooppalaisissa ihmisoikeusinstituutioita koskevis- sa verkostoissa.

Ihmisoikeuskeskuksen tavoitteena on A-statuksen saaminen Suomen kansalliselle ihmisoikeusinstituutiolle. Hakuprosessi käynnistetään mahdollisimman pian kun edellytykset ovat olemassa (ensimmäisen toimintavuoden jälkeen).

Människorättscentret

Verksamhetsplan för åren 2012–2013

1. Inrättandet av Människorättscentret, tillsättandet av människorättsdelegationen och deras lagstadgade uppgifter

1.1. Människorättscentret

Syftet med Människorättscentrets verksamhet är att främja och trygga tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna på det nationella planet. Centret arbetar för att stärka den positiva attityden till dessa rättigheter i vårt land. Centret följer och utvärderar, vid behov kritiskt, myndigheternas och andra aktörers verksamhet som avser att trygga och främja de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Centret fungerar också som ett forum för kontakter och informationsutbyte mellan aktörer på området, såväl inom landet som på det internationella planet.

Människorättscentret inrättades genom en lag (lagen om riksdagens justitieombudsman, ändrad 20.5.2011/535) som trädde i kraft den 1 januari 2012. Verksamheten inleddes den 1 mars 2012 då Människorättscentrets direktör tillträdde sitt uppdrag. I maj 2012 tillträdde centrets två sakkunniga sina tjänster. Människorättscentret är i funktionellt avseende ett självständigt och oavhängigt organ men i administrativt avseende utgör det en del av riksdagens justitieombudsmans kansli.

Människorättscentret inleder sin verksamhet under år 2012, och år 2013 blir därmed det första hela verksamhetsåret. Till tyngdpunkterna under det första verksamhetsåret hör – förutom de praktiska uppgifter som hänför sig till etableringen av verksamheten – att göra Människorättscentret känt och att skapa olika former för samarbete med riksdagens justitieombudsman och med andra aktörer inom fältet för de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna.

1.2. Människorättscentrets uppgifter

Enligt lagen ska Människorättscentret:

- främja information, fostran, utbildning och forskning i fråga om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna,
- göra utredningar om hur de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses,
- ta initiativ och ge utlåtanden för att främja de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna,
- delta i det europeiska och internationella samarbetet för att främja och trygga de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna och

- sköta andra motsvarande uppgifter som anknyter till att främja och tillgodose de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna.

Centret behandlar inte klagomål eller andra enskilda ärenden som hör till de högsta laglighetsövervakarnas behörighet.

1.3. Människorättsdelegationen och dess uppgifter

Människorättsdelegationen tillsattes genom riksdagens justitieombudsmans beslut den 29 mars 2012 och sammanträdde första gången den 26 april 2012.

Enligt lagen och dess förarbeten ska delegationen

- vara ett nationellt samarbetsorgan för aktörerna inom fältet för de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna,
- behandla vittsyftande och principiellt viktiga frågor som gäller de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna och
- årligen godkänna Människorättscentrets verksamhetsplan och verksamhetsberättelse.

Människorättscentrets direktör är ordförande för delegationen.

Delegationen ska under år 2012 behandla Människorättscentrets verksamhetsplan och därutöver bl.a. Finlands andra periodiska rapport (UPR) till FN:s råd för mänskliga rättigheter, de nationella strukturer som hänför sig till de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna, samt höra sakkunniga om aktuella frågor (beredningen av jämställdhetslagen, JO:s berättelse för 2011 osv.).

Utöver dessa teman och uppgiftshelheter kommer människorättsdelegationen under sina sammanträden år 2012 att utifrån lagen och dess förarbeten föra en allmän diskussion om målen för sin verksamhet och om sina verksamhetsformer, samt att utarbeta en egen verksamhetsplan.

1.4. En nationell institution för mänskliga rättigheter

Syftet med att inrätta ett människorättscenter och tillsätta en människorättsdelegation var att i Finland skapa en struktur som i kombination med de uppgifter som riksdagens justitieombudsman enligt lag ska sköta uppfyller de krav som ställs på en nationell institution för mänskliga rättigheter enligt de s.k. Parisprinciperna, som antogs av Förenta Nationernas (FN) generalförsamling år 1993. Till dessa krav hör bl.a. att den nationella institutionen ska vara självständig och oberoende i såväl formellt som ekonomiskt avseende och dessutom ha ett så brett spektrum av uppgifter som möjligt för att främja och trygga de mänskliga rättigheterna.

Utöver ett verksamhetsprogram för Människorättscentret ska en övergripande strategi utarbetas, som omfattar hela den nationella människorättsinstitutionen i Finland. I strategin ska de gemensamma målen, verksamhetsmetoderna och samarbetsformerna fastställas. Arbetsutskottet kommer under hösten 2012 att påbörja beredningen av strategin.

Människorättscentret - verksamhetsplan för åren 2012–2013

2. Människorättscentrets mål och verksamhet**2.1. Allmänt**

Människorättscentret har omfattande lagstadgade uppgifter som innebär att centret på ett allmänt plan ska främja de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna i Finland samt bedriva internationellt samarbete. Enligt regeringens proposition har Människorättscentret dock omfattande prövningsrätt när det gäller vilka konkreta frågor eller situationer med anknytning till de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna centret vid en bestämd tidpunkt anser värda att lägga vikt vid eller fästa t.ex. regeringens uppmärksamhet vid.

Under det första verksamhetsåret kommer tyngdpunkten att ligga vid utvecklandet av det nationella samarbetet och informationsgången i fråga om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna, vid informationsförmedling samt vid utbildning och fostran i fråga om dessa rättigheter. Det internationella samarbetet inleds genom att man framför allt deltar i den verksamhet som ordnas inom nätverken för de nationella människorättsinstitutionerna, både på internationell och på europeisk nivå. De knappa resurserna kommer emellertid i viss mån att begränsa verksamheten.

2.2. Samarbete

Människorättsdelegationen har en viktig roll som samarbetsorgan med bred bas, vars sakkunskap och representativitet man kommer att tillgodogöra sig. Vid etableringen av verksamheten har Människorättscentret prioriterat de åtgärder som behövs för att delegationen snabbt ska kunna inleda sin verksamhet. Redan vid delegationens första sammanträde tillsattes ett arbetsutskott för att organisera arbetet. Vid behov kan också olika sektioner inrättas för att bereda och behandla olika teman. En sektion för utbildning och fostran i fråga om de mänskliga rättigheterna har redan inrättats. Vidare håller man på att skapa ramar för den elektroniska kommunikationen och informationsutbytet mellan delegationen och centret.

För att man ska kunna optimera nyttan av att centret delar lokaler med riksdagens justitieombudsmans kansli och tillgodogöra sig båda parternas sakkunskap har man också diskuterat och avtalat om olika former av samarbete och informationsutbyte. Enligt den nya arbetsordningen för riksdagens justitieombudsman som godkändes i juni 2012 har parterna möjligheter att sinsemellan anförtro varandra uppgifter.

Under våren 2012 inrättades också andra nya organ inom fältet för de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. I mars 2012 godkände statsrådet den första nationella handlingsplanen för grundläggande och mänskliga rättigheter och i juni utsågs en oberoende panel av människorättsaktörer som ska följa upp hur planen genomförs. Samma dag inrättades också Statsrådets nätverk för människorättsaktörer, som består av kontaktpersoner vid ministerierna.

29.6.2012

3

Människorättscentret - verksamhetsplan för åren 2012–2013

Människorättscentret samarbetar med andra aktörer inom fältet för de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Samarbetet sker i första hand via människorättsdelegationen. Centret deltar som sakkunnig i panelen av människorättsaktörer. När det gäller Statsrådets nätverk för människorättsaktörer bedrivs samarbete bl.a. inom sektorn för fostran och utbildning i fråga om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna.

2.3. Information och kommunikation

En av Människorättscentrets viktigaste uppgifter är att främja förmedlingen av information om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Informationsförmedlingen sker såväl via de olika nätverken inom fältet som genom andra typer av kommunikation.

I regeringens proposition konstateras det att Människorättscentret t.ex. kunde skapa och föra en databank om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. I samband med utarbetandet av den nationella handlingsplanen för grundläggande och mänskliga rättigheter diskuterades behovet av en finländsk webbportal där man kunde samla viktiga myndighetsyttranden, redogörelser, rapporter, slutsatser och rekommendationer av övervakande instanser, avgöranden av domstolar och de högsta laglighetsövervakarna, information om riksdagens grundlagsutskotts praxis och frivilligorganisationers yttranden. Portalen kunde också innehålla praktisk information och råd om hur individen kan få sina rättigheter tillgodosedda. Man kan även tillgodogöra sig informationen på befintliga webbplatser genom att länka dem till portalen. Vidare kunde Människorättscentret särskilt satsa på att följa Europadomstolens avgöranden och informera om dem i Finland.

Det är likaså viktigt att man från första början satsar på den övriga kommunikationen. Formerna för kommunikationen och målgrupperna måste definieras och möjligheterna att utnyttja sociala medier övervägas. För att informationen ska nå fram måste kommunikationen till olika målgrupper ske med olika metoder och på ett språk som målgruppen förstår. Också tillgängligheten måste tryggas.

Människorättscentret utreder möjligheterna att starta och upprätthålla en portal för de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna och att agera inom ramen för olika sociala medier. Genom denna utredning kartläggs såväl behoven som de befintliga webbplatserna, så att man kan undvika överlappningar och säkerställa att centret utöver annan information även tillhandahåller praktiska upplysningar för dem som behöver det och främjar individens möjligheter att få sina rättigheter tillgodosedda.

Människorättscentret ordnar evenemang både för inbjudna gäster och för allmänheten kring teman som upplevs som viktiga. Om möjligt sker detta i samarbete med andra människorättsaktörer.

29.6.2012

4

Människorättscentret - verksamhetsplan för åren 2012–2013

2.4. Utbildning, fostran och forskning

Utbildning och fostran i fråga om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna är viktiga tyngdpunktsområden i Människorättscentrets arbete. För att denna utbildning och fostran ska kunna planeras och genomföras på ett framgångsrikt sätt krävs det emellertid tillräckliga fakta om nuläget. I Finland har det inte genomförts någon heltäckande utredning angående situationen inom detta område. Vid kartläggningen av den utbildning som berör de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna, insamlandet av information och utvecklandet av samarbetet kommer man bl.a. att tillgodogöra sig sakkunskapen hos Människorättsdelegationens medlemmar.

Till Människorättscentrets uppgifter hör också att främja forskningen i fråga om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Sådan forskning bedrivs vid ett flertal forskningsinstitut på universitetsnivå, varav de viktigaste är representerade i Människorättsdelegationen. Motsvarande forskning bedrivs också vid många andra forskningsinstitut som inte uttryckligen har specialiserat sig på mänskliga rättigheter. Människorättscentret samarbetar med aktörer som forskar i de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna och understöder dessa aktörers inbördes samarbete samt sådan människorättsforskning som är relevant med avseende på människorättsituationen i Finland.

Människorättscentret utreder hur sådan fostran och utbildning som berör de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna genomförs i Finland. På basis av utredningen planeras sedan fortsatta åtgärder i samarbete med de viktigaste aktörerna. För planeringen och styrningen av arbetet har en sektion för utbildning och fostran i fråga om de mänskliga rättigheterna inrättats vid centret.

Människorättscentret kartlägger även vilka aktörer som forskar i de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna och vilka projekt som pågår eller planeras. Därefter diskuteras utvecklingsbehoven med intressentgrupperna.

2.5. Uppföljning samt initiativ som berör de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna

Människorättscentret har för avsikt att i sin verksamhet framför allt lyfta fram sådana viktiga teman som hittills inte ägnats någon större uppmärksamhet.

Människorättscentret genomför vid behov utredningar om hur de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses i Finland, och utarbetar på basis av utredningarna initiativ och yttranden om hur dessa rättigheter kan främjas och tillgodoses.

Det är svårt att förutse behovet av utredningar och Människorättscentret måste därför ha kapacitet att reagera också på oväntade utmaningar och förfrågningar. Eftersom centret har så få anställda sakkunniga måste det också finnas beredskap att upphandla sakkunnigtjänster.

29.6.2012

5

Människorättscentret - verksamhetsplan för åren 2012–2013

Uppföljningen av den nationella handlingsplanen för grundläggande och mänskliga rättigheter för åren 2012–2013 sker genom att centret deltar i panelen av människorättsaktörer i egenskap av oberoende sakkunnigmedlem. Människorättsdelegationen har dock betonat att det är viktigt att också frågor som faller utanför handlingsplanen följs upp.

Genomförandet av de rekommendationer som Finland i september 2012 tilldelas med anledning av den universella periodiska granskningen (UPR) ska systematiskt följas upp. År 2014 kommer Finland att ge en frivillig mellanrapport till FN:s råd för mänskliga rättigheter. Man kommer även att följa upp och på olika sätt informera om genomförandet av rekommendationer som getts inom ramen för andra internationella människorättsmekanismer.

Människorättscentret och delegationen kommer att ha en viktig roll vid utvärderingen av Statsrådets redogörelse för de mänskliga rättigheterna och vid processen för beredning av följande redogörelse. Delegationens breda expertis kan utnyttjas särskilt i frågor som berör de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna i vårt land.

Finland har aktivt deltagit i förhandlingarna om ett flertal konventioner som berör de mänskliga rättigheterna och om sådana fakultativa protokoll som ansluter sig till konventionerna. Finland har emellertid inte ratificerat alla dokument och i många sammanhang har det konstaterats brister vid fullföljandet av konventionernas förpliktelser. När problematiska frågor som berör ratificeringsprocessen aktualiseras diskuterar Människorättscentret dessa frågor med intressentgrupperna.

I egenskap av oberoende sakkunnig i panelen av människorättsaktörer deltar Människorättscentret i uppföljningen av hur den nationella handlingsplanen för grundläggande och mänskliga rättigheter genomförs. Människorättscentret följer aktivt beredningen av redogörelsen för människorättspolitiken och utnyttjar i detta sammanhang delegationens breda sakkunskap om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna i Finland samt centrets ställning som sakkunnig i delegationen för internationella människorättsärenden. Centret följer även upp hur internationella förpliktelser som berör de mänskliga rättigheterna fullföljs.

2.6. Samarbete och verksamhet på det internationella planet

Människorättscentret ska delta i det europeiska och internationella samarbetet för att främja och trygga de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Tyngdpunkten ligger vid sådant samarbete som också andra nationella människorättsinstitut deltar i. Ur centrets synvinkel är de viktigaste internationella aktörerna EU:s byrå för grundläggande rättigheter, FN:s råd för mänskliga rättigheter, de organ som utövar tillsyn över konventionernas efterlevnad samt Europarådets organ och kommissarie för mänskliga rättigheter.

29.6.2012

6

Människorättscentret - verksamhetsplan för åren 2012–2013

De nationella människorättsinstitutionerna ackrediterar sig hos FN:s internationella samordningskommitté av nationella institutioner för främjande och skydd av mänskliga rättigheter (*International Coordinating Committee of National Institutions for the Promotion and the Protection of Human Rights*). En institution som får A-status anses uppfylla Parisprinciperna. Endast institutioner med A-status är fullvärdiga medlemmar av den Internationella samordningskommittén och har bl.a. yttranderätt i Människorättsrådet. Finland siktar på att uppnå A-status under perioden 2013–2014.

Människorättscentret företräder Finlands nationella människorättsinstitution i det internationella och europeiska nätverken för människorättsinstitutioner.

Människorättscentret har som mål att Finlands nationella människorättsinstitution ska uppnå A-status. Ansökningsprocessen inleds så snart förutsättningar för det finns (efter det första verksamhetsåret).

29.6.2012

7

YK:N KESKEISIMMÄT IHMISOIKEUSSOPIMUKSET

- **Kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva kansainvälinen yleissopimus** (1965) SopS 37/1970
- **Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus** (1966) SopS 6/1976
 - *valinnainen pöytäkirja* (2008) – Suomi allekirjoitti 24.9.2009, HE 74/2012 annettiin eduskunnalle 30.8.2012. Pöytäkirja astuu kansainvälisesti voimaan 3.5.2013.
- **Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus** (1966) SopS 7-8/1976
 - *valinnainen pöytäkirja* (1966) SopS 7-8/1976
 - *toinen valinnainen pöytäkirja kuolemanrangaistuksen poistamisesta* (1989) SopS 48–49/1991
- **Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus** (1979) SopS 67–68/1986
 - *valinnainen pöytäkirja* (1999) SopS 20–21/2001
- **Kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastainen yleissopimus** (1984) SopS 59–60/1989
 - *valinnainen pöytäkirja* (2002) – Suomi allekirjoitti 23.9.2003, HE 182/2012 annettiin eduskunnalle 20.12.2012.
- **Yleissopimus lapsen oikeuksista** (1989) SopS 59–60/1991
 - *valinnainen pöytäkirja lasten osallistumisesta aseellisiin selkkauksiin* (2000) SopS 30–31/2002
 - *valinnainen pöytäkirja lasten myynnistä, lapsiprosituutiosta ja lapsipornografiasta* (2000) SopS 40–41/2012
 - *valinnainen pöytäkirja valitusmenettelystä* (2011) – Suomi allekirjoitti 28.2.2012, HE annetaan eduskunnalle kuluvan hallituskauden aikana.
- **Yleissopimus kaikkien ihmisten suojelemiseksi tahdonvastaiselta katoamiselta** (2006)
 - Suomi allekirjoitti 6.2.2007, HE annetaan eduskunnalle vuonna 2013.
- **Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista** (2006)
 - *valinnainen pöytäkirja* (2006)
 - Suomi allekirjoitti yleissopimuksen ja valinnaisen pöytäkirjan 30.3.2007, EU hyväksyi yleissopimuksen muodollisesti 23.12.2010, HE annetaan eduskunnalle kuluvan hallituskauden aikana.

EUROOPAN NEUVOSTON KESKEISIMMÄT IHMISOIKEUSSOPIMUKSET

- **Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi** (1950) sekä sen pöytäkirjat 1, 3, 6 ja 7, SopS 18-19/1990
 - *Yhdestoista pöytäkirja* yleissopimuksella perustetun valvontajärjestelmän uudistamisesta (1994) SopS 85-86/1998
 - Euroopan ihmisoikeussopimus (yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi) sellaisena kuin se on muutettuna yhdennellätoista pöytäkirjalla (1999) SopS 63/1999
 - *Kahdestoista pöytäkirja* (2000) SopS 8-9/2005
 - *Kolmastoista pöytäkirja* kuolemanrangaistuksen poistamisesta kaikissa olosuhteissa (2002) SopS 6-7/2005
 - *Neljästoista pöytäkirja* yleissopimuksen valvontajärjestelmän muuttamiseksi (2004) SopS 50-51/2010
- **Alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskeva eurooppalainen peruskirja** (1992) SopS 23/1998
- **Kansallisten vähemmistöjen suojelua koskeva puiteyleissopimus** (1995) SopS 1-2/1998
- **Uudistettu Euroopan sosiaalinen peruskirja** (1996) SopS 78, 80/2002
- **Yleissopimus ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta** (2005) SopS 43-45/2012
- **Yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta** (2011) – Suomi allekirjoitti 11.5.2011, HE annetaan eduskunnalle vuoden 2013 aikana.

FN:s VIKTIGASTE KONVENTIONER OM MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

- **Internationella konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering** (1965) FördrS 37/1970
- **Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter** (1966) FördrS 6/1976
 - *Fakultativt protokoll* (2008) – Finland undertecknade 24.9.2009, RP 74/2012 överlämnades 30.8.2012 till riksdagen. Protokollet träder i kraft internationellt 3.5.2013.
- **Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter** (1966) FördrS 7–8/1976
 - *Fakultativt protokoll* (1966) FördrS 7–8/1976
 - *Andra fakultativa protokollet om avskaffande av dödsstraff* (1989) FördrS 48–49/1991
- **Konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor** (1979) FördrS 67–68/1986
 - *Fakultativt protokoll* (1999) FördrS 20–21/2001
- **Konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning** (1984) FördrS 59–60/1989
 - *Fakultativt protokoll* (2002) – Finland undertecknade 23.9.2003, RP 182/2012 överlämnades 20.12.2012 till riksdagen.
- **Konventionen om barnets rättigheter** (1989) FördrS 59–60/1991
 - *Fakultativt protokoll om indragning av barn i väpnade konflikter* (2000) FördrS 30–31/2002
 - *Fakultativt protokoll om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi* (2000) FördrS 40–41/2012
 - *Fakultativt protokoll om en mekanism för klagomål* (2011) – Finland undertecknade 28.2.2012, RP överlämnas till riksdagen under pågående regeringsperiod.
- **Konventionen om skydd av alla personer mot påtvingat försvinnande** (2006)
 - Finland undertecknade 6.2.2007, RP överlämnas till riksdagen 2013.
- **Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning** (2006)
 - *Fakultativt protokoll* (2006)
 - Finland undertecknade konventionen och det fakultativa protokollet 30.3.2007, EU godkände formellt konventionen 23.12.2010, RP överlämnas till riksdagen under pågående regeringsperiod.

EUROPARÅDETS VIKTIGASTE KONVENTIONER OM MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

- **Konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna** (1950) samt protokoll 1, 3, 6 och 7, FördrS 18–19/1990
 - *Protokoll elva* om reform av övervakningsmekanismen enligt konventionen (1994) FördrS 85–86/1998
 - Europeiska människorättskonventionen (konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna) med de tillägg som gjorts genom tilläggsprotokoll nr 11 (1999) FördrS 63/1999
 - *Protokoll tolv* (2000) FördrS 8–9/2005
 - *Protokoll tretton* om avskaffande av dödsstraffet under alla omständigheter (2002) FördrS 6–7/2005
 - *Protokoll fjorton* om ändring av övervakningsmekanismen enligt konventionen (2004) FördrS 50–51/2010
- **Europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk** (1992) FördrS 23/1998
- **Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter** (1995) FördrS 1–2/1998
- **Reviderade europeiska sociala stadgan** (1996) FördrS 78, 80/2002
- **Konventionen om bekämpande av människohandel** (2005) FördrS 43–45/2012
- **Konventionen om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet** (2011) – Finland undertecknade 11.5.2011, RP överlämnas till riksdagen under år 2013.

SIVU SIDA	7
SIVU SIDA	11
SIVU SIDA	15
SIVU SIDA	55
SIVU SIDA	59
SIVU SIDA	63
SIVU SIDA	67
SIVU SIDA	71

Tomas Whitehouse
Pekka Mustonen
Tomas Whitehouse
Valtioneuvoston oikeuskanslerinvirasto
Riitta Supperi
Markus Sommers / Tietosuojavaltuutetun toimisto
Markku Ojala
Lapsiasiavaltuutetun toimisto

KUVITUKSET ILLUSTRATIONER

Ilja Karsikas / Napa Illustrations

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

00102 Eduskunta, Helsinki
www.ihmisoikeuskeskus.fi

00102 Riksdagen, Helsingfors
www.manniskorattscenret.fi